ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 33 (2559)
ПЯТНІЦА
13
жніўня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

Глядзельная зала — шырокі калгасны прасцяг.

ХЛЕБ І ПЕСНЯ

ІМЧЫЦЬ па сельскіх дарогах блакітны аўтобус. Ад калгаса да калгаса, ад брыгады да брыгады—такі маршрут агітпоезда «Нёман». Сёння яго прыпынак у сельгасарцелі «Чырвоная зорка». За вокнамі—гаманкое, гарачае лета. Здаецца, сонца азалаціла ўсё наваколле. Шумяць, пералiваюцца жоўтымі хвалямі бяскрайнія палеткі збажыны. У залаціста-жоўтым уборы стаіць высокі, густы лён. Наліваюцца сокамі зямлі чырвоныя гронкі рабіны...

Гарачыня, спёка. Самы прыпар цяпер у вёсцы—ідзе жніво. Агітбрыгада Стаўбцоўскага раённага Дома культуры спяшаецца на сустрэчу з хлебаробамі. Дванаццаць энтузіястаў самадзейнага мастацтва, людзей натхнёных, улюбёных у сваю справу, горача аддадзеных ёй.

Дзіна Уладзіміраўна Кухарава—кіраўнік агітбрыгады, душа і сэрца калектыву, яго ветэран, галоўны выдумшчык і сцэнарыст. Сёння яна сцішаная, задуменная. У руках трымае лісткі сцэнарыя, нешта занатоўвае. Сын у яе скончыў школу, хоча паступаць у інстытут. Як яно будзе? Трэба было б быць з хлопцам. А яна па канцэртах раз'язджае. Ці добра гэта?..

Пятнаццаць год жыцця аддадзена агітбрыгадзе. Не злічыць дарог, пройдзеных за гэты час. На машыны не спадзяваліся, іх тады не было. Добра, калі брыгадзір дасць каня: хоць касцюмы падвязеш. Хадзілі пешкам і ў зімовую сцюжу і ў асеннюю непагадзь за дваццаць і больш кіламетраў. І ніхто ніколі не скардзіўся на гэтую. Цяпер жа і машына, і касцюмы багатыя, і баяніст, гатовы заўжды памагчы...

— А памятаеце, як ездзілі ў Слабодку?—парушае цішыню звонкі голас Валі Рудзік.—Мароз, завіруха, свету не відно. Машына буксуе... Ну і смеху было...

— Добры смех!— перабівае яе Яніна Рымашэўская.—З дарогі збіліся. Вылезлі з аўтобуса, піхаем яго, а ён ні з месца, хоць плач. Цэлыя траншэі ў снезе капалі... Праехалі якіх з паўкіламетра, і зноў аўтобус стаў... Замест васьмі гадзін вечара прыехалі ў тую Слабодку апоўначы. Цішыня. Вёска спіць. У клубе ні агеньчыка. «Чакалі вас, чакалі, ды разышліся з гадзінку назад,—сказаў вартаўнік.—Заходзьце ў клуб, грэйцеся, а я тым часам дам знаць».

— Настрой ва ўсіх, ведаеце, які,—працягвала свой расказ Валянціна Рудзік.—Стаміліся ўсе едучы—і на табе, ні душы. Але праз гадзіну ў клуб набілася столькі людзей! Здаецца, мы ніколі з такім натхненнем не выступалі. Сустракалі нас, нібы тых герояў. Далоні, відаць, паапухалі ад воплескаў... Калі бачыш, што радуюцца людзі, думаеш: дзеля гэтага варта жыць і працаваць...

— І нягоды цярпець...—дабаўляе Марыя Грэсь.

Разам з мужам Змітраком Грэсем яна—нязменны ўдзельнік усіх паездак. Жартоўныя сцэнкі Грэсяў карыстаюцца вялікім поспехам у гледача, упрыгожваюць канцэрт.

Марыя і Змітрок Грэсі—работнікі культуры. У іх двое дзяцей. Малыя прывучаны да частых адлучак бацькоў. Але ўсё ж сэрца шчыміць: як там малыя? Ці патрапіла бабуля зрабіць усё як след? А тут яшчэ вучоба—Змітрок завочна ў педінстытуце вучыцца. Учора прыехаў з сесіі, а сёння едзе на канцэрт.

Аўтобус імчыць паўз ільнянoе поле. Удалечыні стракаціць ільноцерабілка. Жанкі вяжуць лён у снапы.

— Ой, удаўся, удаўся лянок,—спяваюць калгасніцы. І песня іх ляціць па шырокім прасторы і губляецца недзе ў блакітным небе.

— Паслухайце, як хораша спяваюць жанчыны!—захапляецца Ірына Пявец.—О... О, чуеце? На свой лад пераіначылі...

Артысты дружна падхопліваюць песню...

Ірына Пявец і Ала Тумікоўская—школьніцы, вучаніцы старшых класаў. Дзяўчаты любяць песні і вельмі ганарацца тым, што іх прынялі ў агітбрыгаду. Маладая змена... А таленты шукаюць не толькі ў школах і калгасах раёна, сярод работнікаў культуры.

Актыўныя ўдзельнікі калектыву—Святлана Кот, дырэктар Старынскага сельскага Дома культуры, Валянціна Троцкая—мастацкі кіраўнік Заямненскага Дома культуры. Дзяўчаты ўвішныя. Песню і частушку праспяваюць, спатрэбіцца—у ролі канферансье выступяць і верш прачытаюць.

«Генеральная» рэпетыцыя ў аўтобусе.

Гэта іх своеасаблівая стажыроўка. Чаму навучацца ў агітбрыгадзе, дзяўчаты перадаюць свайму самадзейнаму калектыву. Так узнікаюць у раёне новыя агітбрыгады—сельскія.

А вось Валодзя Місюк. Былы настаўнік, працаваў у сельскай школе. Захапляецца самадзейным мастацтвам. Цяпер у райкоме камсамола загадвае аддзелам. У агітбрыгадзе ён чытальнік. Любіць паэзію Якуба Коласа, Янкі Купалы, Пімена Панчанкі і з захапленнем чытае іх вершы.

Сапсаваны настрой сёння толькі ў Святланы Грамавой.

— Гора мне з гэтымі артысткамі,—дапякаў дзяўчыну загадчык аддзела райвыканкома.—Зноў едзеш, зноў увільваеш ад работы. Трэба табе, дзеванька, выбіраць што-небудзь адно: або работа, або канцэрты.

Балюча, крыўдна. І як шкада, што бывае яшчэ такое.

І, нарэшце, баяніст Васіль Уласік. Яго нічым не здзівіш—спакой філосафа. Ведае, чым лячыць дрэнны настрой артыстаў. Бягуць пальцы па клавішах баяна... Глядзіш— і на тварах дзяўчат заззяла вясёлая ўсмешка.

(Заканчэнне на 9-й стар.)

ДА ЮБІЛЕЮ НАРОДНАГА ПЕСНЯРА

3-га лістапада 1972 года спаўняецца 90 гадоў з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Якуба Коласа.

Рашэннем бюро ЦК КПБ створаны рэспубліканскі юбілейны камітэт па правядзенні 90-годдзя з дня нараджэння паэта ў складзе намесніка старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжковай (старшыня камітэта), намесніка старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. П. Шамякіна (намеснік старшыні), галоўнага рэдактара сцэнарна-рэдакцыйнай калегіі кінастудыі «Беларусьфільм» А. А. Каратая (Лужаніна) (намеснік старшыні камітэта), віцэ-прэзідэнта АН БССР К. К. Атраховіча (Крапіва), сакратара ЦК ЛКСМБ Г. П. Анціпава, скульптара З. І. Азгура, сакратара Мінскага абкома КПБ Ул. С. Багданава, старшыні Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па кінематаграфіі П. П. Бяляўскага, прэзідэнта АН БССР М. А. Барысевіча, старшыні праўлення Саюза мастакоў БССР В. А. Грамыкі, сакратара Мінскага РК КПБ Т. Ц. Дзмітрыевай, намесніка міністра вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР М. І. Красоўскага, старшыні Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку Р. В. Канавалава, пісьменніка А. М. Кулакоўскага, пісьменніка М. Ц. Лынькова, загадчыка аддзела ЦК КПБ С. В. Марцэлева, намесніка міністра культуры БССР А. М. Ваніцкага, міністра асветы БССР М. Г. Мінкевіча, намесніка старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. П. Мележа, дырэктара Літаратурнага музея Я. Коласа Д. К. Міцкевіча, намесніка старшыні Мінскага аблвыканкома А. Я. Раханава, галоўнага рэдактара газеты «ЛіМ» Л. Я. Прокшы, начальніка Упраўлення культасветустаноў Міністэрства культуры БССР Ж. М. Сінельнікавай, старшага навуковага супрацоўніка Літаратурнага музея Якуба Коласа А. А. Слесарэнкі, рэктара БДУ імя У. І. Леніна А. Н. Сеўчанкі, дырэктара інстытута мовазнаўства імя Я. Коласа АН БССР М. Р. Судніка, загадчыка сектара ЦК КПБ А. А. Савіцкага, намесніка старшыні прэзідыума Беларускага тэатральнага аб'яднання Ул. М. Стэльмаха, старшыні праўлення Саюза кампазітараў БССР Р. Р. Шырмы, намесніка старшыні Беларускага таварыства культурных сувязей з зарубежнымі краінамі В. А. Чарняўскай, пісьменніка Т. К. Хадкевіча, намесніка начальніка Палітупраўлення ЧБВА Б. І. Сяржанкіна.

11-га жніўня адбылося першае пасяджэнне юбілейнага камітэта, на якім арганізацыям і ўстановам было даручана распрацаваць план мерапрыемстваў па правядзенні 90-годдзя з дня нараджэння Я. Коласа.

СВЯТА ТЭЛЕВІЗІЙНЫХ ФІЛЬМАЎ

З 1 па 10 кастрычніка, на працягу дзевяці дзён, у Мінску будзе праходзіць Усесаюзны фестываль тэлевізійных фільмаў. У ім будуць удзельнічаць усе студыі тэлебачання саюзных рэспублік і 11 кінастудый.

Беларускае тэлебачанне будзе прадстаўлена шматсерыйнай карцінай «Уся каралеўская раць», фільмам-спектаклем «Крах», дакументальнымі стужкамі «Зямны паклон», «Яшчэ гарыць Хатынь», «Размова аб зямлі» і фільмам-канцэртам «Песняры». Кінастудыя «Беларусьфільм» пакажа на фестывалі мастацкія стужкі «Чырвоны агітатар Трафім Глушкоў» і «Разгубленасць».

На фестывалі будзе прадстаўлена ўсё лепшае, што створана тэлевізійнымі работнікамі за два гады. Сярод іх — «Ад'ютант яго правасхадзіцельства» кінастудыі «Масфільм» і «Ноч перад світаннем» Украінскага тэлефільма. Ленінградскае тэлебачанне прадставіць «Успаміны пра вялікую залу», Куйбышаўская тэлестудыя — «Трывожныя ночы ў Самары».

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За шматгадовую плённую работу па падрыхтоўцы кадраў для харэаграфічнага мастацтва і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў дырэктара Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага вучылішча, заслужанага дзеяча культуры Беларускай ССР Калітоўскую Клаўдзію Фёдараўну Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

З. ЛЕЎЧАНКА — ЗАСЛУЖАНЫ АРХІТЭКТАР БССР

За дасягнутыя поспехі ў развіцці праектавання і высокія вытворчыя паказчыкі Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў галоўнаму архітэктару архітэктурна-канструктарскай майстэрні № 1 Брэсцкага філіяла інстытута «Белдзяржпраект» Леўчанка Зінаідзе Мікалаеўне ганаровае званне заслужанага архітэктара Беларускай ССР.

ГОСЦІ МІНСКА — ТЭАТРЫ

ТБІЛІСКІ імя А. ГРЫБАЕДАВА

На сцэне — кабінет цара ў Зімнім палацы. Гутараць двое: Пушкін і Мікалай І. Не, не гутараць. Ідзе змаганне за думкі, душу, сэрца паэта, за падначаленне яго сумлення царскаму самаўладдзю. Гэта тут адбываецца сапраўдная дуэль, на якой вырашаецца лёс паэта. Потым Дантэс толькі прывядзе прыгавор у выкананне.

Пройдуць гады.

Пройдуць стагоддзі.

Цар непакоіцца: як будуць гаварыць нашчадкі — Пушкін жыў у эпоху Мікалая ці Мікалай у эпоху Пушкіна?

Час падвёў рысу пад гэтай размовай. Мікалая ўспамінаюць толькі гісторыкі — як вешацеля дзекабрыстаў, ворага прагрэсу і асветы, а Пушкін — гордасць чалавецтва, «дзівосны сон Расіі».

На сцэне — трагедыя В. Карастылёва «Кроні камандора» ў пастаноўцы Тбіліскага дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра імя Грыбаедава. У галоўных ролях — заслужаныя артысты РСФСР П. Будзяк і Е. Байноўскі. Рэжысёр — народны артыст Гр. ССР Г. Лордкіпанідзе.

Вельмі прыемна, што мы маем магчымасць убачыць гэтую п'есу на сцэне адразу ж пасля апублікавання яе ў часопісе «Театр». І наогул, Тбіліскі тэатр вельмі аператыўна папаўняе свой рэпертуар п'есамі сучасных савецкіх драматургаў. У ліку першых тут ажыццёўлены пастаноўкі п'ес «Казкі старога Арбата» А. Арбузава, «Адны, без анёлаў» Л. Жухавіцкага, «Свой востраў» Р. Каўгвера. Тэатр падтрымлівае з драматургамі цесныя творчыя сувязі, таму атрымлівае п'есы, як кажуць, «з рук у рукі». Так, напрыклад, В. Карастылёў зараз піша спецыяльна для тэатра п'есы пра А. Грыбаедава і вядомага грузінскага мастака Ніко Пірасманішвілі, абяцае п'есу пра М. Лермантава.

Рускі тэатр, які працуе ў Тбілісі, уважліва ставіцца і да нацыянальнай грузінскай драматургіі. Так, на адкрыцці гастроляў мінчане мелі магчымасць пазнаёміцца са спектаклем па п'есе вядомага грузінскага драматурга Н. Думбадзе «Не турбуйся, мама!» Спектакль расказвае пра жыццё сучаснай моладзі, пра тых, хто ахоўвае рубяжы нашай Радзімы, пра каханне, вернасць, абавязак.

Наперадзе — знаёмства са спектаклямі па п'есах Розава, Арбузава, Дэльмара, Алёшына.

РОВЕНСКІ імя М. АСТРОЎСКАГА

На гэтым тыдні адбылося адкрыццё гастроляў Ровенскага дзяржаўнага ўкраінскага музычна-драматычнага тэатра імя М. Астроўскага ў Мінску.

— Наш тэатр — равеснік Савецкай улады ў Заходняй Украіне, — сказаў нашаму карэспандэнту галоўны рэжысёр тэатра Канстанцін Півавараў. — Нядаўна ён адзначаў сваё трыццацігоддзе. Да гэтага часу працуюць у тэатры некаторыя з яго заснавальнікаў: заслужаныя артысты рэспублікі Н. Рудніцкая, Г. Кіяноўскі, У. Пятрухін. Але большасць трупы складае моладзь, якая прыходзіць да нас з Кіеўскага і Харкаўскага тэатральных інстытутаў і Кіеўскай студыі аперэты.

Мы імкнёмся працягваць і развіваць традыцыі шырока распаўсюджанага і папулярнага на Украіне жанру музычнай драмы. Таму ў нашым рэпертуары «Сватанне на Ганчароўцы» Р. Квіткі-Аснаўяненкі, «Цыганка Аза» М. Старыцкага, «Наймічка» І. Табілевіча і інш.

Толькі ў нашым тэатры пастаўлена п'еса І. Карпенкі-Карага «Званарыўна». Драматург пры жыцці не раз перарабляў свой твор па патрабаваннях цэнзуры, мы ж паставілі яе першы, сапраўды аўтарскі варыянт, які ўдалося знайсці ў архівах Ленінграда.

Жыхары Роўна ганарацца сваімі землякамі-героямі. На нашай зямлі нарадзіўся Мікалай Астроўскі, чыё імя нядаўна прысвоена тэатру. Тут змагаўся і загінуў Олека Дундзіч. З Роўна звязана дзейнасць легендарнага разведчыка Мікалая Кузняцова. Таму калектыў тэатра з асаблівым хваляваннем іграе гераічныя драмы «Олека Дундзіч» М. Каца і А. Ржашэўскага і «Налівайка» І. Ле, якой мы і распачалі свае гастролі ў Мінску.

У нашым рэпертуары — інсцэніроўкі раманаў Т. Драйзера «Джэні Герхарт» і Я. Гашака «Прыгоды бравага салдата Швейка». Праблемам сённяшняга дня прысвечаны спектакль «Першы грэх» па п'есе А. Каламійца. Прэм'ера яго адбылася ў час нашых гастроляў у Гомелі. Мінчанам мы пакажам прэм'еру сучаснага ўкраінскага мюзікла «Горад закаханых» (п'еса Л. Каладуба).

На здымку — артысты з Роўна ў Доме-музеі І з'езда РСДРП. Злева направа — У. Пятрухін, Т. Магадава, У. Свежны, А. Тапарынскі.

Фота А. КАЛЯДЫ.

СТО РАДКОЎ з рэдакцыі

З МАСТАЦТВАМ НЕСУМЯШЧАЛЬНАЯ

Літаратурная пошта рэдакцыі... Яна і радуе, і засмучае.

Прыемна, што яна — багатая, што ў рэдакцыю дасылаюць свае творы не толькі прызнаныя ўжо літаратары, але і шматлікія пачаткоўцы — рабочыя і калгаснікі, настаўнікі і ўрачы, школьнікі і студэнты, што сведчыць аб высокім культурным узроўні нашых людзей, аб іх глыбокай, душэўнай цязе да культуры і мастацтва.

Яшчэ больш прыемна, калі сярод рэдакцыйнай пошты трапляюцца творы, пазначаныя пячаткай сапраўднага, няхай часам і няспелага пакуль што таленту, калі верш ці апавяданне гавораць аб тым, што аўтар іх — чалавек здольны, сур'ёзны, удумлівы, для якога літаратурны занятак не пустое марнаванне часу, а патрэба душы. Такія творы не залежваюцца ў рэдакцыйных шуфлядах.

Канечне, падобныя радасныя і прыемныя сустрэчы адбываюцца не часта — таленты і выдатныя творы нараджаюцца, як вядома, не кожны дзень.

Нямала твораў дасылаюць у рэдакцыю маладыя аўтары, а то і зусім пачаткоўцы, тыя, што робяць у літаратуры толькі першыя крокі. На іх вершах і апавяданнях відочныя сляды нявопытнасці і вучнёўства, хібы і пралікі, якія ўласцівы ўзросту і літаратурнай непадрыхтаванасці аўтараў.

Куды больш засмучае іншае. У апошнія гады ўзрос прыток у рэдакцыю твораў, напісаных на так званым сярэднім узроўні. У іх, на першы погляд, нібыта ўсё гладка і пристойна. Аднак пры больш уважлівым азнаямленні з такімі творамі становіцца зразумела, што за знешняй літаратурнай прыстойнасцю хаваюцца гладкапіс, бяздумнасць, беспачуццёвая агульшчына і трафарэтнасць.

Хтосьці трапна назваў падобныя творы літаратурнай шэрасцю. Сапраўды, шэры колер — найбольш ахоўны. Ён не вельмі кідаецца ў вочы, да яго хутка прызвычайваюцца. Падобнай уласцівасцю валодае і літаратурная шэрасць. Творы, пафарбаваныя гэтай ахоўнай фарбай, не выклікаюць ніякіх пэўных эмоцый. Захапляцца імі, канечне, не будзеш, але і абурацца нібыта няма асаблівых прычын. Зрэшты, грэшны чалавек разважае і так: «Не ўсім жа ствараць шэдэўры! На адну выдатную кнігу прыпадае пяць добрых і пяцьдзесят, калі не ўсе сто пасрэдных». А аўтарам літаратурнай шэрасці гэта як мёдам па сэрцы. І глядзіш — іх творы вылазяць на старонкі кніг і перыядычных выданняў.

Апошнім часам паток літаратурнай шэрасці, што грахі ўтойваць, пашырэў. Гэта пацвярджае і наша рэдакцыйная пошта. Штосьці многавата стала ў ёй вершаў, пазбаўленых адзнак асабістасці, у лірычным героі якіх цяжка, а то і немагчыма пазнаць нашага сучасніка з яго вялікімі і высокімі клопатамі, справамі і памкненнямі. Штосьці многавата стала і паўзучых, малазмястоўных, саладжава-мяшчанскіх — аж да пошласці — апавяданняў.

Адзін аўтар (далёка не пачатковец) дасылае ў рэдакцыю апавяданне пра тое, як п'яніца прыахвоціўся купляць кнігі і сабраў за гады ладную хатнюю бібліятэку. Спытаеце, якім чынам! А як у тым анекдоце. П'яніца хаваў траячкі ад жонкі між старонак кніг, і каб знайсці іх было цяжкавата, аматар выпіць купляў усё болей класікаў і некласікаў. Апавяданне, акрамя ўсяго іншага, з прэтэнзіяй на псіхалагічнасць.

Другое апавяданне з гэтага патоку — пра каханне. Кахаліся аднойчы хлопец і дзяўчына. Але знайшлася сяброўка-разлучніца: напаіла хлопца і «спаць паслалася». Мінулі гады, у былых герояў — свае сем'і і дзеці. Але кожнае лета свой адпачынак яны праводзяць разам на ціхай, далёкай ад торных дарог пасецы: адзін уцякае сюды ад жонкі, другая — ад мужа. І ўсё гэта аўтар падае як узор чыстага, высокага кахання!

Шчыра скажам: змагацца з шэрасцю нялёгка. Яна, як ні дзіўна, даволі нахрапістая і ваяўнічая. «Лічу, што вершы, дасланыя на гэты раз, варты надрукавання», — піша адзін аўтар. Другі (не сталічны жыхар) «жартуе»: «Што гэта вы, браты па крыві і пяры, абапселі там у Мінску, што нас і заўважаць не хочаце!» Прыкмецце: «нас», а не — «мяне»! Трэці прыходзіць у рэдакцыю з просьбай надрукаваць урывак з ягонай п'есы, «падмацоўваючы» гэтую просьбу спасылкай на тое, што, маўляў, у яго скора юбілей. Чацвёрты сцвярджае: «Перакананы, што рэчы мае не горшыя, чым тыя, якія вы друкуеце»...

Міжволі прыгадваюцца словы паэта: «Не хуже — честь невелика, не лучше — вот что горе». Не горш, чым у іншых — значыць, горш. Ды, зрэшты, справа не ў тым, горш ці не горш. Справа ў тым, што шэрасць — проста несумяшчальная з мастацтвам, у тым ліку і з мастацтвам слова.

Пра гэта трэба памятаць. І літаратару, перш, чым адаслаць свой твор у рэдакцыю, варта, мусіць, падумаць: а ці заслугоўвае тое, што выйшла з-пад твайго пяра, увагі іншых, ці мае яно права на грамадскае жыццё!

Тады, думаецца, літаратурная пошта рэдакцыі прыносіла б больш радасці і нам, супрацоўнікам, і, натуральна, чытачам штотыднёвіка.

ПА ЯСНЫХ АРЫЕНЦІРАХ

ДА ПАЧАТКУ ТЭАТРАЛЬНАГА СЕЗОНА 1971—72 гг.

ЗАЎТРА, 14 жніўня, першым у рэспубліцы пачынае новы тэатральны сезон Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы.

Заўтра ўвечары адкрыецца заслона знаёмага тысячам і тысячам гледачоў тэатра, і на сцэне зноў будзе хата Крыніцкіх з вокнамі ў сад, з ложкам, засланым коўдрай, з печчу, са старасвецкім гадзіннікам, як гэта і прадугледжана Янкам Купалам, і зноў дзевятнаццацігадовая Паўлінка заспявае «Ой, пайду я лугам, лугам...» І пачнецца свята сцэнічнага мастацтва, дзе ў зайздросным суладдзі выступаюць ветэраны купалаўскай трупы і маладыя артысты, рэжысура Л. Літвінава, дух якой падтрымлівае вось ужо колькі гадоў С. Бірыла, і дэкарацыі Б. Малкіна. Усталявалася добрая традыцыя — пачынаць сезон «Паўлінкай», творам, прасякнутым жыццёвай праўдай, багатым на глыбокія і арыгінальныя характары, ззяючым хараством індывідуалізаванай мовы персанажаў.

Свята тэатра — гэта ўвечары. Тады, калі артысты іграюць спектакль для гледачоў. А папярэднічаюць яму напружаныя творчыя пошукі, часам пакутлівая і радасная праца калектыву, спрэчкі рэжысуры з драматургам, выканаўцаў з пастаноўшчыкам, рэпетыцыі і рэпетыцыі, у часе якіх крышталізуецца і замацоўваецца ў адчувальных формах ідэйна-мастацкая задума сцэнічнага твора.

Сёлета такая праца адбываецца ва ўмовах творчага ўздыму, выкліканага XXIV з'ездам Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

У дакладзе Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. І. Брэжнева і выступленнях дэлегатаў работнікі мастацтва яшчэ раз адчулі той вялікі клопат пра ідэйную чысціню і мастацкую дасканаласць твораў літаратуры, кіно, тэатра, выяўленчага мастацтва, архітэктуры і музыкі, які спрыяе натхнёнай дзейнасці, дае ясныя арыенціры і вызначае крытэрыі ацэнак. Цяпер артыстычныя калектывы рыхтуюцца да знамянальнай даты — да 50-й гадавіны стварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Кожны новы этап грамадскага развіцця дыктуе і новыя задачы мастацтву.

Калегія Міністэрства культуры БССР у пастанове ад 1 ліпеня гэтага года адзначыла поспехі тэатраў рэспублікі, якія паказалі гледачам вартыя высокай ацэнкі драматычныя і музычныя спектаклі. Сярод іх ёсць і творы, якія заваявалі шырокае прызнанне грамадскасці, атрымалі ўзнагароды на ўсесаюзным і рэспубліканскім конкурсах на лепшы твор у сувязі з 50-годдзем Кастрычніка, 50-годдзем з дня нараджэння У. І. Леніна і XXIV з'ездам КПСС.

Пра што трэба нагадаць тэатрам напярэдадні новага сезона?

Перш-наперш, пра неабходнасць больш удумліва і патрабавальна складаць рэпертуар. Цяпер тэатры паказваюць толькі чатыры п'есы драматургаў братніх народаў нашай краіны, а на другое паўгоддзе прадугледжаны толькі тры такія назвы.

З адзначаных на рэспубліканскім конкурсе на лепшую п'есу твораў трапілі на сцэнічныя падмосткі пакуль што толькі тры — «Трыбунал», «Амністыя» і «Дарога праз ноч». Першыя дзве з іх ставяцца амаль ва ўсіх тэатрах Беларусі. Зразумела, творчае спаборніцтва ў раскрыцці ідэйна-мастацкага багацця аднаго і таго ж твора — справа цікавая і нават карысная. Ды толькі ёсць у яе і адваротны бок—афішы розных тэатраў робяцца абсалютна аднолькавымі. Калі ж яшчэ дадаць, што ў Мінску, Віцебску, Бабруйску, Брэсце амаль адначасова іграюць інсцэніроўку вядомай па часопісе «Юность» аповесці «А зори тут ціхія...», стане відавочным і выпадковы характар фарміравання рэпертуару: гэта ўжо ніякае не спаборніцтва, а эксплуатацыя апрабіраваных п'ес.

Здзіўляе рэзкае зніжэнне цікавасці тэатраў да арыгінальных твораў беларускіх аўтараў. Купалаўцы будуць паказваць тое, што паставілі ў мінулым і на пачатку гэтага года. Рэспубліканскі тэатр юнага гледача імя 50-годдзя камсамола Беларусі абазначыў на афішы адну назву — «Дай вады, калодзеж» П. Макаля. Тое ж і Гомельскі абласны — «Білет у мяккі вагон» А. Маўзона, і Гродзенскі — інсцэніроўка рамана «Сустрэнемся на барыкадах» П. Пестрака, і тэатр драмы і камедыі ў Бабруйску — «Бацькаўшчына» К. Чорнага, і тэатр музычнай камедыі — «Рэпартаж з пекла» Я. Глебава.

Відаць, час унясе свае папраўкі ў такую афішу. Бо нельга лічыць нармальным той факт, што коласаўцы, тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі ў Брэсце, Магілёўскі абласны, Дзяржаўны тэатр лялек БССР наогул «абышліся» без п'ес сапраўды новых, сучасных, створаных аўтарамі для гэтых калектываў, з творчым прыцэлам на гэтых артыстаў і на гэтую рэжысуру.

На XXIV з'ездзе КПСС гаварылася пра тое, што крытыка яшчэ недастаткова садзейнічае ўдасканаленню літаратуры і мастацтва. Гэта цалкам стасуецца і да стану нашай тэатральнай крытыкі.

У нашай перыёдыцы пераважаюць толькі два жанры — рэцэнзія на спектакль і нарыс-партрэт акцёра. Рады ў гады з'яўляюцца артыкулы пра пэўныя тэндэнцыі рэжысёрскага мастацтва, пра культуру артыстычнай творчасці, пра развіццё якога-небудзь аднаго жанру драматургіі. Крытыка абмяжоўваецца рэгістрацыяй зробленага, не дае грунтоўнага і прафесійнага аналізу нашых здабыткаў і пралікаў. Бывае, рэцэнзент кіруецца ў сваіх ацэнках сяброўскімі меркаваннямі, зніжае ўзровень патрабаванняў да адных творчых работнікаў і штучна «вышкрывае» іншых. Гэта ўносіць блытаніну, беспрынцыповасць у размову пра стан сучаснага сцэнічнага мастацтва.

Каб пацвердзіць гэта, дастаткова будзе прывесці адзін прыклад. Вынікі сёлетніх гастроляў у Маскве Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР даволі шырока абмяркоўваліся ў сталічным друку. Выказваліся станоўчыя ацэнкі спектакляў і выканаўцаў, прагучала і патрабавальная крытыка ў адрас драматургіі музычных твораў, кампазітарскіх шуканняў, рэжысуры. Што ж, гэтыя недахопы, напрыклад, ілюстрацыйнасць лібрэта і эклектычнасць музычнай мовы ў оперы «Зорка Венера», не звярталі на сябе ўвагу нашай крытыкі? Звярталі. Са старонак газет асобныя рэцэнзенты спрабавалі даць аналіз музычнай тканіны оперы. Аднак аўтары і пастаноўшчыкі замест таго, каб прыслухацца да крытычных галасоў, перагледзець лібрэта і музыку, знайсці лепшую рэдакцыю оперы і ўжо яе павезці ў Маскву, вінавацілі «прыдзірлівых» крытыкаў, знаходзілі «адвакатаў», якія курылі фіміям людзям, здольным даць сапраўды мастацкі твор вялікага гучання. Часцей за ўсё апаненты тых, хто крытычна ставіўся да многіх кампанентаў спектакля і яго першакрыніцы — лібрэта і музыкі, спасылаюцца на патрэбную тэму і варты ўвасаблення ў мастацтве вобраз героя...

Кампліменты за тэму, кампліменты за прататып героя твора наогул даволі часта перарастаюць пад пяром асобных крытыкаў у суцэльную апалогію п'есы і спектакля. Зноў жа — даецца высокая ацэнка добрым аўтарскім намерам, а не мастацкаму ўвасабленню тэмы і вобраза. Між тым, кожны практык тэатра і крытык ведаюць, што твор мастацтва ацэньваецца не па аўтарскіх намерах, а па тым, што дасягнута і створана на сцэне. І дарадчыкам і саюзнікам дзеячоў сцэны можа быць толькі той, хто ўмее аналізаваць плён творчага пошуку без скідак на тэму і на героя. Да такога голасу раней або пазней, але ўсё ж абавязкова прыслухаецца тэатр. Пераадолее крыўду, адыдзе «ўбок» і зірне на тое, што зроблена, з пазіцый прынцыповых, з крытэрыямі высокага мастацтва.

Праўда, ёсць і сярод нават вельмі кваліфікаваных крытыкаў празмерна самаўпэўненыя, яны прымаюць позу настаўнікаў, дыктуюць свой густ, сваю трактоўку. Мабыць, катэгарычнасць у ацэнках твораў сцэнічнага мастацтва ніколі не мае пад сабой трывалага грунту. І патрабаваць, каб у адпаведнасці з тваімі меркаваннямі тэатр развіваў тыя ці іншыя тэндэнцыі, а драматург кіраваўся тымі ці іншымі прынцыпамі пабудовы п'ес, — значыць, браць на сябе замнога. Лепш імкнуцца сістэмай сваіх доказаў ствараць пэўную атмасферу ўспрымання сцэнічнага твора. Памажы гледачу разабрацца ў яго ўражаннях, далучы да прафесійных вытокаў поспеху; абазнач рэжысуры і выканаўцам вехі тых пошукаў, якія прынеслі сцэне адкрыццё або, наадварот, чарговы штамп. Трэба, відаць, помніць пра сказанае ў свой час А. Луначарскім, што крытыка сур'ёзная, удумлівая, па-навуковаму сталая «...ускосна будзе ўплываць і на тэатры, для прамога ж уплыву на іх існуюць іншыя, больш кампетэнтныя, дзяржаўныя, савецкія і партыйныя апараты».

Сказанае пра недахопы нашай тэатральнай крытыкі мае дачыненне і да газеты «Літаратура і мастацтва». Рэдакцыйны калектыў таксама бывае, даручае рэцэнзаванне аўтарам, індывідуальныя схільнасці якіх не адпавядаюць характару сцэнічнага твора; мы не заўсёды своечасова ацэньваем пэўныя з'явы ў тэатральным жыцці; здараецца, засяроджваем увагу на адных імёнах і забываемся на вялікі атрад актыўна дзеючых драматургаў, рэжысёраў, артыстаў. Рэдакцыя будзе намагацца, каб рашуча палепшыць работу ў гэтым напрамку, быць на ўзроўні цяперашніх патрабаванняў да крытыкі. Гэта — наша задача, наш клопат.

Тэатральная крытыка ў ідэале нагадвае сейсмограф, які пільна назірае за набліжэннем мастацтва да гармоніі ідэйнай задумы і мастацкага вырашэння і за адхіленнем у бок штучных мадэрнізацый або рамесніцкіх вырабаў.

ЗАЎТРА пачынаецца новы тэатральны сезон—сезон 1971/72 гг. З пачуццём высокай адказнасці перад партыяй і народам бяруцца за выкананне пачэсных задач камуністычнага выхавання працоўных дзеячы беларускай сцэны. Грамадскасць рэспублікі зычыць ім поспеху і новых здабыткаў у іх высакароднай працы!

УСЕСАЮЗНЫЯ АГЛЯДЫ-КОНКУРСЫ ПАЧАЛІСЯ

Гэты вясёлкавы сад кветнеў у залах ВДНГ БССР. Тут праходзіла выстаўка кветак. А вырасцілі іх у парках і скверах, на прышкольных участках, заводскіх тэрыторыях, у сваіх палісадніках мінчане. Экспанаваліся букеты, мініяцюры і кампазіцыі з кветак.

Арганізатары выстаўкі — Рэспубліканскае таварыства аховы прыроды, Мінскі гарвыканком, навукова-тэхнічнае таварыства Міністэрства камунальнай гаспадаркі БССР прысудзілі рад прэмій пераможцам. Першыя прэміі прысуджаны заводу «Калібр», школе № 47 і мінчанцы Л. Альбертовіч.

Фота А. СЦЯПАНАВА.

Гэтым летам Міністэрства культуры СССР аб'явіла Усесаюзны агляд паркаў культуры і адпачынку і агляд творчасці масавікоў культарганізатараў. Першы агляд — на лепшую арганізацыю масавага адпачынку і культурнага абслугоўвання насельніцтва — праводзіцца з мая 1971 года па жнівень наступнага, а другі — з сёлетняга чэрвеня па верасень наступнага года.

Міністэрства культуры рэспублікі выдала загад, згодна з якім усе паркі рэспублікі і клубныя ўстановы павінны прыняць у аглядах самы актыўны ўдзел. Для кіраўніцтва аглядамі створаны арганізацыйныя камісіі — рэспубліканская, абласныя, мінская гарадская. На базе абласных дамоў народнай творчасці ў кастрычніку—снежні 1971 года будуць праведзены семінары-агляды творчасці масавікоў-арганізатараў устаноў культуры.

Асноўная мэта аглядаў — садзейнічаць актыўнаму ўдзелу паркаў у прапагандзе і ажыццяўленні рашэнняў XXIV з'езда КПСС, далейшаму павышэнню ўзроўню работы паркаў і масавікоў-культарганізатараў у імя лепшага абслугоўвання насельніцтва.

Прымаючы ўдзел у аглядзе, паркі культуры і адпачынку павінны наладжваць цыклы лекцый і дакладаў, лекторыі, кінолекторыі, народныя універсітэты па прапагандзе рашэнняў XXIV з'езда КПСС, сустрэчы з дэлегатамі партыйных з'ездаў і канферэнцый, праводзіць тэматычныя вечары і выстаўкі, вытворчыя і творчыя рапарты лепшых брыгад, цэхаў, калектываў, дні перадавых прадпрыемстваў і арганізацый, тэатралізаваныя святы, фестывалі, вечары, прапагандаваць дасягненні эканомікі, навукі і тэхнікі, культуры і мастацтва ў нашай краіне. Разам з камсамольскімі арганізацыямі ў парках павінны праводзіцца святы моладзі, сустрэчы калектываў ударных камсамольскіх будоўляў, студэнцкіх атрадаў, воінаў Савецкай Арміі, выпускнікоў вучылішчаў, школ, тэхнікумаў, разам са спартыўнымі арганізацыямі — спартыўныя гульні, спаборніцтвы. А колькі цікавых баляў, карнавалаў, танцавальных вечароў пройдзе за гэты час!

Пераможцамі будуць вызначаны тыя паркі, якія, зыходзячы з мэт і задач конкурсу, паспяхова выканаюць планы работ за 1971 і 1972 гады, дасягнуць добрых колькасных і якасных паказчыкаў, укараняць новыя цікавыя формы масава-палітычнай і культурна-асветніцкай работы, прыцягнуць да работы вялікі актыў, грамадскія арганізацыі, творчыя саюзы, установы культуры і мастацтва.

Для пераможцаў устаноўлены прызы Міністэрства культуры СССР, ганаровыя вымпелы, пахвальныя граматы, прэміі. Лепшыя паркі будуць занесены ў Кнігу гонару пераможцаў агляду, узнагароджаны памятнымі медалямі, медалямі газеты «Известия», адзначаны прызамі і прэміямі ВЦСПС, ЦК ВЛКСМ, праўлення Саюза кінематаграфістаў СССР і іншых арганізацый.

Агляд творчасці масавікоў - культарганізатараў праводзіцца ў тры этапы. Першы этап — абласныя і гарадскія агляды — з чэрвеня па снежань 1971 года. У гэты час у клубах, парках, дамах піянераў, пазашкольных установах, санаторыях, дамах адпачынку, турысцкіх базах сіламі масавікоў праводзяцца вечары адпачынку, гульні, ранішнікі, народныя святы. Будуць наладжаны семінары па павышэнні кваліфікацыі масавікоў. Пераможцы гэтых аглядаў вылучаюцца для ўдзелу ў рэспубліканскіх аглядах.

Другі этап — рэспубліканскія агляды — з студзеня па чэрвень 1972 года.

У гэты час наладжваюцца семінары для найбольш здольных масавікоў, іх паказальныя выступленні. Пераможцы рэспубліканскіх аглядаў рэкамендуюцца для ўдзелу ў заключным этапе Усесаюзнага агляду творчасці масавікоў.

Трэці, заключны этап — усесаюзны агляд у Ленінградзе — у жніўні—верасні 1972 года.

Заключны этап агляду праводзіцца па жанрах: гульні рухомыя і малярухомыя, гульні з эстрады, атракцыёны, паказ і развучванне бальных танцаў і карагодаў, тэхніка дырыжыравання і развучвання масавых песень, іграявыя, тэматычныя, сюжэтныя праграмы з паказам не менш трох відаў жанру.

Пераможцы, якія зоймуць першае, другое, трэцяе месца па кожным жанры, будуць узнагароджаны памятнымі медалямі і прызамі. Пятнаццаць пераможцаў заключнага этапу ўсесаюзнага агляду, якія набяруць найбольшую колькасць балаў па ўсіх жанрах, будуць узнагароджаны памятнымі медалямі, дыпломамі, прызамі.

Удзельнікамі ўсіх этапаў агляду могуць быць штатныя масавікі і культарганізатары, незалежна ад іх месца работы, узросту, стажу, а таксама масавікі на грамадскіх асновах. Дазваляецца ўдзел лаўрэатаў і дыпламантаў мінулых конкурсаў.

...ПЛЮС КУЛЬТУРНАЕ ШЭФСТВА!

Вялікі сэнс змяшчае ў сабе народжанае яшчэ першымі паслякастрычніцкімі гадамі слова «змычка», калі мелася на ўвазе збліжэнне горада з вёскаю. Змычка вяла і вядзе да сцірання граняў паміж сельскай і прамысловай працаю, паміж сацыяльным развіццём жыхароў гарадской і сельскай мясцовасцей, вядзе да высокага ўзроўню культуры і эканомікі ўсіх людзей, дзе б яны ні працавалі, дзе б ні жылі — у вёсцы ці ў горадзе.

Больш як дзесяць гадоў працягваецца сяброўства двух буйнейшых працоўных калектываў нашага горада і раёна — галаўнога прадпрыемства дрэваапрацоўчага аб'яднання і калгаса імя Аляксандра Неўскага. Для дрэваапрацоўшчыкаў здаўна стала традыцыяй арганізоўваць масавыя выезды, каб памагчы сельскім працаўнікам на сенакосе, уборцы бульбы і збожжа. У вёсцы часта бывае агітбрыгада Дома культуры прадпрыемства — выступае перад калгаснікамі проста на палях, на фермах.

Калі ў мінулым годзе на прадпрыемстве складалі план сацыяльнага развіцця свайго калектыву, генеральны дырэктар вытворчага аб'яднання Аляксандр Аляксандравіч Санчукоўскі прапанаваў асобны раздзел у гэтым плане прысвяціць умацаванню садружнасці паміж працаўнікамі прадпрыемства і падшэфнага калгаса, аказаць калгасу дапамогу ў стварэнні і ажыццяўленні свайго пяцігадовага плана сацыяльнага развіцця. Такім чынам, планы сацыяльнага развіцця калектываў прадпрыемства і калгаса цесна перапляліся. Аб гэтым варта расказаць больш падрабязна, бо справа новая і надзвычай цікавая.

Народныя універсітэты прадпрыемства стварылі свае філіялы ў падшэфным калгасе. Са сцэны калгаснага клуба па пытаннях культуры, эканомікі, міжнароднага жыцця, аховы здароўя, савецкага заканадаўства пачалі выступаць лектары прадпрыемства. Шэфы падумалі і аб тым, якім павінен быць сучасны сельскі клуб. Не, ён не можа нагадваць хату-чытальню дваццатых ці саракавых гадоў — з драўлянымі лаўкамі грубай цяслярскай работы, пабеленымі прыбіральшчыцай сценамі. З сэканомленай сыравіны ў нерабочы час, разам з калгаснымі майстрамі, шэфы зрабілі для клуба прыгожую мэблю, абсталяванне — амаль такое, як у Доме культуры прадпрыемства.

Дрэваапрацоўшчыкі часта праводзяць урачыстае пасвячэнне моладзі ў рабочыя, вечары камсамольскага вяселля, акцябрыны, святы працы, кніжныя балі, многія іншыя цікавыя мерапрыемствы. Апошні год увайшло ў традыцыю праводзіць такія мерапрыемствы сумесна з калгасам — па чарзе то ў Доме культуры прадпрыемства, то ў калгасным клубе. Для працаўнікоў падшэфнага калгаса адчыніліся дзверы заводскага прафілакторыя, зялёнай зоны здароўя, піянерскага гарадка «Лясная казка». Па прыкладзе шэфаў і з іх дапамогай савет па арганізацыі адпачынку створан і ў калгасе. Часта наведвае вёскі пастаяннадзеючая юрыдычная кансультацыя прадпрыемства. Каб укараніць вытворчую эстэтыку і навуковую арганізацыю працы, некалькі гадоў назад на прадпрыемстве стварылі спецыяльны «цэх эстэтыкі». Работнікі гэтага «цэха» вельмі часта бываюць у падшэфным калгасе, адкрылі там свой філіял: падрыхтавалі для калгаса некалькі грамадскіх інспектараў вытворчай эстэтыкі, паклапаціліся аб афармленні вёсак нагляднай агітацыяй, штогод праводзяць у вёсцы свята моднага адзення...

Я невыпадкова спынілася на шэфскай рабоце самага буйнага працоўнага калектыву горада. Тут робіцца шмат цікавага. Але сёння вопыт шэфскай работы дрэваапрацоўшчыкаў стаў ужо здабыткам і іншых прадпрыемстваў. Шэфская дапамога калгасам і саўгасам у інтэнсіфікацыі сельскай гаспадаркі, яе тэхнічным пераўзбраенні, павышэнні эфектыўнасці вытворчасці ўсё мацней сплятаецца з культурным шэфствам. Гэта з'ява народжана часам, а час прад'яўляе патрабаванні да ўсіх калектываў прадпрыемстваў.

На машынабудаўнічым заводзе імя Леніна створаны творчыя брыгады інжынераў, тэхнікаў і рабочых-рацыяналізатараў. Яны дапамагаюць падшэфнаму калгасу імя XXII з'езда КПСС механізаваць фермы, стварылі з калгасным інжынерам Каліноўскім пастаянную школу тэхнічных ведаў, школу павышэння рабочага майстэрства сельскіх механізатараў. Па ініцыятыве шэфаў у калгасе праводзяцца конкурсы па культуры вытворчасці, калектыўныя прагляды тэатральных пастановак і кінафільмаў. Рабочыя разам з калгаснікамі абмяркоўваюць іх.

А вось яшчэ цікавая дэталь: калгас імя XXII з'езда КПСС выпускае сваю друкаваную шматтыражку. У дрэваапрацоўшчыкаў таксама ёсць шматтыражная газета. У кожным нумары калгаснай газеты адна калонка прысвячаецца жыццю шэфаў-машынабудаўнікоў, а ў дрэваапрацоўшчыкаў штотыднёвік рэгулярна друкуе матэрыялы з жыцця падшэфнага калгаса імя Аляксандра Неўскага.

Наша швейная фабрыка імя Дзяржынскага — прадпрыемства высокай культуры вытворчасці — пасобіла падшэфнаму калгасу «Шлях да камунізма» ажыццявіць ужо вельмі многае з распрацаванага тут плана сацыяльнага развіцця: пераабсталяваны калгасны клуб, прыгожа аформлены культасветустановы вёсак нагляднай агітацыяй, папоўніўся гардэроб калектыву калгаснай самадзейнасці, вырас кніжны фонд калгаснай бібліятэкі. Часта на канцэртах мастацкай самадзейнасці прадпрыемства можна ўбачыць салістаў калгаснай самадзейнасці і наадварот — на калгаснай сцэне выступаюць салісты фабрычнага хору. Дарэчы, па пытаннях культурнага шэфства партыйны камітэт фабрыкі рэгулярна практыкуе аб'яднаныя пасяджэнні з членамі калгаса.

У раёне кажуць, што хімоўскія калгаснікі з сельгасарцелі «Шлях да камунізма» апрануты па апошняй модзе. Так і ёсць. Нічога дзіўнага ў гэтым няма: над калгасам шэфствуюць заканадаўцы моды — швейнікі. Ніякай нечаканасці няма і ў тым, што ў далёкіх ад горада вёсках Хімоўскага сельсавета ідзе зараз масавы паход за высокую культуру сяла, за эстэтыку вытворчасці. Нашай швейнай фабрыцы адной з першых у рэспубліцы было прысвоена званне «Прадпрыемства высокай культуры вытворчасці». І сёння сваю культуру швейнікі панеслі ў падшэфны калгас.

Шмат цікавага вопыту ў шэфскай дапамозе вёсцы на заводзе гумавых тэхнічных вырабаў, вагавым заводзе, гарбарным камбінаце, заводзе сельскагаспадарчага машынабудавання, у будаўнічым трэсце № 13. Гэта і сумесныя вечары, уручэнне сцягоў і прэмій перадавікам вытворчасці падшэфных гаспадарак, арганізацыя ў вёсцы філіялаў музычных школ, музычных студый, правядзенне сумесных літаратурных віктарын, сустрэч з пісьменнікамі, артыстамі, мастакамі. Ёсць музычны лекторый на трыкатажнай фабрыцы, у 23 сярэдняй школе, у гарадскім клубе медыцынскіх работнікаў, і ўсе гэтыя лекторыі маюць свае філіялы ў падшэфных гаспадарках. На большасці прадпрыемстваў практыкуюцца сумесныя правядзенні вечароў маладога працаўніка і святаў ветэранаў вытворчасці.

Якое б прадпрыемства ні праводзілася шэфамі горада ў калгасах і саўгасах, яно заўсёды звязана з задачамі культурнага шэфства. Неяк у ліпені 3,5 тысячы працоўных горада выехалі ў падшэфныя гаспадаркі на суботу і нядзелю, каб дапамагчы сельскім працаўнікам нарыхтаваць сена. Але гэтым іх клопат не абмежаваўся — яны наладзілі 40 вечароў адпачынку з канцэртамі, выпусцілі 110 нумароў насценных газет і баявых лісткоў, у дванаццаці клубах адрамантавалі памяшканні і культінвентар.

Змычка паміж гарадскімі і сельскімі культасветнымі ўстановамі праводзіцца і па іншых лініях: арганізуюцца сумесныя семінары бібліятэчных і клубных работнікаў, сустрэчы кінафікатараў. Бабруйскі краязнаўчы музей дапамог многім калгасам і саўгасам, сельскім клубам стварыць куткі баявой і працоўнай славы. Каардынуюць сваю работу метадычныя саветы гарадскога і раённага аддзелаў культуры, яны разам распрацавалі шэсць сцэнарыяў для тэматычных канцэртаў сельскай мастацкай самадзейнасці. Цэнтральная гарадская бібліятэка імя Горкага і дзіцячая бібліятэка імя Крупскай стварылі спецыяльныя групы з вопытных бібліятэчных работнікаў, якія памагаюць Кавалеўскай, Сычкаўскай, Гарбацэвіцкай, Цялушскай і іншым сельскім бібліятэкам раёна рыхтаваць кніжныя агляды, праводзіць канферэнцыі чытачоў. Сельскую мясцовасць пачало абслугоўваць гарадское аддзяленне таварыства «Веды». Лектары Мадзіеўскі, Збароўскі, Мазгавы, Бараўскіх і іншыя правялі на Кіраўшчыне, Клічаўшчыне, Глушчыне больш чым 100 вечароў пытанняў і адказаў, прачыталі 200 лекцый на атэістычныя, гістарычныя, літаратурныя тэмы. У горадзе ёсць дзве музычныя школы і каля 20 музычных студый. Кожны другі музыказнаўца або выкладчык музыкі замацаваны за пэўным сельскім калектывам мастацкай самадзейнасці...

Такія ў нас справы. З расказанага відаць, што зроблена ў культурным шэфстве нямала. Але мы не лічым, што зроблена ўсё. Трэба адкрыта сказаць: ёсць пралікі, нявырашаныя пытанні.

Бывае, што новую справу вітаюць вельмі горача і... не даводзяць да канца. Некалькі гадоў назад старэйшая артыстка нашага тэатра Таццяна Бандарчык арганізавала ў калгасе «Перамога» самадзейны калгасны тэатр — спадарожнік гарадскога тэатра. У сельскім калектыве была наладжана студыйна-рэжысёрская работа, пастаўлены першыя спектаклі. Потым Бандарчык пайшла на пенсію, і творчы калектыў тэатра забыў аб калгасе, аб сваёй добрай ініцыятыве. Між тым, калі стваралі першы свой спадарожнік, у тэатры гаварылі аб мэтазгоднасці стварыць яшчэ некалькі такіх сельскіх творчых калектываў. Але карысную справу не давялі да канца.

Цяжка сельскаму клубу, калі няма музычнага работніка. Мы разумеем гэта. Але, на жаль, тут цяжка зрабіць што-небудзь. Не так даўно па ініцыятыве дырэктара нашай музычнай школы Ю. Бычкова быў створан клас скарочанай вучобы, у якім рыхтавалі сельскіх баяністаў. Усяго падрыхтавалі каля 30 музыкантаў. Вучыліся загадчыкі сельскіх клубаў, мастацкія кіраўнікі, удзельнікі мастацкай самадзейнасці. Але 30 баяністаў — як гэта мала для нашага раёна! Ды і прыдумка — клас дарослых пры дзіцячай музычнай школе — справа не вельмі зручная. Добрая ініцыятыва заглухла. Зараз, калі ў горадзе існуе вячэрняя музычная школа, мы мяркуем стварыць пры ёй пастаяннадзеючыя два класы па падрыхтоўцы сельскіх музыкантаў. Але ўсё гэта не так лёгка зрабіць, як думаецца. Не заўсёды ахвотна вылучаюць людзей на вучобу, часам цяжка вырашыць, як аплочваць ім час вучобы. Але думаю, што гэтыя пытанні ўсё-такі будуць вырашаны.

Многія кіраўнікі гаспадарак лічаць: наступіў час, каб побач з тэхнікам па газіфікацыі, спецыялістам па тэлевізійнай апаратуры кожная гаспадарка мела свайго мастака, фатографа. У гэтым таксама могуць дапамагчы гарадскія ўстановы. Мы зараз абмяркоўваем, як лепш арганізаваць курсы мастакоў пры нашых гарадскіх мастацкіх майстэрнях. На іх трэба будзе пасылаць здольных юнакоў і дзяўчат сяла. Па такім жа прынцыпе арганізуем курсы падрыхтоўкі для вёскі спецыялістаў мастацкага фота.

У нашых падшэфных гаспадарках яшчэ мала брыгадных клубаў. Па ініцыятыве камсамольскай арганізацыі будаўнічага трэста № 13, аўтатэхнікума створаны маладзёжныя будаўнічыя атрады, якія пачалі ўзводзіць брыгадныя клубы. Гарадскі камітэт партыі падказаў партыйным і камсамольскім арганізацыям прадпрыемстваў і ўстаноў падтрымаць іх пачын.

Такі закон жыцця: кожны дзень, кожны год ставяць свае праблемы, задачы. Чым больш актыўная шэфская работа прадпрыемстваў горада ў калгасах і саўгасах, тым мацней іх дружба, хутчэй расце і збліжаецца іх агульная культура. Я упэўнена, што пяцігадовыя перспектыўныя планы, якія распрацаваны зараз на кожным прадпрыемстве, у кожным калгасе і саўгасе, яшчэ больш паслужаць агульнаму росквіту культуры, умацаванню дружбы горада і вёскі.

З. ЗАРЭЦКАЯ,
сакратар Бабруйскага гарадскога камітэта КПБ

ЛЯ КУПАЛАВАЙ ВЯЗЫНКІ

Іван АРАБЕЙКА

БРЭСТ

Паравоз спяшаецца, дыміць.
На вакзале рупяцца гадзіны.
Горад мой! Табе і сёння быць
Вартавым на берагах Радзімы.

Семафор твой — як працяг рукі.
Ты здаўна тут долю брамы выбраў,
Аб якую чухалі бакі
Ворагі усіх калібраў.

Светлая мая зямля!
Прыязджаюць — мараць, прыглядаюцца.
За раз'ездам першым каля
Вузкая — здаецца нават лялечкай.

Інтурысты, госці, дружбакі.
Вось адзін занадта засяроджаны.
Асцярожна! Чамаданы-сундукі
Правярае пільная таможня.

Там за брамай — слава, камяні,
За фартамі — роўная акопіца.
Абяцаюць столькі цішыні
Вочы з-пад зялёнага акольша.

●

Сонечны промень росы атрос.
Сёмуха, сёмуха! Свята бяроз!

Сонную цішу жаўрук распароў.
Хочацца з рання напасвіць кароў.

Будзе ў бярэзніку вецер шаптаць.
Будзем вянкамі кароў маяваць.

Сонца мярэжыць даль збажыны.
Сёмуха, сёмуха! Свята вясны!

Статак зялёненькім гаем трасе.
Статак вясну на галовах нясе.

Томіцца рэха, хтось песню пяе.
Пахне у стрэхах свежы аер.

●

З кім сваім горам дзяліцца?
Кім мне цяпер даражыць?
Ціха апала ігліца,
Ціха тут мама ляжыць...

Глуха, журботна глуха.
Толькі трава і спакой...
Ціха ты, дзяцел, не стукай, —
Маме балюча маёй.

Ніна МАЦЯШ

НЕСПАКОЙ

У мяне ўсё добра, ціха, ясна.
Гэткі ж ясны і спакойны дзень.
Дык чаму ж, як пры бядзе ўласнай,
Душу нешта тайнае гняце?

Сонца залівае тратуары
У адбымках густалістых ліп.
Углядаюся ў людскія твары, —
Чый жа боль сягоння мне баліць?..

УДЗЯЧНАСЦЬ

Вітаю вас, мае турботы, клопаты,
Што так аддана над душой стаялі!
Мне вашы крылы несціханым лопатам
Не ўпасці ў безвыходнасць памагалі.

Вітаю вас парою непаўторнаю,
Якой я гаспадыня, а не лёкай.
Так лёгка дыхаць, бачна так далёка,
Нібы ўзышла я на вяршыню горную!

●

Так часта пад гарачую руку
Натворым нешта, нагародзім нешта,—
Касуеш найдарожшае дарэшты
Так часта пад гарачую руку.

Згрызоты — быццам совы на суку,
Атрутнай мукай — нейчая бязгрэшнасць...
Так часта пад гарачую руку
Натворыш нешта, нагародзіш нешта...

НА БЛАКІТНЫМ ЭКРАНЕ

У БЕЛАЙ МАЎКЛІВАЙ ПУСТЫНІ

Мне давялося глядзець фільм «Белая зямля» ў кіназале студыі, адразу ўвесь цалкам. Тэлеглядач будзе знаёміцца з ім на тэлеэкране ў некалькі «прыёмаў».

Асноўныя эпізоды карціны разгортваюцца ў арктычных ільдах, на невялічкіх палярных астравах у белай, заснежанай, маўклівай пустыні. Воляю абставін тут сутыкаюцца два чалавекі: савецкі інжынер Акуліч і нямецкі афіцэр Рытар. Карабель, на якім Акуліч суправаджаў партыю станкоў з Англіі ў Мурманск для нашага авіяцыйнага завода, падарваўся на мінах. Адзіны ўцалелы з усяго экіпажа карабля, Акуліч быў захоплены групай фашыстаў. Даставіць палоннага на сваю базу — тайную радыёстанцыю на нейтральным востраве — узяўся лейтэнант Рытар. У дарозе адбылося нечаканае: Рытар аказаўся ў палоне ў Акуліча, які прымае рашэнне дабрацца да сваіх і заадно даставіць камандаванню надзвычай важнага «языка».

Сюжэт фільма даволі востры, напружаны. Але, аддаючы належнае знешнім падзеям, сюжэтным паваротам, аўтары асноўную ўвагу акцэнтуюць на сутыкненнях характараў, намаганняў, думак персанажаў. Няма неабходнасці даказваць, што такія рашэнні тояць у сабе нямала цяжкасцей. Стваральнікі карціны выбралі нялёгкі шлях. Не ўсё з задуманага ўдалося ажыццявіць так, як, напэўна, хацелася б аўтарам, не ўсе эпізоды фільма раўназначныя па глыбіні пранікнення ў жыццёвы матэрыял, адчуваецца «недахоп» драматургіі, не ўсё зроблена па акцёрскай лініі. Але карціна, на маю думку, атрымалася ў самым галоўным: у ёй праз гісторыю «ўзаемаадносін» савецкага чалавека і гітлераўца паказаны псіхалагічны паядынак прадстаўнікоў процілеглых па сваёй сутнасці светапоглядаў. Гэтай барацьбе падпарадкаваны ўсе падзеі кінатвора.

У карціне, калі можна так сказаць, тры «часовыя вымярэнні». Ёсць эпізоды, якія адбываюцца ў нашы дні: Акуліч сустракаецца ў адным з гарадоў Заходняй Германіі з сынам Рытара і расказвае яму праўду пра бацьку. Гэты расказ-успамін пераносіць нас у часы вайны і займае асноўнае месца ў фільме. У момант кароткіх перапынкаў пасля пакутлівых пераходаў з захопленым немцам Акуліч успамінае (атрымліваецца ўжо ўспамін ва ўспамінах) шчаслівыя даваенныя гады...

Думка аб неабходнасці сустрэчы з Рытарам узнікла ў Акуліча невыпадкова. Знаходзячыся ў Заходняй Германіі ў якасці турыста, ён прачытаў у газеце паведамленне, у якім ішла гаворка аб таямнічых узрывах на далёкім палярным востраве Безыменным, дзе было пачата будаўніцтва міжнароднай навукова-даследчай астрафізічнай станцыі, аб гібелі там двух маладых таленавітых вучоных. Гэтая вестка ўскалыхнула памяць аб мінулым, выклікала жаданне сустрэць чалавека, які калісьці, трыццаць гадоў назад, меў дачыненне да сакрэтных спраў фашысцкага ваеннага кіраўніцтва на нейтральным востраве. Але ўбачыць свайго былога палоннага, обер-лейтэнанта Іягана Рытара, Акулічу не давялося. Обер-лейтэнант, як паведаміў яго сын, урач Франц Рытар, з вайны не вярнуўся.

Для Рытара-малодшага бацька — увасабленне высакароднасці, мужнасці, сумленнасці. Ён ведае яго як палярніка, даследчыка Арктыкі. А што датычыцца знаходжання ў арміі ў перыяд вайны — дык што ж тут такога, і на ваеннай службе на Поўначы бацька займаўся доследамі, быў па-за «вялікай палітыкай». Так думае Франц. Але за плячыма Рытара-старэйшага зусім не бяскрыўдныя справы.

Так у карціне ўзнікае важная тэма — тэма адказнасці за ваенныя злачынствы. Яна раскрываецца не толькі ў эпізодах размовы Акуліча з Францам Рытарам, і не толькі ў час сустрэчы Акуліча з былым саслужыўцам обер-лейтэнанта Куртам, які быў «сведкай» гібелі Іягана Рытара і прыклаў шмат намаганняў, каб утаіць сапраўдны сэнс падзей, удзел у іх — свой і Рытара. Гэта тэма час ад часу ўзнікае і ў асноўных сцэнах фільма, сцэнах цяжкіх вандраванняў рускага і немца сярод ільдоў і снягоў. Рытар амаль да канца, нягледзячы на ўсе спробы Акуліча, не раскрывае «тайны» вострава. І толькі тады, калі гітлеравец адчуў, што можа беспакарана расправіцца са сваім праціўнікам, трымаючы Акуліча пад дулам пісталета, цынічна выкладае апошняму ўсе звесткі аб аперацыі з кодавай назвай «Хольцаўге»...

Прыемна, што вобраз Рытара (артыст У. Пуціцыс) абрысаваны ў фільме зусім не адназначна. Гітлераўскі афіцэр — моцны, перакананы праціўнік. Апынуўшыся ў трагічных абставінах, ён не падае духам, упарта, настойліва шукае выйсця з безвыходнага, здавалася б, становішча. А іншы раз пад уплывам акалічнасцей у ім з'яўляецца нават нешта чалавечнае — удзячнасць да свайго канваіра, які неаднаразова ратуе яго ад немінучай смерці...

Кадр з фільма «Белая зямля». У ролях: Акуліч — артыст П. Буткевіч, Рытар — У. Пуціцыс.

У карціне ёсць сцэна, якая па драматызме, псіхалагічнай насычанасці, з майго пункту гледжання, з'яўляецца лепшай у гэтым кінатворы. Пасля доўгіх дзён блуканняў Акуліч і Рытар натрапілі на зімоўе — маленькую хацінку сярод снежнай раўніны. Для бясконца стомленых, змучаных канваіра і палоннага нарэшце наступілі доўгачаканыя часы адпачынку ў цяпле. На нарах Акуліч раптам знаходзіць радыёпрыёмнік, уключае яго. Чуецца фашысцкі марш, потым голас дыктара. Рытар напружана слухае. «Хочаце, я перакладу гэтае цікавае паведамленне?». Ён здымае акуляры, устае на ўвесь рост і ўрачыста, быццам прыносіць прысягу, не гаворыць, а чаканіць словы: «Сёння імперскія войскі выйшлі да Волгі. З часоў татарскага прыгнёту ніхто з ворагаў Расіі не паіў коней з Волгі-матухны. А цяпер нашы танкісты заліваюць яе ваду ў радыятары сваіх машын... Прыйшоў час трыумфу вялікай Германіі...» Многае чытаецца ў яго вачах: і напышлівасць, і іронія, і паблажлівасць, і задавальненне чалавека, які атрымаў пацверджанне таму, у чым ён і раней не сумняваўся. Нечаканая вестка літаральна аглушыла Акуліча. Каб як-небудзь схаваць разгубленасць, ён старанна калупае нажом у кансервавай бляшанцы.

«Гаспадар становішча» прапаноўвае выпіць за славу германскай зброі. Тады Акуліч ярасна выбівае кубак з рук Рытара і ідзе на яго, страшны ў сваім горы, у сваёй нянавісці...

Артыст П. Буткевіч, выканаўца ролі Акуліча, у радзе сцэн фільма пераканаўча раскрывае характар свайго героя, чалавека вялікай мужнасці, высакароднасці і чысціні. І ўсё ж такі вобразу Акуліча не хапае яркасці, ён некалькі аднапланавы, акцёр часам празмерна, не на карысць вобразу, скупы ў выяўленні думак і пачуццяў героя. Не зусім абгрунтаванай намастацку выглядае матывіроўка — чаму Акуліч, захапіўшы Рытара, захаваў жыццё палоннаму і тым самым надзвычай ускладніў сабе шлях да выратавання? Аб матывах гэтага ўчынку глядач даведваецца чамусьці не ў пачатку, а значна пазней. Наўрад ці гэтаму можна знайсці апраўданне. Ад такой «дробязі» залежыць давер гледача да таго, што адбываецца на экране.

Фільм здымаўся на поўначы, ва ўмовах надзвычай цяжкіх. Ён праўдзівы, суровы. Далёкае ваеннае мінулае злучаецца ў ім з сучасным, з тымі праблемамі, якія хвалююць і непакояць нас сёння.

Новая стужка хутка выйдзе на тэлеэкраны. А мне засталося толькі пазнаёміць чытачоў з яе аўтарамі — рэжысёр Аляксандр Карпаў, сцэнарыст Аляксей Лявонцьеў, аператар Сяргей Пятроўскі, мастак Юрый Булычаў.

Анатоль КРАСІНСКІ.

Яшчэ ў электрычцы, калі я азірнуў ваколіцы Вязынкі, мяне ўразіла велічная панарама грандыёзнай будоўлі. Адразу нагадаліся мне словы народнага песняра з паэмы «Над ракой Арэсай» — «Зашумела, загуло...». Не думаў паэт і не марыў, што такое можа некалі пачацца і каля яго роднай вёскі...

Рэдка які куток Беларусі можа спаборнічаць у маляўнічасці з ваколіцамі Вязынкі. Вялікія пагоркі, парослыя лесам, бярозавыя пералескі, рознакаляровыя калгасныя палеткі — усё гэта прыдае наваколлю своеасаблівую і маляўнічую прыгажосць. А зараз побач разгарнулася гіганцкая будоўля. І не цьму народу ўбачыў бы тут Іван Дамінікавіч. Ля Вязынкі людзей амаль не відаць, усё робяць экскаватары, бульдозеры, скрэперы, аўтасамазвалы — дзесяткі магутных машын працуюць толькі на гэтым невялікім участку Вілейска-Мінскай воднай сістэмы.

Здзіўляешся маштабнасці будоўлі, таму вялікаму аб'ёму земляных работ, якія ўжо выкананы і якія яшчэ трэба будзе выканаць будаўнікам. Зносяцца горы і пагоркі, іх прарэзвае глыбокае рэчышча канала, выраўноўваюцца нізіны, робяцца водазборнікі, складаная сістэма калектараў, водапасосныя станцыі... У некаторых месцах ужо добра відаць контуры будучага канала, намячаюцца новыя ўчасткі для яго рэчышча.

Каб жыў у наш час вялікі пясняр, ён абавязкова напісаў бы новы хвалюючы твор пра людзей сямідзесятых гадоў, якія могуць рабіць такія цуды, уславіў бы іх гераічную стваральную працу...

Я не расказваю грунтоўна пра канал Вілія-Мінск таму, што ў свой час «Літаратура і мастацтва» пісала пра гэтую будоўлю падрабязна. Мне проста захацелася падзяліцца з чытачамі газеты сваім хваляваннем, у меру сваіх магчымасцей паказаць на сваім малюнку тое, што гэтак уразіла — маштабнасць работ.

...Пройдзе яшчэ некалькі гадоў, і цёмныя бары на высокіх пагорках будуць ужо ўглядацца ў люстраныя воды канала. А людзі, якія прыедуць пакланіцца радзіме народнага песняра, абавязкова ўзбяруцца на самы высокі пагорак, каб палюбавацца яшчэ і яшчэ раз харaством ваколіц Вязынкі і велічнай панарамай канала. Можа ў іншых паэтаў, маладзейшых, народзяцца тут тыя радкі, якімі будуць услаўлены людзі нашых дзён, нашчадкі купалаўскіх герояў..

Іван ПРАТАСЕНЯ,
мастак.

З пошты ЛіМа

БелСЭ — прафесару М. С. Кацару

30 ЛІПЕНЯ 1971 г. газета «Літаратура і мастацтва» надрукавала рэцэнзію прафесара М. С. Кацара на матэрыялы па архітэктуры і выяўленчым мастацтве, змешчаныя ў 1 і 2 тамах БелСЭ.

З'яўленне кожнай рэцэнзіі з вялікай увагай сустракаецца калектывам БелСЭ, які глыбока ўсведамляе значэнне першага ў гісторыі беларускага народа энцыклапедычнага выдання і імкнецца да таго, каб усё самае істотнае, што адносіцца да гісторыі культуры Беларусі, знайшло адлюстраванне на яго старонках. Вось чаму мы вельмі ўдзячны вучоным, спецыялістам усіх галін культуры за кожную слушную параду і каштоўныя звесткі, якія яны паведамляюць рэдакцыі. Мы ўдзячны і праф. М. С. Кацару за заўвагі пра артыкулы «Акварэль» і «Аўтапартрэт», у якіх сапраўды варта было паўней паказаць творчасць беларускіх мастакоў-акварэлістаў і майстроў аўтапартрэта. Слушная заўвага рэцэнзента і пра артыкул «Барока»: трэба было ў ім адзначыць ілюстрацыі Т. Макоўскага да кнігі «Гіпіка» і роспіс Магілёўскага Станіславаўскага касцёла.

Мы былі б удзячны праф. М. С. Кацару і за астатнія яго заўвагі, але, на жаль, большасць з іх можа выклікаць толькі здзіўленне. А здзіўляцца даводзіцца літаральна з першага абзаца рэцэнзіі, у якім аўтар называе змястоўныя, на яго думку, матэрыялы па выяўленчым мастацтве — «...артыкул «Археалогія», дзе змешчаны звесткі аб першабытным мастацтве на тэрыторыі Беларусі», і «артыкулы аб беларускім мастацтве перыяду феадалізму і капіталізму». Да гэтага часу археалогія лічылася галіной гістарычнай навукі (па помніках матэрыяльнай культуры яна вывучае гісторыю чалавечага грамадства), таму, зразумела, у артыкуле ніякіх мастацтвазнаўчых звестак пра першабытнае мастацтва няма. Няма ў выдадзеных тамах і артыкулаў пра беларускае мастацтва перыяду феадалізму і капіталізму.

Рэцэнзент папракае БелСЭ за тое, што ў артыкуле «Адраджэнне» гаворыцца нібыта «пра неістотныя з'явы архітэктуры беларускага Адраджэння» і не названы палацавыя збудаванні замкаў у Нясвіжы і Міры — асноўныя, на яго думку, помнікі гэтага стылю. Палац Мірскага замка мае асобныя рысы Рэнесансу, але разбураны. Невыпадкова такія выданні, як «Всеобщая история архитектуры» (М., 1968, т. 6) і «История архитектуры Белоруссии» У. А. Чантурыя (Мн., 1969) не ўпамінаюць гэты помнік як асноўны твор беларускага Рэнесансу. А замак і фарны касцёл у Нясвіжы, створаныя прадстаўніком стылю барока італьянскім архітэктарам канца 16 — пачатку 17 ст. Янам Бернардоні з Кома, маюць барочныя рысы і не звязаны з Рэнесансам. Мог бы ведаць рэцэнзент і тое, што ў аснову нясвіжскага касцёла пакладзены план і вобраз рымскага храма Іль Джэзу (архітэктары Віньёла і Джакома дэла Порта), які з'явіўся, як сцвярджае «Всеобщая история искусств» (М., 1963, т. 4, стар. 35), першым кананічным помнікам барока ў культавым дойлідстве.

Наколькі можна зразумець з рэцэнзіі, праф. М. С. Кацар адносіць да архітэктуры Адраджэння такія помнікі, як вежы Мірскага замка і Маламажэйкаўскую царкву, пабудаваныя, паводле розных крыніц, на мяжы 15—16 ст. Тое, што ў гэтых помніках ёсць рысы сярэдневяковай готыкі і старажытнарускага дойлідства — шырока вядома («Всеобщая история архитектуры», 1968, т. 6, стар. 460—461 і 464—465; Ю. А. Егоров. «Градостроительство Белоруссии», М., 1954, стар. 30—40; «Historia sztuki polskiej», т. I, Kraków, 1962, стар. 157). А вось рысы Рэнесансу ў гэтых помніках «адкрыты» паважаным рэцэнзентам.

Наўрад ці магла БелСЭ назваць сярод помнікаў мастацтва Адраджэння і яшмавы абраз Жыровіцкай божай маці. Праўда, у кнізе М. С. Кацара («Изобразительное искусство Белоруссии дооктябрьского периода», Мн., 1969) ёсць сведчанне (стар. 60), што гэты абраз «знойдзены, як апавядае пра гэта легенда, у 1470 г. у Жыровіцкім лесе на грушы» (?!). Відаць, аргументам для ўключэння гэтага помніка ў артыкул «Адраджэнне» павінен быў стаць факт яго публікацыі (не кажучы пра сур'ёзную экспертызу), а не рэлігійная легенда, падмацаваная адвольным апісаннем абраза. Вось чаму рэдакцыя палічыла патрэбным праілюстраваць артыкул «Адраджэнне» рэнесансавай гравюрай Ф. Скарыны, а ў якасці прыкладу гэтага стылю ў архітэктуры ўпамянуць палац караля Стэфана Баторыя ў Гродне.

Не зусім уважліва чытаў рэцэнзент артыкул «Беларуская рэзь», інакш заўважыў бы спасылку на артыкул «Аружэйная палата», дзе пералічаны ўсе майстры — выхадцы з Беларусі (у тым ліку і разьбяры), якія працавалі ў другой палове 17 ст. у Маскве. Беларускія разьбяры ўпершыню прынеслі ў Маскоўскую дзяржаву ажурна-аб'ёмную, т. зв. «флемскую» разьбу, якая і стала называцца там «беларускай рэззю».

Нельга прыняць усур'ёз меркаванне М. С. Кацара, што гравюры Ф. Ангілейкі, М. Я. і В. М. Вашчанкаў «да барочнай графікі Беларусі ніякіх адносін не маюць». Менавіта дынамічныя кампазіцыі і арнаментальныя элементы гэтага стылю і выявіліся ў ілюстрацыях М. Вашчанкі да кнігі «Манархія турэцкая, апісаная Рыко» (Слуцк, 1678), а таксама ў матывах картушаў у антымінсах В. Вашчанкі.

М. С. Кацар кідае папрок, што БелСЭ не дала звестак пра некаторых «дзеячаў выяўленчага мастацтва Беларусі, якія садзейнічалі развіццю беларускай культуры, вядомых па беларускіх, рускіх і польскіх крыніцах». Першым сярод іх ён называе Андрэя. Цытуем: «Андрэй — жывапісец-манументаліст. Беларус. Працаваў у Польшчы ў 15 ст. над размалёўкай палацаў і касцёлаў Любліна і Кракава...» Для пацвярджэння думкі, што Андрэй — беларускі мастак, рэцэнзент спасылаецца на крыніцы: А. Н. Некрасов. Древнерусское изобразительное искусство, М., 1937; А. И. Соболевский. Русские фрески в Старой Польше, М., 1916; «Historia sztuki polskiej», т. I, Kraków, 1962. Між тым, ні адна з названых крыніц не пацвярджае беларускага паходжання Андрэя і не прыпісвае яму фрэсак капліцы касцёла каралеўскага замка ў Кракаве. Больш таго, аналіз тэксту (таго, дзе ёсць подпіс Андрэя) на фрэсках капліцы Люблінскага замка паказвае, што аўтарам фрэсак «быў маларус з Галіччыны... ці з Валыні...» (гл. кнігу А. І. Сабалеўскага, стар. 4). Фрэскі ж касцёла Кракаўскага замка — безыменныя. Аналізуючы тэкст, які захаваўся, акадэмік Сабалеўскі прыйшоў да вываду, што аўтарам фрэсак мог быць украінец ці беларус. На якой жа падставе рэцэнзент ператварае маларуса з Галіччыны ці Валыншчыны ў беларуса і прыпісвае яму безыменныя фрэскі ў Кракаве?

Другім названы В. Бубноўскі (трэба В. Бенбноўскі). Хто ён такі? Тыповы прадстаўнік буржуазнага дэкадансу. Выхадзец з польскай шляхты Полацкага павета. Вучыўся ў Парыжы, Маскве і Варшаве. Ствараў культавую скульптуру і дробную пластыку ў стылі «мадэрн». Яго манерныя, пазбаўленыя нацыянальных рысаў, вычварныя, з вялікай доляй эротыкі творы апублікаваны у кнізе «Z okolic Dźwiny», Witebsk, 1912 г. (уклейка паміж стар. 129 і 130). Наўрад ці можна лічыць яго творы «ўкладам» у культуру беларускага народа.

Наступны — І. Багушэўскі. Толькі непавагай да сябе можна вытлумачыць спасылку на «Каталог художественной выставки в Минске. 1911 г.», дзе пра скульптара змешчаны такія «вычарпальныя» звесткі: «Багушэўскі Іван. 7. Кампазіцыя (скульптура), 8. Помнік» (стар. 4). Не знойдзе ніхто звестак аб праекце помніка, створаным І. Багушэўскім у гонар 1863 года, і на старонках 191 — 192 кнігі самога М. С. Кацара, прыязна рэкамендаванай яе аўтарам у якасці крыніцы.

Пра архітэктараў І. Багушэвіча, Андрайковіча і Боя навукы пакуль што вядома вельмі мала. Нават у грунтоўным даследаванні С. Лозы (S. Łoza. «Architekci i budowniczowie w Polsce», Warszawa, 1954) звестак пра іх не больш, чым у рэцэнзіі. Адсутнасць дакладных біяграфічных звестак не дазволіла БелСЭ змясціць пра гэтых дзеячаў асобныя артыкулы. Сярод архітэктараў, імёны якіх рэцэнзент не знайшоў на старонках БелСЭ, упамінаецца Я. С. Бекер. Артыкул пра гэтага архітэктара М. С. Кацар зможа знайсці на стар. 202 другога тома БелСЭ, які ён так уважліва чытаў.

БелСЭ — энцыклапедыя універсальная, заклікаючая даць чытачу асноўныя звесткі пра развіццё ўсёй сусветнай культуры. Таму зразумела, што ў энцыклапедыі змяшчаюцца артыкулы пра віды, жанры, стылі, напрамкі ў мастацтве, асобныя архітэктурныя помнікі («Архітэктура», «Графіка», «Жывапіс», «Саломка мастацкая», «Ткацтва», «Шкло» і інш.), у якіх і разглядаецца своеасаблівы характар беларускай мастацкай культуры. Будуць у БелСЭ і артыкулы «Мастацкая прамысловасць» і «Промыслы народныя», дзе сабраны звесткі пра ўсе фабрыкі і майстэрні мастацкіх вырабаў, якіх не знайшоў рэцэнзент у першых двух тамах. Будуць і артыкулы пра творчыя саюзы («Саюз архітэктараў БССР», «Саюз мастакоў БССР» і г. д.), а ў іх і звесткі пра абласныя аддзяленні саюзаў. Артыкул «Беларускае выяўленчае мастацтва» (як і артыкул «Беларуская літаратура») у другім томе не планаваўся, бо рыхтуецца спецыяльны (дванаццаты) том «Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка», у якім прадугледжаны вялікія раздзелы пра беларускую літаратуру і ўсе віды беларускага мастацтва.

БелСЭ з вялікай павагай ставіцца да навуковых выданняў па архітэктуры і мастацтве, апіраецца на звесткі, сабраныя і даследаваныя іх аўтарамі. Некалькі разоў рэцэнзент раіць карыстацца і яго кнігай «Изобразительное искусство Белоруссии дооктябрьского периода» (Мн., 1969) як першакрыніцай для энцыклапедычных артыкулаў. На жаль, мы пераканаліся, што крыніца гэта не зусім надзейная. Мы не збіраемся рэцэнзаваць кнігу праф. М. С. Кацара і спашлемся толькі на некаторыя факты.

Аўтар, напрыклад, сцвярджае, што ў жаночым пансіёне, адкрытым у маёнтку памешчыка Піёры ў Сухадораве, дзяўчаты сярод іншых прадметаў вывучалі малюнак і... фартыфікацыю (стар. 113), што адзін і той жа партрэт памешчыцы Піёры адначасова малявалі С. Ганчароў і «дачка ганчара Навума Зося» (стар. 112—113). Статую Аляксандра Неўскага (сабор у Сянно) зрабілі таксама адначасова прыгонны майстар Карп з Ульянавіч (аб чым сведчаць успаміны дзеда самога М. С. Кацара) і дэкадэнт В. Бубноўскі (той самы Бенбноўскі; стар. 160 і 192). Калі верыць кнізе (стар. 142), генерал езуіцкага ордэна Г. Грубер ухітрыўся пасля сваёй смерці вучыць мастака В. Ваньковіча. Як сведчыць «Энциклопедический словарь» Бракгаўза і Эфрона (т. 18, стар. 782), Грубер памёр у 1805 г., а Ваньковіч, паводле звестак М. С. Кацара, пачаў вучыцца ў езуітаў у Полацку ў 1811 г. У гэтай кнізе мастаку А. Гараўскаму прыпісваецца «Пейзаж», напісаны яго братам Іпалітам (стар. 171). У ёй гаворыцца, што на карціне Ю. Пэна «Гадзіншчык» паказаны «стары згорблены яўрэй, заняты рамонтам гадзінніка» (стар. 185), хоць на папярэдняй старонцы змешчана рэпрадукцыя гэтай карціны і там... гадзіншчык чытае газету і курыць. У даследаванні М. С. Кацара сур'ёзна сцвярджаецца (стар. 78), што невядомыя нам (і аўтару) рысы бабкі княгіні Соф'і Юр'еўны Алелькавіч-Радзівіл з'явіліся перадумовай для стварэння вобраза мужнай, высакароднай жанчыны ў партрэце Соф'і. «Смелыя» і аналогіі пра блізкасць роспісаў інтэр'ераў антычных Пампеяў і Геркуланума з роспісамі... Петрапаўлаўскага сабора ў Віцебску (стар. 120). На стар. 147 паведамляецца, што мастак В. Дмахоўскі нарадзіўся ў Гаўі Ашмянскага павета, хаця радзіма яго — вёска Самішчы таго ж павета. На стар. 195 праф. М. С. Кацар скардзіцца, што захавалася вельмі мала звестак пра мастака А. Ружанцава (літ. псеўданім Алесь Смаленец). Мы можам дапоўніць гэтыя звесткі. У 1919 г. А. Ружанцаў (у той час камандзір палка Чырвонай Арміі) здрадзіў Радзіме, перайшоў на бок нямецкіх войск (гл. «Борьба за Советскую власть в Литве в 1918—1920 гг.», Вильнюс, 1967, стар. 276), а ў 1944 г. з Літвы перабраўся ў ЗША, дзе і памёр у 1966 г. (часопіс «Pergalė», Вільнюс, 1966, № 12, стар. 167).

Можна было б адзначыць многія іншыя недакладнасці, нацяжкі і блытаніну ў кнізе М. С. Кацара, але гэта не ўваходзіць у нашу задачу.

Праф. М. С. Кацар слушна піша, што задача БелСЭ — кваліфікавана, на вялікім фактычным матэрыяле паказаць дасягненні беларускага мастацтва. З свайго боку мы параім яму больш кваліфікавана, з павагай да фактаў ставіцца да навуковай працы і выступленняў у друку.

Галоўная рэдакцыя Беларускай Савецкай Энцыклапедыі.

ТРЫ ГАДЫ назад выдавецтва «Вышэйшая школа» выпусціла ў свет кнігу «Тэхнічная механіка» — для навучэнцаў прафесійна-тэхнічных вучылішч. Непрыкметная афармленнем і зместам, кніга набыла скандальную славу. Ёй займаліся прававыя і адміністрацыйныя органы, народны кантроль, вакол яе кіпелі страсці, за яе ішла ўпартая барацьба, у ёй, як у люстэрку, адбіліся недахопы закона аб аўтарскім праве.

Пачатак гісторыі, поўнай канфліктаў і непрадбачаных паваротаў, адносіцца да восені 1966 года, калі чатыры выкладчыкі кафедры тэхнічнай механікі Беларускага тэхналагічнага інстытута імя С. М. Кірава вырашылі сумесна напісаць вышэй названы падручнік. Сааўтары — М. Рунец, А. Астаф'еў, І. Няхаеў, В. Борд — афармілі неабходныя дакументы, і першы з іх, як старэйшы па ўзросце і больш энергічны, узяўся прадстаўляць аўтарскі калектыў у выдавецтве. Такі падручнік быў патрэбны, і выдавецтва заключыла з аўтарамі дагавор, у якім аб'ём кнігі вызначаўся 16 аркушамі, а ганарар — сто рублёў за аўтарскі аркуш.

Праз належны час кніга выйшла ў свет, бухгалтэрыя налічыла аўтарам грошы. Здавалася, усё добра. Але раптам, нібы гром з яснага неба, выбухнуў скандал. А. Астаф'еў, В. Борд і І. Няхаеў заявілі выдавецтву, што М. Рунец — ашуканец, да аўтарства кнігі не мае дачынення і, значыць, не мае права на ганарар, што ў прадмове да кнігі М. Рунец без іх ведама прыпісаў сабе аўтарства на 70 працэнтаў, у выніку чаго яму было налічана 1.036 рублёў, а ім, у сярэднім, па 127 рублёў кожнаму. «Паміж М. Рунцом і намі, — заявілі аўтары, — была вусная дамоўленасць, па якой ён пісаў прадмову, а мы — поўныя раздзелы кнігі. Што кім напісана, для чытачоў павінна было застацца тайнай. Ганарар жа павінен быў дзяліцца пароўну».

У выдавецтве «істцам» паказалі іх уласную заяву, у якой яны прасілі лічыць М. Рунца сааўтарам кнігі на ўсіх этапах выдання, уласнаручныя распіскі А. Астаф'ева і І. Няхаева, якія давяралі М. Рунцу атрымаць належную ім частку ганарару. Таму выдавецтва не мае падстаў рабіць пераразлік узнагароджання.

Сааўтары звярнуліся за растлумачэннем да Міхаіла Андрэевіча Рунца, аднак апошні абазваў іх «вымагальнікамі», «разбойнікамі з вялікай дарогі» і сказаў, што і за гэтыя грошы яны павінны быць яму ўдзячныя да канца жыцця.

Трое пакрыўджаных падалі скаргу на М. Рунца ў інстытуцкі камітэт народнага кантролю і прыклалі да яе свае рукапісы — увесь тэкст кнігі. Камісія, прызначаная для выяўлення ісціны, заключыла, што ў М. Рунца ніякіх правоў на аўтарства няма. Такі вывад грунтаваўся на пераканаўчых фактах. Рукапісны варыянт, прадстаўлены М. Рунцом, здзіўляў поўнай адсутнасцю паправак, выкрэсліванняў і іншых слядоў работы. Атрымлівалася, што Рунец, не пераводзячы дыхання, напісаў дзвесце старонак, прыстойных у адносінах лексікі і стылістыкі. Ві-

---

СЮДЫ НЕ ЗАРАСЦЕ НАРОДНАЯ СЦЯЖЫНА...

Усё шырэй і шырэй разгортваецца падрыхтоўка да 90-годдзя з дня нараджэння народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа. У гэтыя дні калектыў музея Якуба Коласа жыве напружаным жыццём. Значна павялічылася колькасць наведвальнікаў. Сярод іх пісьменнікі, дзеячы культуры і мастацтва, настаўнікі, студэнты, вучні з розных гарадоў і вёсак рэспублікі.

Толькі за апошні час тут пабывалі вучні Вілейскага, Пружанскага і Лагойскага раёнаў, адпачываючыя санаторыя «Крыніцы», бібліятэкары і настаўнікі з розных куткоў Беларусі, турысты з Данецка і Ленінградскай вобласці, студэнты з В'етнама, якія вучацца ў Мінску. Экскурсанты пабывалі ў рабочым кабінеце Я. Коласа, дзе ўсё засталося так, як было пры яго жыцці, знаёміліся з экспанатамі, дакументамі, рукапісамі твораў народнага паэта, слухалі расказы супрацоўнікаў музея пра яго жыццё і творчую дзейнасць.

У кнізе водгукаў наведвальнікі пакінулі самыя цёплыя запісы. «З вялікай цікавасцю агледзеў гэты выдат-

СЛУХАЕЦЦА СПРАВА АБ КНІЗЕ

даць было спешнае спісванне з гатовай ужо кнігі.

Але Рунец не здаецца і ўсюды заяўляе, што на яго ўзведзены паклёп. «Пацярпеўшыя» звярнуліся ў суд. У судовым разглядзе было шмат дзіўнага, але варта адзначыць два істотныя моманты. Істцы растлумачылі, што М. Рунец сам прапанаваў ім напісаць кнігу і размеркаваў абавязкі так: яны пішуць, ён «прабівае» яе ў выдавецтве. «Сааўтары» згадзіліся, разважыўшы, што лепш страціць чацвёртую частку ганарару і мець надрукаваную працу, чым нічога не мець. Карыстаючыся іх «непрактыкаванасцю», М. Рунец забараніў ім з'яўляцца ў выдавецтве і выўдзіў у іх даручэнні і распіскі.

Адказчык М. Рунец паказаў, што ён працаваў над кнігаю даўно, мог напісаць яе без сааўтараў, стаіць жа ён перад высокім судом з-за сваёй дабраты. Ён ведаў, што істцы рыхтуюць кандыдацкія дысертацыі, маюць патрэбу ў друкаваных работах і таму свядома ўступіў ім частку аўтарства. Ролю штуркача прыпісваць яму недарэчна, бо ён ведае прадмет лепш, чым яго былыя сааўтары: стаж педагагічнай работы ў Борда — тры гады, у Астаф'ева — пяць, у Няхаева — сем, а ў яго—дванаццаць гадоў.

У выніку трохдзённага разгляду судовая калегія па грамадзянскіх справах Вярхоўнага Суда БССР прызнала дагавор, заключаны паміж М. Рунцом ад імя калектыву аўтараў і выдавецтвам «Вышэйшая школа», несапраўдным у частцы аўтарства М. Рунца і пастанавіла спагнаць з яго на карысць істцоў 951 рубель.

Аднак рашэннем суда закончыўся толькі першы раунд паядынку. Ачуняўшы пасля накдауна, М. Рунец нанёс серыю магутных удараў у адказ. Спачатку ў Пракуратуру БССР паступіла яго заява, у якой ён сцвярджаў, што амаль увесь матэрыял кнігі «Тэхнічная механіка» А. Астаф'еў, В. Борд, І. Няхаеў перапісалі з іншых падручнікаў. Пракуратура БССР даручыла Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў БССР па друку ўстанавіць справядлівасць заявы.

Не буду адбіраць час апісаннем ўсіх перыпетый праверкі. Вынікам яе з'явілася заключэнне, што аўтары запазычылі з розных кніг 9,3 аўтарскага аркуша (60,4 працэнта аб'ёму кнігі). Трэба заўважыць, што зверка рабілася не па рукапісным варыянце, а па кніжным, на якім не маглі не адбіцца заўвагі рэцэнзентаў і стылістычная праўка вядучага рэдактара. І, тым не менш, з кожнай сотні радкоў шэсцьдзесят не належалі аўтарам? Адразу ж узнікла мноства пытанняў. Ці дапушчальныя для тэхнічнай кнігі такія запазычанні? Кім лічыць «аўтараў»—аўтарамі, кампілятарамі, плагіятарамі? Як аплочваць запазычаныя абзацы? Як праяўляецца ў такой кнізе асоба аўтара?

Пракурор БССР унёс на разгляд Пленума Вярхоўнага Суда БССР пратэст з просьбай скасаваць рашэнне суда, як вынесенае з парушэннем артыкула 489 Грамадзянскага Кодэксу БССР (запазычана дзевяць аўтарскіх аркушаў без указання прозвішчаў аўтараў і крыніц запазычання). Пленум Вярхоўнага Суда БССР пратэст не задаволіў, спаслаўшыся на тое, што закон БССР дапускае выкарыстанне чужога апублікаванага твора без згоды аўтара для стварэння новага твора і што аб'ём запазычанага матэрыялу значэння не мае(?!). Тады ў справу ўключыўся Генеральны Пракурор СССР. Ён унёс пратэст у Вярхоўны Суд СССР, у якім даказваў неабходнасць перадачы справы на новы разбор. Пленум Вярхоўнага Суда СССР згадзіўся з пратэстам на той падставе, што ў кнізе адсутнічаюць указанні на крыніцы запазычання, а аб'ём запазычанняў дазваляе сумнявацца ў творчай самастойнасці твора.

І зноў на лаўцы істцоў—А. Астаф'еў, В. Борд, І. Няхаеў, на лаўцы адказчыкаў — М. Рунец. Усё, як два гады назад, толькі цяпер у судовым разглядзе ўдзельнічаюць пракурор і эксперты.

Суд аб'яўляе, што праверку запазычанага матэрыялу, якую праводзіў Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па друку, нельга лічыць пераканаўчай, бо работнікі камітэта, якія выконвалі гэту работу, не з'яўляюцца спецыялістамі ў тэхнічнай механіцы. Эксперты назвалі іншы аб'ём запазычанага матэрыялу — 37 працэнтаў, аднак агаварыліся, што гэта лічба можа быць і большай — магчыма, існуюць крыніцы, якія ім невядомы. Такім чынам, істцы запазычылі не 9,3 аўтарскага аркуша, а 5,7. Чаму экспертыза зменшыла аб'ём запазычанага матэрыялу на 23 працэнты? Гэта, на думку экспертаў, фармуліроўкі і палажэнні, якія гучаць нязменна, як законы Ньютана або Фарадзея, і не залежаць ад волі і асобы аўтара.

Істцы тлумачаць, што не задаваліся мэтай утойваць запазычанні, што прыклалі да рукапісу спіс выкарыстанай літаратуры, які не трапіў у кнігу па віне выдавецтва. Вядучы рэдактар паведаміў, што спіс літаратуры з 7—8 назваў сапраўды існаваў, але ён зняў яго, бо паводле выдавецкага правіла ў падручніках змяшчаецца толькі рэкамендуемая літаратура.

Значыць, наколькі самастойная «Тэхнічная механіка»? Эксперты гэтае пытанне абышлі маўчаннем. Прадстаўнік выдавецтва паказаў, што кніга карыстаецца вялікім попытам, за якімі на яе дазваляюць перавыдаць яе тыражом у 100 тысяч экземпляраў. Вось і ўсе аргументы на карысць самастойнасці.

Такія былі акалічнасці, і такія пытанні належала вырашыць, калі суд пайшоў на нараду. Але вось суддзя аб'яўляе пастанову, якая заканчваецца словамі: «Рашэнне суда канчатковае і абскарджанню не падлягае». М. Рунец пазбаўляецца аўтарства і, як бок, які прайграў, павінен аплаціць работу экспертаў у суме 315 рублёў. Згодна з рашэннем суда, А. Астаф'еў, В. Борд, І. Няхаеў з'яўляюцца паўнапраўнымі аўтарамі кнігі. Ніякага парушэння закона з іх боку суд не ўгледзеў.

Што ж гэта атрымліваецца, скажа прастадушны чалавек. Чаму суд не патрабаваў ад аўтараў аднаўлення спісу выкарыстанай літаратуры і не параўнаў яго з крыніцамі запазычання? У спісе ж было 7—8 назваў, а запазычылі з дваццаці. Чаму А. Астаф'еў, В. Борд, І. Няхаеў не паварушылі пальцам, не знайшоўшы гэтага спісу ў першай карэктуры? А хіба ж справядліва, што за чужы тэкст аўтары атрымліваюць ганарар як за арыгінальны?

Але хопіць пра гэта. Самае дзіўнае, што ні суд (дакладней, ні суды), ні грамадскасць інстытута не звярнулі ўвагі на маральны аспект гэтай, прама скажам, непрыгожай гісторыі.

Дзіўна, што ўсе пытанні звялі да грошай. Але ж і сляпому відавочна, што ўсе чатыры сааўтары, як кажуць, адзін аднаго варты. Годнасць, звычайная чалавечая прыстойнасць, сціпласць — пра ўсе гэтыя рэчы нашы героі мелі самае прыблізнае ўяўленне. Трое аўтараў свядома ставяць у кнізе чацвёртае імя толькі таму, што гэта, на іх думку, дасць магчымасць «прабіць» яе ў свет!

Мне могуць сказаць, што сітуацыя не новая, што напісаны дзесяткі артыкулаў і фельетонаў пра тое, як дзеліцца аўтарства паміж сапраўднымі аўтарамі і асобамі, якія не маюць да той работы ніякага дачынення, але...

Звычайна ўвесь агонь крытыкі скіраваны на апошніх: маўляў, нягоднікі, прымусілі сумленных людзей пайсці на подласць. Але ці сумленных? Сумленнага чалавека не прымусіш паступіцца сваёй годнасцю. І нямала ёсць выпадкаў, калі аўтар свядома дапісвае ў кніжку імя свайго начальніка, чакаючы ад гэтага пэўных выгод. Адным словам, з аднаго боку — нахабства, з другога — ліслівасць. І што «клепей» — невядома. А што шмат пісалі пра ўсё гэта, дык — праўда. Толькі каэфіцыент карыснага дзеяння які? Мяркуйце самі, чытаючы гэтую гісторыю пра Рунца і яго кампаньёнаў.

Суд паставіў на ўсім гэтым кропку. Грамадскасці ж тэхналагічнага інстытута, дзе працуюць нашы героі, кропку ставіць ранавата.

Ул. СЯЛІЦКІ.

НОВЫ НАРОДНЫ

Пастановаю калегіі Міністэрства культуры БССР за актыўны ўдзел у прапагандзе музычных ведаў сярод працоўных раёна і высокае выканаўчае майстэрства самадзейнаму аркестру народных інструментаў Слонімскага раённага Дома культуры прысвоена званне — НАРОДНЫ.

Аркестр народных інструментаў у Слоніме створаны ў 1966 годзе. У яго складзе больш як 60 рабочых і служачых горада. Шмат хто з самадзейных музыкантаў павышае сваю музычную адукацыю ў сярэдніх і вышэйшых музычных установах. Калектыў склаўся здольны, перспектыўны. Рэпертуар цікавы, разнастайны. Выконваюцца творы класічнай музыкі, творы савецкіх кампазітараў, у рэпертуары аркестра заўсёды шмат беларускай музыкі. Неаднойчы аркестр прымаў удзел у абласных і рэспубліканскіх конкурсных аглядах мастацкай самадзейнасці, узнагароджваўся дыпломамі. Кіруе аркестрам з дня яго стварэння Марат Аляксеевіч Малікаў.

ВОДГУКІ, АДКАЗЫ

У НАВІКАХ БУДЗЕ КЛУБ

Рэдакцыя «Літаратуры і мастацтва» атрымала пісьмо ад жыхароў вёскі Навікі Гродзенскага раёна. «У нашай вёсцы многа моладзі, — пісалі яны. — Нават тыя, хто працуе на прадпрыемствах Гродна ці г. п. Сапоцкіна, на выхадныя дні збіраюцца ў сваю родную вёску... У клубе па суботах у нас бываюць танцы, часта прыязджаюць да нас з канцэртамі, праводзяцца гутаркі і лекцыі на міжнародныя тэмы, дэманструюцца кінафільмы. У нас укаранёна шмат цікавых новых абрадаў — провады моладзі ў армію, маладзёжныя вяселлі, святочныя вечары». Далей жыхары Навікаў расказвалі пра тое, што іх клуб збіраюцца закрыць і раскідаць, бо будынак патрабуе рамонту.

«Мы не патрабуем, каб нам хтосьці яго рамантаваў, — пішуць жыхары вёскі Навікі. — Мы самі можам зрабіць гэта, няхай толькі забяспечаць нас матэрыяламі. Тым больш, што гэты будынак — былая школа, і будаваўся калісь жыхарамі ініцыятыўным спосабам. Памажыце нам адстаяць свой клуб!»

Рэдакцыя азнаёміла са зместам пісьма Гродзенскі райком партыі. Як паведаміла «Літаратуры і мастацтву» сакратар райкома партыі А. Белякова, у вёсцы Навікі быў праведзены агульны сход жыхароў. Вырашана будынак клуба не зносіць. У бліжэйшы час будуць выдзелены будаўнічыя матэрыялы для рамонта будынку. Рамонт будзе праведзены сіламі грамадскасці.

ны музей, — піша Іраклій Андроннікаў, — доказ бессмяротнага жыцця Якуба Коласа. З любоўю, глыбокім веданнем жыцця і духа таленавітага паэта пабудавана экспазіцыя, а мемарыяльны кабінет і спальня выклікаюць такое адчуванне, што паэт выйдзе зараз сюды сам. Ад'язджаю ў Маскву, а ў вачах і ў сэрцы назаўсёды застаецца домік, дзе жыў Якуб Колас і дзе лунае яго бессмяротны дух».

Зараз распрацоўваецца мастацкае афармленне новай экспазіцыі музея, у якой будуць прадстаўлены навейшыя матэрыялы, дакументы, фотаздымкі, рукапісы твораў паэта, будзе шырока выкарыстаны гуказапіс: галасы артыстаў, якія чытаюць вершы народнага паэта, галасы тых, хто добра ведаў песняра, хто з ім сустракаўся, а таксама голас самога Якуба Коласа. Новая экспазіцыя будзе адрознівацца ад папярэдняй як па форме, так і па змесце.

Да юбілею паэта мяркуецца ўстанавіць помнік Якуба Коласа на плошчы яго імя ў горадзе Мінску, стварыць пастаянныя коласаўскія выстаўкі і куткі ў месцах, звязаных з жыццём і творчасцю песняра, адкрыць юбілейныя выстаўкі фотаздымкаў з жыцця і дзейнасці Коласа.

У гэтыя дні шмат увагі надаецца выданню твораў паэта і літаратуры пра яго. Выдавецтва «Беларусь» выпусціць першыя тамы 14-томнага збору твораў Якуба Коласа, падарункавае выданне паэмы «Сымон-музыка», а выдавецтва «Народная асвета» — альбом аб жыцці і дзейнасці Якуба Коласа. Выйдуць таксама памяткарэклама па літаратурным музеі паэта і філіяле, па коласаўскіх мясцінах, плакаты аб жыцці і дзейнасці паэта, серыя паштовак на сюжэты жыцця і творчасці пісьменніка. Будзе выдадзены зборнік песень на словы Я. Коласа, у продажу з'явяцца бюсты, барэльефы Я. Коласа, шкляныя і фаянсавыя вырабы, канверты, паштоўкі, маркі з партрэтам народнага паэта.

Напярэдадні юбілею ў музей паступаюць рукапісы пісем паэта, новыя фотаздымкі, матэрыялы і дакументы аб яго жыцці і дзейнасці. Нядаўна ў музей паступіла больш 250 фотаздымкаў Якуба Коласа. Іх перадала музею Вера Якаўлеўна Салавейчык, жонка вядомага фотакарэспандэнта І. Салавейчыка. Многія з іх не друкаваліся. Здымкі адлюстроўваюць цікавыя факты з жыцця і працы вядомага беларускага паэта і грамадскага дзеяча, яго ўдзел у пленуме Саюза пісьменнікаў БССР; ёсць здымкі, на якіх паэт зняты ў Доме творчасці «Караліпічавічы» сярод беларускіх пісьменнікаў; Якуб Колас на III з'ездзе пісьменнікаў БССР; Якуб Колас з П. Броўкам, М. Лыньковым і Я. Маўрам; з польскімі пісьменнікамі; на гарадскім вечары ў Мінску, прысвечаным 70-годдзю Янкі Купалы; здымкі паэта ў яго рабочым кабінеце. Ёсць фотаздымкі, якія расказваюць пра сустрэчы замежных журналістаў з народным паэтам і г. д.

Рукапіс аднаго пісьма Я. Коласа прыслаў жыхар Пермі Фёдар Міхайлавіч Лапацін, які перапісваўся з народным паэтам. Прыслалі ў музей пісьмы паэта і рускія пісьменнікі. Канстанцін Сіманаў, напрыклад, расказвае аб сустрэчах з Якубам Коласам, ён жа прыслаў у дар музею дзве тэлеграмы, напісаныя і пасланыя яму ў свой час беларускім песняром. Рэдкі здымак Якуба Коласа прыслаў музею Міхаіл Ісакоўскі.

Музей набыў таксама рэдкія выданні твораў Якуба Коласа — паэму «Новая зямля», другі том Збору твораў народнага паэта выдання 1929 года і паэму «Сымон-музыка» выдання 1925 года.

Споўнілася пятнаццаць гадоў з дня смерці Канстанціна Міхайлавіча. А пясняр і сёння з намі сваімі творамі, у першых шэрагах стваральнікаў камуністычнага грамадства.

М. ЖЫГОЦКІ.

Яўген КАРШУКОЎ

НА ВЕРНАЙ ДАРОЗЕ

У ЖЛОБІНСКІМ ЛІТАБ'ЯДНАННІ

НЯДАЎНА мне давялося быць па справах у Гомелі. Зацікавіўся, як працуюць раённыя літаб'яднанні.

— Не блага, ёсць поспехі, — адказаў на маё пытанне сакратар мясцовага аддзялення СП БССР Леанід Гаўрылкін. — Расце творчая моладзь і ў Мазыры, і ў Рэчыцы, і ў Светлагорску... Ды вось жа, дарэчы, сёння жлобінскія літгуртkоўцы трымаюць экзамен перад тэлегледачом, выступаюць. Можна пазнаёміцца...

І знаёмства адбылося. Надвячоркам я ўжо сядзеў ля тэлевізара, з пачуццём прыемнага здзіўлення слухаў вершы жлобінцаў, бачыў перад сабой іх усхваляваныя твары.

Яны, гэтыя пачаткоўцы, нібы прынеслі са сваімі вершамі ў студыю непаўторны водар жытнёвага поля, пахі верасковага лесу, радасць працы хлебароба...

Да чаго ж прыгожы
Ты мой край палескі!
Тут красуе збожжа,
Тут цвітуць пралескі...
Люба глянуць вокам
На твае прасторы —
Тут ляжаць навокал
Сінія азёры.
Люба глянуць вокам
На твае палеткі,
На лугі, дзе пышна
Расцвітаюць кветкі.
На палях пшаніца
Вышэй, чым па пояс —
Спелы, каласісты
Гнецца долу колас...

Гэта — верш студэнта Васіля Рагаўцова. Але я не памылюся, калі скажу, што вось з такой жа шчырасцю, замілаваннем і захапленнем пішуць пра родны край і ўсе астатнія маладыя паэты Жлобіншчыны, з якімі я пазнаёміўся ў літаратурным тэлеальманаху «Крынічка»: і выкладчык Жлобінскай школы-інтэрната Барыс Зайцаў, і піянерважатая Марыя Шэхтман, і выхавацель Пірэвіцкай школы-інтэрната Іван Лупіза, і журналіст Мікалай Янчанка, і муляр Мацвей Яцук...

У той жа час у кожнага з іх — свой падыход да тэмы, сваё паэтычнае бачанне свету, свой голас. Праўда, сустракаюцца сярод вершаў жлобінскіх пачаткоўцаў і такія, што так ці інакш асацыіруюцца з вершамі іншых паэтаў. Але ў пару вучнёўства гэта зразумела, асаблівай загрозы тут я не бачу, тым больш, калі ўвогуле не парушаецца індывідуальнасць успрымання навакольнага жыцця. Вось прыклад — верш «Хітраўка» Івана Лупізы. Тэма, як кажуць, петая і перапетая: каханне. Але ў вершы аўтар з уласцівым яму гумарком, своеасабліва малюе і лісіную вёсачку Хітраўка, і вясковую прыгажуню, у якой няма адбою ад жаніхоў, і таго ж закаханага, які вырашыў «у Хітраўцы хлопцаў неяк перахітрыць».

Тое ж можна сказаць і пра верш Барыса Зайцава «Хлеб». Колькі ўжо пісалася паэтамі пра «хлеб надзённы», ды Барысу Зайцаву пашанцавала прыпомніць нешта адметна сваё з пары дзяцінства і на гэтым фоне яшчэ раз апаэтызаваць, дастойна ўславіць хлеб, як вышэйшую мерку нашай працы.

І ўсё ж хацелася б зрабіць маладым паэтам некалькі, на мой погляд, карысных заўваг, перасцерагчы іх ад пэўных памылак, пралікаў у будучым.

Па-першае, кожнаму з пачаткоўцаў неабходна ўзбагачаць свой слоўны запас. Часам, чытаючы той ці іншы верш, адчуваеш, як аўтар пакутліва шукае патрэбныя словы, фарбы, каб вобразна перанесці на паперу думкі, шукае і — не знаходзіць. Вось тады менавіта і атрымоўваюцца шэрыя, банальныя радкі-штампы, як у В. Рагаўцова: «Успомню дзяцінства — жаль сэрца кране: **гады залатыя мінулі»**.

У таго ж Барыса Зайцава ёсць верш «Люблю я коней». Цяжка зразумець, што канкрэтна хоча сказаць ён у гэтым вершы, нават калі прачытаеш радкі: «Отдавши(?) должное машине, всегда завидую коню». Бадай, няма тут іншай акрэсленай думкі, апроч той, што «когда-то в детстве мы любили больших гривастых лошадей». Захапленне коньмі? Але гэтага аднаго ў такім плане, як падае аўтар, вельмі недастаткова для верша. Патрэбен роздум, патрэбна нейкая выразная паэтычная думка, нейкі пэўны сюжэт, а не лёгкая банальная замалёўка пра коней. У гэтым сэнсе аўтару варта было б павучыцца ў сталых майстроў паэтычнага слова. У Пімена Панчанкі ёсць таксама верш «Коні». Аднак як лірычна, як тонка распрацоўвае ён тэму, які эмацыянальны зарад закладзены ў кожны радок яго верша, які глыбокі змест! Вайна нішчыць усё прыгожае. І — коней... Напалоханыя, яны бягуць у бок варожых салдат, а тыя — страляюць у іх дзеля забавы. Коні кідаюцца назад і падрываюцца на мінах. Вось і ўсё, наўрад ці можна лепш расказаць пра коней і ў той жа час выклікаць бязмежную нянавісць да ворага.

На аблічча лірычнага героя большасці вершаў жлобінскіх пачаткоўцаў ляжыць адзнака дабраты. І гэта — добра. Але ж калі праўдзівасць уражання, праўда самога факта слаба падмацоўваецца думкай, як бы ўдала ні звязвалася страфа са страфой, верш выклікае расчараванне. Я маю на ўвазе агульна-рытарычныя па гучанні і не новыя па тэматыцы вершы «Бацькоўская хата» В. Рагаўцова, «У бярозавым лесе» Б. Зайцава і «Паэзія» М. Шэхтман.

А між тым Жлобінскае літаратурнае аб'яднанне — моцнае, адно з буйнейшых у вобласці. Ёсць тут з кім нараіцца, ёсць да каго прыслухацца, у каго павучыцца. Кіраўнік аб'яднання журналіст Мікола Янчанка сёлета дэбютаваў першай кнігай вершаў «Розначраўе», у старэйшага члена літаб'яднання муляра Мацвея Яцука выйшаў у выдавецтве «Беларусь» другі зборнік вершаў «Мае каардынаты». Менавіта пра гэтыя кніжкі хочацца сказаць больш падрабязна і грунтоўна.

●

«Розначраўе» — так назваў сваю кнігу вершаў Мікола Янчанка. У невялічкім зборніку, магчыма, не ўсе вершы аднолькава добрыя і бездакорныя, але можна без сумнення сказаць, што яны вельмі шчырыя, сардэчныя і сур'ёзныя — ці піша малады паэт пра сваю вёску Забалоцце і яе руплівых жыхароў, ці расказвае пра «Краіну дзяцінства» і ласкавыя матчыны рукі, ці апявае прыгажосць роднага Прыдняпроўя, якім ганарыцца, якое бязмежна любіць.

Я рожден у Днепра
И считаю, что я
Был рожден
Под счастливой звездою.

Менавіта аб любві да сваёй зямлі, бацькаўшчыны гавораць усе вершы гэтага зборніка. Яны прасякнуты жыццялюбствам, яны радуюць светлымі пачуццямі, улюбёнасцю ў чалавека, у прыроду. Я, відаць, не перабольшу, калі скажу, што ў некаторых вершах аб прыродзе паэт набліжаецца да такога вялікага жывапісца, як Цютчаў: тая ж цяга да ёмістага слова, сакавітага эпітэта і чыстай, дакладнай фарбы.

Рощи затихли
И пожелтели.
Сдвинулись тени
За серые пни.
Отполыхали,
Отголубели,
Отшелестели
Летние дни.

Такія ж светлыя, элегічныя і многія іншыя вершы зборніка: «Зімовая раніца», «Час», «Асенні ліст», «Мой добры дзед».

Радуе аўтарская патрабавальнасць да слова, да ашчаднасці. Большасць вершаў кароткія, але глыбока змястоўныя, вобразныя, нават афарыстычныя.

У меня легкое сердце,
Потому что я не впускаю в него злобу.
А тот, кто впустил ее,
Всю жизнь носит в сердце тяжелое бремя.
У меня легкое сердце,
Потому что в нем много ласки и нежности,
А ласка и нежность его окрыляет.
У меня легкое сердце,
И я благодарен своей судьбе.

Або:

Доброта — не плата за услугу.
Может, тем она и дорога...

Невыпадкова ў адным з вершаў Міколы Янчанкі ёсць такія радкі: «Опять ты многословен, подумай-ка еще...» І паэт працуе, шукае адзіны, самы дакладны эпітэт, трапную дэталь. Матчыны рукі ён параўноўвае з галубамі: «Словно голуби, словно голуби руки мамины надо мной»; на руках хлебаробаў — «мозоли-угли» і г. д.

Мікола Янчанка не стаіць у баку ад сучаснага жыцця ў сваіх вершах, тое, што хвалюе кожнага грамадзяніна, хвалюе і яго. У гэтым плане паказальны верш «Юнакі з транзістарамі». Хто з нас часам не заўважаў, як крочыць бяздумна па вуліцы юнак, а ў руках яго крычыць на чужой мове, надрываецца транзістар:

Несется мотив пронзительный,
Хлещет всех,
Юноши с транзисторами
На шоссе.

Музыка — справа густу. Але аўтар бачыць за «напускной бравадай» юнакоў з транзістарамі бескарыснае марнатраўства часу. І ён не можа быць раўнадушным, абыякавым, ён заклікае «не плыть за струей», «петь свое, а не чужое», узяцца, нарэшце, за розум...

Безумоўна, як ужо гаварылася, не ўсе вершы ў зборніку напісаны на адным мастацкім узроўні. Аднак знаёмства з маладым паэтам у чытача будзе прыемнае. Адзінае, што хацелася б пажадаць аўтару: яшчэ больш строга адбіраць вершы для публікацый, каб не паўтараць часам тое, што было ўжо ў другіх паэтаў, пазбягаць сюжэтных і вобразных запазычанасцяў. І ў гэтым сэнсе нікольк і б не страціла кніга, калі б у яе не былі ўключаны вершы «Дождж», «Свет — непадзельны» і некаторыя іншыя.

Вершы паэта Мацвея Яцука мне здаюцца больш разважлівымі, глыбокімі, дакладнымі ў логіцы. Ён піша пра складанасць, шматграннасць і супярэчлівасць жыцця. Як і ў першай кніжцы («Камень, які спявае»), так і ў гэтай — другой («Мае каардынаты», 1971), паэт застаецца верным сваёй тэме пра рабочага чалавека. І ўсё ж дыяпазон яго творчасці значна пашырыўся, патрабаванні да сябе ўзмацніліся. Мацвей Яцук больш строга ставіцца да таго, што выходзіць з-пад яго пяра, многа разважае над жыццём, над сваім лёсам, праблемамі часу.

Гулких дум перелет не дает мне уснуть,
А заснешь — нескончаемо снится
Недостроенный дом,
неоконченный путь,
недописанная страница.

Так яно і павінна быць у чалавека, калі за плячыма дзесяткі гадоў, калі «самый раз о жизни рассказать трудную і радостную повесть» — падвесці пэўныя вынікі пражытаму і перажытаму.

Часы бегут. Их бег неотвратимо
Уносит дни к закату напрямик.
И хочется прожить мне так красиво,
Чтоб памятным остался каждый миг.

Мяркуючы па вершах Мацвея Яцука, якія ў асноўным аўтабіяграфічнага характару, зроблена паэтам нямала. Ён ганарыцца сваёй працай муляра, ён з поўным правам можа гаварыць:

Моя работа, вся работа
Живой поэзии полна.

І, перагортваючы старонкі зборніка, мы з задавальненнем пераконваемся ў гэтым.

Привстав на подоконнике,
Креплю кронштейн к стене.
А из подъезда школьники
Руками машут мне.
Юнцы — высот любители —
Не зря нам шлют привет.
Они придут в строители —
Добрей работы нет.

«Добрей работы нет»... Ёмістыя, красамоўныя словы. Так упэўнена, шчыра можа ацэньваць працу толькі па-сапраўднаму ўлюблёны ў сваю прафесію чалавек, чалавек, які прайшоў суровымі дарогамі вайны, выпрабаванняў, які марыў пра мірны дзень і мірную стваральную працу нават у баі. І тыя радкі верша «Аграном», якія Мацвей Яцук прысвячае свайму сябру М. Гарбенку, поўнасцю стасуюцца і да яго.

А была там другая — шальная погода,
Кровью пахла земля под бугром в камыше,
Но в огне и дыму ты, командуя взводом,
Был солдатом в бою — агрономом в душе.

Хай даруе мне чытач, што я даволі шырока цытую вершы Мацвея Яцука, але гэтага вымагае не толькі само ілюстрацыйнае пацвярджэнне думак, але і жаданне вылучыць найбольш яркія радкі кнігі.

Толькі былы салдат, воін можа так проста, немнагаслоўна перадаць малюнак бою, як у вершы «Памяць сэрца»:

Когда в ночи промчатся ветры с шумом
И заскрипи́т безрукий ствол сосны,
Я предаюсь моим суровым думам,
Шагаю снова по следам войны.
Наперевес — солдатская винтовка.
Приказано — не разводить костра.
Раскатисто гремит артподготовка
И катится гортанное «Ур-ра!».
Крутой бросок. Вдруг громыхнула мина,
Споткнулся друг мой и прирос к земле,
В его ладонях скомканная глина...
И чем-то жгучим сжало сердце мне.
Но сильный голос раздается рядом:
— За мной! За нашу Родину! Вперед!
И в черный мрак порохового ада
Ныряет цепью наш стрелковый взвод.

Але ж нічога не забываецца з ваеннай пары, не забываецца нават цяпер, калі так хораша на радзіме паэта, з жыццём якой суладна і яго жыццё.

Хорошо мне нынче — тихо так,
Будто в жизни не было печали,
Будто не горел в огне атак,
Будто в грудь метели не хлестали,
Будто бы, прерывисто дыша,
И не помирал я в чистом поле...

Пра вайну, пра незагойныя пакуты, якія нясе яна людзям, пра цану, якой заплочана за кожны сённяшні мірны дзень, паэт з хваляваннем гаворыць сваім сучаснікам, ён не можа не гаварыць:

Сегодня сердцем я листаю списки
Героев, павших в яростном бою,
И в каждом безыменном обелиске
Моих друзей окопных узнаю.

І далей, у другім ужо вершы:

Могилы травой зарастают,
Но в памяти сердца всегда
Убитые жить продолжают...

Так, яны жывуць у нашых сэрцах, у нашых справах, героі Вялікай Айчыннай вайны. І тут прыгадваюцца важкія, поўныя філасофскага зместу словы вядомага паэта Нарвегіі Нурдаля Грыга: «Гранатамі можна спаліць траву, але нельга знішчыць здольнасць зямлі зноў пакрывацца травой».

Вось такой верай у светлае будучае Радзімы, у пераможнасць добрых спраў людскіх прасякнута ўся кніга колішняга салдата, сённяшняга муляра і паэта Мацвея Яцука.

І калі раней, магчыма, паэту не хапала ў некаторых вершах пра сучасніка жывога дыхання, эмацыянальнай напоўненасці, важкай думкі, то ў новай кнізе ён пазбег гэтага ў значнай ступені, пазбавіўся плакатнай рыторыкі, прасталінейнасці. Аднак пралікі ёсць. Аўтар, на жаль, аддае яшчэ часам даніну ўяўнай паэтычнасці, прыгожым слоўцам. Увогуле нядрэнны верш «Роздум» псуе, напрыклад, такое штучнае параўнанне: «Рассвет игрив, вихраст, как хвост фазана...».

●

Вось мы і пазнаёміліся з творчасцю паэтаў Жлобінскага літаратурнага аб'яднання. Я не браўся рабіць падрабязны аналіз творчасці кожнага аўтара. Хацелася толькі выказаць некаторыя меркаванні, думкі, што ўзніклі пры знаёмстве з вершамі пачаткоўцаў. Хай часам гэтым вершам бракуе належнай глыбіні ў асэнсаванні фактаў і падзей, не заўсёды выразна кладзецца на паперу думка, але амаль кожны пачатковец імкнецца знайсці свой паэтычны голас, шукае і нешта ўжо знаходзіць, і шчыра, непасрэдна перадае свае пачуцці, свой жыццёвы вопыт маладосці ў вершах. Не сакрэт, наперадзе яшчэ нямала будзе непазбежных памылак, творчых няўдач, трывог, засмучэнняў, але гэтага паэту не варта палохацца, калі ён на вернай дарозе.

— Дзень добры, калгаснікі «Чырвонай зоркі»!

ХЛЕБ І ПЕСНЯ

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.).

— А можа, таварышы артысты, вы паспявалі б перад канцэртам? Правялі, так сказаць, генеральную?

Птушкай узляцела песня «Любы зоры залацістыя».

Сонцам колас наліваецца,
Морам жыта калыхаецца.
І працуем мы з ахвотаю,—
Добра ў полі за работаю!

З брыгадай едзе і лектар райкома партыі Аляксандр Турко, даўні друг артыстаў-аматараў. Летась у час уборачнай ён нязменна суправаджаў калектыў у яго паездках па калгасах. Пасябравалі. І сёлета А. Турко прыйшоў у агітбрыгаду.

Стаўбцоўская агітбрыгада мае свае даўнія традыцыі, выпакутаваныя і знойдзеныя ў нялёгкіх пошуках. Гэта сапраўды творчы калектыў. На пачатку свайго шляху шырока выкарыстоўвалі плакаты, розны лічбавы матэрыял. Паступова канцэртныя праграмы ўдасканальваліся. У свой час энтузіястам добра паслужыў «фотаапарат», з дапамогай якога самадзейныя артысты занатоўвалі ўсё лепшае, што нараджалася ў жыцці, фіксавалі недахопы. Пазней на ўзбраенне была ўзята «гармата», якая без промаху біла па розных недаглядах. Былі «вілы», быў «тэлевізар». Хадзіў па раёне «Дзядзька Вожык», якога як агню баяліся розныя абібокі, п'яніцы і паважалі сумленныя людзі. Сёлета ж з'явіўся новы герой —карэспандэнт газеты Пякотка, які востра пячэ там, дзе ёсць недахопы. Словам, калектыў шукае. Зараз у брыгады новая праграма, прысвечаная героям уборкі ўраджаю.

Жартоўная сцэнка са спектакля «Лявоніха на арбіце». Выконваюць Марыя і Змітрок Грэсі.

— Мы дапрачкі-гаспадарачкі...

Былі сярод сцэнарыяў добрыя і менш удалыя. Але нязменна яны арыентаваліся на так званы мясцовы матэрыял, і гэта выклікае глыбокую павагу. Міжволі ўзнікае пытанне: чаму Мінскі абласны і Рэспубліканскі дамы народнай творчасці не зацікавіліся творчай лабараторыяй стаўбцоўскіх таварышаў? Ды і не толькі іх. Магчыма, хоць бы адзін з гэтых сцэнарыяў варта было б перавыдаць, парэкамендаваць іншым калектывам. На жаль, такой спробы ніхто не зрабіў.

ВОСЬ і вёска Дзераўная. Аўтобус мінае трохпавярховы будынак школы. Крыху далей бялюткі прыгажун-палац—калгасны Дом культуры. У канцы чэрвеня ўрачыста і радасна хлебаробы справілі тут наваселле. Глядзельная зала на чатырыста месц. Шырокаэкранная кінаўстаноўка, кабінет палітасветы, радыёвузел, бібліятэка, пакоі для самадзейных артыстаў. Калгас «Чырвоная зорка» паклапаціўся і пра работнікаў культуры. Калгасным стыпендыятам вучылася ў Магілёўскім культасветвучылішчы выхаванка мясцовай сярэдняй школы Аня Ліпніцкая. Нядаўна яна прыехала ў родны калгас ужо маладым спецыялістам-культармейцам.

Артыстаў брыгады сустракае сакратар партыйнай арганізацыі Іван Іосіфавіч Рослік. У Дзераўным доўга не затрымаліся. Паехалі ў брыгаду, у вёску Лубень. Пакуль парторг калгаса, ён жа і галоўны эканаміст, расказваў, як ідзе ўборка ўраджаю ў калгасе, называў лепшых людзей, на канцэрт на ўлонне прыроды прыйшлі і дзеці і старыя. Паселі ў засені дрэў.

Першае слова А. Турко. У кароткім змястоўным выступленні ён расказаў пра рашэнні XXIV з'езда партыі, пра сацыялістычныя абавязацельствы, якія ўзялі працаўнікі раёна і калгаса на першы год дзевятай пяцігодкі, пра месца кожнага хлебароба ў гарачыя дні ўборкі ўраджаю.

— Папрацавалі вы сёлета, дарагія таварышы, слаўна. Пра гэта сведчаць першыя намалоты ў калгасе. Жыта—24 цэнтнеры, пшаніцы—28. На славу ўрадзіў ячмень—да 37 цэнтнераў з гектара.

Расказ лектара яркі, запамінальны, яго слухаюць калгаснікі ўважліва. Паведамленне ж пра першыя багатыя намалоты сустрэлі гарачымі воплескамі.

Перад пачаткам канцэрта: Уладзімір Місюк і мастацкі кіраўнік агітбрыгады Дзіна Уладзіміраўна Кухарава.

Гучыць «Марш брыгад камуністычнай працы». І вядучая Яніна Рымашэўская чытае:

Гул працоўны поўніць гоні!
Жніўнаю парою,
Славім працу мы сягоння
І ле герояў.

Эстафету канцэрта падхоплівае Валодзя Місюк:

Хлебароб—наш першы друг,
Знаўца — лепш не трэба.
Наша сцэна—гэта круг,
Наша столь—да неба.
Нам давай абсяг любы,
Без куліс не тужым.
Толькі б з намі поруч быў
Той, хто з працай дружыць!

Стройна і задушэўна гучыць «Прывітальная песня», у якой самадзейныя артысты славяць працавітых людзей калгаса «Чырвоная зорка». Змітрок Грэсь называе перадавікоў сацыялістычнага спаборніцтва — трактарыстаў, камбайнераў, сейбітаў, ільнаводаў, чыімі рукамі заваяваны высокі ўраджай. Тым часам дзяўчаты весела спяваюць:

Паглядзі ва ўсе бакі,—
Колас буйны і цяжкі.
Край дужэе, прыгажэе
Ад працоўнае рукі.

Канцэрт, як кажуць, ідзе ў тэмпе. Адзін нумар змяняе другі. Ніякіх пауз. Кожны ведае сваё месца, сваю ролю. Вельмі спадабаліся калгаснікам вясёлыя «Калгасныя частушкі». Апошнія словы «Ураджай сабраць жадаем вам у тэрмін» патанаюць у гарачых воплесках гледачоў.

Прачула прачытала маналог аб працавітых сялянскіх руках Марыя Грэсь. А колькі было жартаў і смеху, калі Валодзя Місюк чытаў вядомае апавяданне вершам Якуба Коласа «За дажджом».

Уважліва назіраю за гледачамі, слухаю іх рэплікі: няма на канцэрце раўнадушных людзей. Калгаснікі жыва рэагавалі і на жарт, і на прыпеўкі.

У чым сакрэт гэтай зацікаўленасці, гэтага адзінства і кантакту гледачоў з артыстамі? Мне думаецца, што перш за ўсё ва ўмела складзенай праграме. Песні, вершы, прыпеўкі—усё праслаўляла перадавікоў калгаснай вытворчасці, якія сядзелі вось тут жа, поруч, і ўважліва слухалі. А жартоўныя сцэнкі з «Лявоніхі на арбіце» і «На таку» надалі канцэрту атмасферу шчырасці, весялосці, узнёсласці, якая так патрэбна ў хвіліны адпачынку.

Кінулася ў вочы яшчэ адна прыемная акалічнасць. Артысты-аматары выступалі без мікрафона. Свабодна і лёгка ліліся іх маладыя галасы. Не чутно было трэскаў і шумаў узмацняльнікаў, якія скажаюць галасы, надаюць ім халоднае, стальное гучанне, пазбаўляюць шчырасці і задушэўнасці выканання. Гэта асабліва адчувалася, калі дзяўчаты спявалі песню Я. Ціхановіча на словы А. Ставера «Колас, ты мой колас, колас залаты» і прыпеўкі пра нястомных працаўніц «Дарачак-гаспадарачак».

Кароткі змястоўны канцэрт, зnітаваны адной задумай, прыйшоўся па душы калгаснікам.

— Прыязджайце да нас часцей, — запрашала маладая даярка Чэся Чэшка.

— Такі канцэрт — радасць для ўсіх нас,—гаварыў механізатар Нарцыс Тамашэвіч.

— Прыязджайце, прыязджайце! Чакаем,—цёпла, як самых дарагіх гасцей, сустракаюць і праводзяць у новую дарогу стаўбцоўскую агітбрыгаду ў кожным калгасе, дзе яна выступае.

Пакуль выступаць, Святлана Кот завіхаецца на таку.

Фота Ул. КРУКА.

У калгасе «Чырвоная змена» самадзейныя артысты выступілі яшчэ на таку і на полі, дзе жанкі вязалі лён у снапы. А ўсяго сёлета агітбрыгада дала звыш трыццаці канцэртаў.

Я. ДАНСКАЯ.

Стаўбцоўскі раён

ЛЕТА — ПАРА ГАСТРОЛЯЎ

МЕСЯЦ НА РОВЕНШЧЫНЕ

Пасля гастроляў у Луцку Гродзенскі абласны драматычны тэатр месяц працаваў у Роўна. Артысты з берагоў Нёмана паказалі 54 спектаклі. Іх прагледзела каля дваццаці пяці тысяч гледачоў. У рэпертуары гродзенцаў былі спектаклі: «Акіян», «Амністыя», «Уступі месца заўтрашняму дню», «Я прысягаў Радзіме!», «Чорныя ружы», «Навальніца», «Глава сям'і» і «Казкі старога Арбата».

У гарачую пару госці з Беларусі выступалі перад паляводамі, жывёлаводамі, механізатарамі Млінаўскага, Дубенскага і іншых раёнаў Ровенскай вобласці.

За паспяховыя гастролі калектыў Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра ўзнагароджаны Ганаровай граматай Ровенскага ўпраўлення культуры. На развітальным спектаклі «Акіян» гродзенцам быў уручаны памятны адрас Ровенскага абкома партыі і аблвыканкома.

Ул. ДЗЁМІН.

МЕЛОДЫІ ЛЕНІНГРАДА

Жыхары Чэрвеня гасцінна прымалі на сваёй зямлі ленінградскіх артыстаў.

Ленінградскія майстры эстрады падарылі чэрвеньцам радасныя хвіліны, пакінулі багатыя ўражанні аб мастацтве і талентах легендарнага горада.

Гэтыя таленты былі прадстаўлены дыпламантамі Усерасійскага конкурсу артыстаў эстрады Лідзіяй Краўцовай, Арнольдам Харламавым, салісткай эстрады Цінай Гайдуковай, інструментальным ансамблем «Нява».

Высокім майстэрствам, узнёсласцю і тэмпераментам артысты захапілі гледачоў.

Уся праграма была насычана жыццярадаснасцю, бадзёрым настроем. Гэты настрой перадаваўся і гледачам, якія з цеплынёй гаварылі на развітанне ленінградцам:

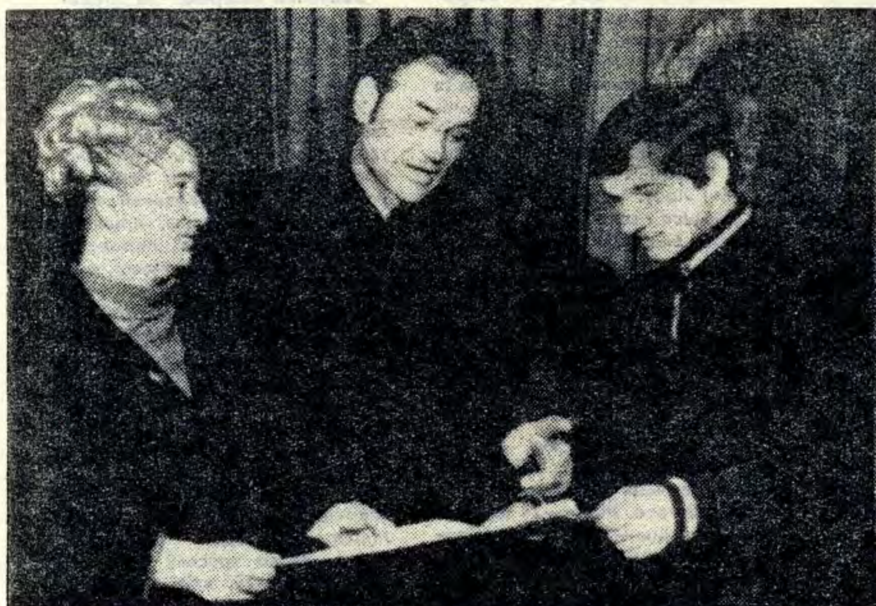
— Шчырае дзякуй вам, дарагія сябры, за вясёлыя хвіліны адпачынку. Да новых сустрэч на беларускай зямлі!

А. ПЛЯШЭВІЧ.

г. Чэрвень.

ПРА ТЫХ, КАГО НЕ БАЧЫЦЬ ГЛЯДАЧ

НА ВАХЦЕ — АЎДЗЕЙЧЫКІ

Як вядома, першыя гады пасля вайны Рускі тэатр імя М. Горкага працаваў у Гродне. На яго спектаклі штовечар усімі праўдамі і няпраўдамі стараўся трапіць плячысты, з капной кучаравых валасоў юнак Ігар Аўдзейчык. Неяк гэтага шустрага безбілетніка затрымаў начальнік пажарнай аховы тэатра Г. Люляй. Разгаварыліся.

— Кажаш, вельмі любіш тэатр?

— Люблю.

— А пайшоў бы да нас рабочым сцэны?

— З задавальненнем!

— Заходзь заўтра днём, пагутарым з начальствам.

Ігару Аўдзейчыку на ўсё жыццё засталіся ў памяці першыя настаўленні мастака тэатра М. Гафта, які дэталёва пазнаёміў яго з тэхнікай і абсталяваннем сцэны. Вельмі многа ён расказваў аб высакародным значэнні тэатра ў жыцці людзей. Кемлівы хлопец прагна слухаў, уважліва прыглядаўся да работы больш вопытных таварышаў. І праз некалькі дзён ён стаў «верхавым»: падымаў і апускаў заднікі, бакавыя планы. Неўзабаве стаў прыкладным рабочым сцэны.

Восенню 1947 года Ігар Аўдзейчык прыйшоў у калектыў Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра. Праз тры сезоны ён — старшы машыніст сцэны. Новая пасада прынесла шмат клопатаў. Ігар Лук'янавіч узначаліў групу рабочых, якія манціравалі афармленне новых спектакляў, рыхтавалі і ставілі дэкарацыі спектакляў, разбіраўся ў чарцяжах і эскізах прадстаячых прэм'ер. Акрамя таго, вучыў, выхоўваў маладых рабочых, такіх хлопцаў, якім ён быў сам, калі сустрэўся з галоўным пажарнікам тэатра.

Ігар Аўдзейчык адчуваў, што яму не хапае ведаў. І ён пачынае цікавіцца спецыяльнай літаратурай па тэхнічным абсталяванні сцэны, запамінае парады, заўвагі рэжысёраў, мастакоў, старых акцёраў. Пры любой магчымасці рваўся ў творчыя камандзіроўкі ў Маскву, Ленінград, Мінск. У буйнейшых тэатрах краіны ўважліва сачыў за зладжанымі і дакладнымі дзеяннямі рабочых, падоўгу размаўляў з вопытнымі машыністамі сцэны. Многае з карысных прапаноў вынаходліва ўкараняў у сваім тэатры.

Як старшы машыніст сцэны, Ігар Лук'янавіч удзельнічаў у стварэнні больш сотні спектакляў — «Даходнае месца» А. Астроўскага, «Жаніцьба» М. Гогаля, «Тры сястры» А. Чэхава, «Каварства і любоў» Ф. Шылера, «Сабака на сене» Лопе дэ Вега, «У адным горадзе» і «Маскоўскі характар» А. Сафронава, «Порт-Артур» А. Сцяпанава.

...Кожны вечар трэба яму «будаваць» на сцэне пераканаўчыя, з усім магчымым праўдападабенствам або адкрыта ўмоўныя палацы, хаты, кватэры, баявыя рэдуты, інтэр'еры і экстэр'еры... А гэта — і вынаходлівасць, і спрыт, і густ. Ад машыніста сцэны залежыць хуткая «перамена» месца дзеяння, каб там, у зале, ніхто не заўважаў «тэхніку» ілюзій, верыў ва ўсё, што яму паказваюць.

З 1963 года камуніст Ігар Лук'янавіч Аўдзейчык — загадчык пастановачнай часткі тэатра. Ён цяпер кіруе ўсімі тэхнічнымі цэхамі — падзелачным, бутафорскім, касцюмерным, парыкмахерскім, асвятляльным. І кожны цэх трэба праверыць: адным дапамагчы, другіх — навучыць, трэцім толькі падказаць.

Ігара Лук'янавіча добра ведаюць і паважаюць работнікі культуры Прынёманскага краю. Ён абсталёўваў і «апранаў» сцэны ў дзесятках клубаў і дамоў культуры вобласці. Ігар Аўдзейчык жаданы госць у Слонімскім народным тэатры: ён дапамог там аформіць спектаклі «Барабаншчыца», «Лявоніха на арбіце» і іншыя.

...Ідзе спектакль. Мы, акцёры, «жывём» там, дзе для нас усё падрыхтавала падраздзяленне гэтага сціплага майстра. А ён стаіць недзе ў кулісах, сочыць за парадкам і хвалюецца. Ведае, поспех тут здабываецца калектыўнымі намаганнямі. І ўсё павінна быць падначалена артысту, таму чалавеку, што перадае задуму аўтара і тэатра ў бязлітасным святле рампы.

Больш за дваццаць год працуе ў нашым тэатры Вольга Антонаўна — жонка Ігара Лук'янавіча. Яна таксама добра ведае і любіць свой тэатр. Яна была і рэквізітарам, і касцюмерам. Цяпер Вольга Антонаўна адказвае за мэблю. Яна дасканала ведае сваю справу і за шматгадовую ўзорную работу не раз узнагароджвалася ганаровымі граматамі і атрымлівала падзякі.

Муж і жонка Аўдзейчыкі перадалі любоў да тэатра свайму сыну Ігару. Чатыры гады назад ён, як і бацька, пачаў працоўную дзейнасць рабочым сцэны. У час спектакляў яго часта можна было бачыць за кулісамі, ён уважліва сачыў за ігрой акцёраў, захапляўся тэатрам і, нібы колішні суфлёр, многія п'есы ведаў напамяць і нярэдка падказваў акцёрам забытыя імі тэкст. Будучы машыністам сцэны, Ігар Аўдзейчык-малодшы быў прызваны ў Ваенна-Марскі Флот. У пісьмах да родных, да сяброў ён праяўляе жывую цікавасць да тэатра, і пасля скančэння ваеннай службы хоча вярнуцца ў родны калектыў...

Такая працоўная біяграфія сям'і Аўдзейчыкаў — людзей, што назаўсёды звязалі сваё жыццё з тэатрам. У калектыве іх любяць, ім вераць. Калі на вахце Аўдзейчыкі, усё будзе як мае быць. А гэта ў тэатры — палова поспеху.

Уладзімір ДЗЁМІН,
акцёр абласнога драматычнага тэатра.

г. Гродна.

Алена Ізраілеўна Меламед і Ганна Сямёнаўна Талапіла — касіры Цэнтральнай тэатральнай касы. Гэта толькі здаецца, што продаж білетаў — справа простая, і, ва ўсякім разе, поспех яе не залежыць ад касіра. Але ж, апрача мінскіх тэатралаў, якія добра ведаюць свае тэатры, кожны дзень нашу сталіцу наведваюць сотні і тысячы гасцей. Вось для іх добрым дарадчыкам заўсёды з'яўляецца Алена Ізраілеўна. Яна парэкамендуе, які спектакль варта паглядзець. Ды і сталыя тэатралы — яе добрыя сябры, бо Алена Ізраілеўна чула адгукаецца на кожную іх просьбу. Таму заўсёды людна каля тэатральнай касы № 5, што ля гастранома «Сталічны».

Калі ж мы бачым, як да тэатраў, філармоніі, цырка пад'язджаюць вечарамі калгасныя аўтобусы і грузавікі, варта ўспомніць добрым словам Г. Талапіла, касіра-ўпаўнаважанага па абслугоўванні сельскага насельніцтва. Ганна Сямёнаўна не лянуецца даехаць да самага аддаленага калгаса, да самай невялічкай фермы. Яе добра ведаюць жыхары Стаўбцоўскага, Дзяржынскага, Капыльскага, Валожынскага раёнаў. Больш 70 тысяч чалавек штогод наведваюць тэатры па білетах, прывезеных Ганнай Сямёнаўнай Талапіла.

Фота А. КАЛЯДЫ.

А ЦІ ЗАЎВАЖАЛІ ВЫ, што «Я люблю» ў Блока гучыць іначэй, чым «Я люблю» ў Пушкіна?..

ЗА ВОКНАМІ аўтобуса была ноч. Біяфізікі, якія ехалі да Пушкіна, спалі. Паснулі і мы, пара лірыкаў.

А калі аўтобус раптам спыніўся — прачнуліся пасярэд Расіі. І першаю ўспышкаю, маланкаю, навальнічным разрадам пранеслася ў думках: «Несцераў!..».

Ёсць, існуе, аказваецца, таямнічая «формула» каларыту! Гэты стройны, загадкавы ва ўсёй сваёй яснасці рускі лес Пскоўскай і Наўгародскай зямлі (мала чым падобны на наш, беларускі) з навуковай верагоднасцю — на палотнах Несцерава. Здавалася нават, што, акрамя Несцерава, ніхто іншы напісаць яго не здолеў бы. Як ніхто іншы не напісаў бы «Барыса Гадунова», калі б Пушкін не нарадзіўся...

КАЛІ МАСТАК скардзіцца, што пісаць няма чаго, працуе ад заказу да заказу — міжволі прыгадваецца выразна сфармуляванае паэтам Осіпам Колычавым:

«Якія абаяльныя платанавыя кроны! Яны сустракаюць вас, як неадкрытыя новыя светы. Кожны ліст — чароўная зорка, якая свеціцца зялёным або ружовым полымем, падпарадкаваная законам сусветнай гармоніі».

как работы, якія віселі побач, забыліся.

Хіба не павучальна? Хіба не прадмет для роздуму аб сапраўдным наватарстве?

Здолеў жа Касмачоў у такой складанай тэме нікога не паўтарыць — работа вытрымала выпрабаванне часам.

Не забываюцца і бліскучыя касмачоўскія малюнкі лодак — самым звычайным алоўкам.

Такому мастаку няма неабходнасці захоўваць прафесіянальныя сакрэты тэхналогіі. Адкрываць хітраспляценні фактур куды прасцей, чым узяцца за даступныя ўсім самыя простыя сродкі, вырашаючы сапраўды творчую задуму.

Барані бог, я не супраць арыгінальных фактур. Але ж не варта, каб творчасць зводзілася толькі да іх.

Многія адценні заходніх фармалістычных школ і зводзяцца, па сутнасці, да «афактурвання», да пошукаў у што б там ні стала адарванай ад усялякай традыцыі жывапіснай або графічнай мовы. А зрабіць дабротнымі сродкамі, вядомымі ўсім, але так, каб было і сапраўды індывідуальна, і сапраўды па-наватарску, — куды цяжэй.

КАЛІ МНЕ падабаецца лепшае ў творчасці такога ярка выяўленага па творчай індывідуальнасці мастака, як Міхаіл Савіцкі, гэта зусім не

МАЙСТЭРНЯ

ЭЦЮДЫ

А законы гэтай гармоніі, хвалюючыя чалавека пачуцці (абы толькі яны былі, гэтыя пачуцці!) могуць быць перададзены праз любы прадмет, які табе палюбіўся, які ты зразумеў або які паставіў перад табою загадку.

ДЗІВОСНЫ свет пад вадою. Адкрыты зусім нядаўна, калі з'явіліся маскі, трубкі, ласты. Можна гадзінамі ныраць у марскія глыбіні — не надакучвае. Цікава: калі ныраеш з гарпуном — паспяваеш убачыць болей, чым калі проста з маскаю і трубкаю. Так я і палюю пад вадой — болей гляджу, чым страляю.

Вось пад каменнай глыбай, выхапленая з цёмна-зялёна-рудой цемры сонечным праменем, клубіцца кефаль — адчуваеш нейкае першабытнае раенне матэрыі... Такое ж адчуванне, калі раптам проста на цябе з блакіту выходзіць прыгажуня-рыба і замірае — быццам у паветры вісіць — і вось ужо яе няма... Хуткасці неймаверныя!..

Нешта падобнае перажываеш, ідучы з эцюднікам: не столькі, можа, выбераш матыў і напішаш, колькі наглядзішся на ўсе вочы. І быццам нічога не зрабіў — пахадзіў толькі. Ажно не — раптам праз многа-многа часу ўсплывае ў душы патрэбнае адчуванне зусім для нейкай іншай работы, непрадбачанай тады, калі хадзіў з эцюднікам і так нічога і не напісаў...

ПРЫГАДВАЮЦЦА шматлікія выстаўкі з самымі разнастайнымі творамі графікі, з самымі разнастайнымі тэхналагічнымі і ўсялякімі іншымі пошукамі.

А вось Канстанцін Касмачоў без усялякага мудрагельства самым звычайным вугалем на самай звычайнай паперы стварыў малюнак «Напярэдадні». Папрацаваў нямала. Не адзін год! Але затое прасцейшымі сродкамі стварыў сапраўды змястоўнае, сапраўды значнае, сапраўды мастацкае. Гэты малюнак, прысвечаны Ільічу ў Разліве, абышоў усю краіну і выйшаў далёка за яе межы. А цікавыя па фактурах і іншых фармальных пошу-

Вулачка Літэрату ў Вільні.

азначае, што я павінен начыста забыцца на ўсё, што мне па гусце, напрыклад, у творчасці такога зусім не падобнага на М. Савіцкага жывапісца, як Натан Воранаў. Розныя жывапісныя мэты. Розныя стылявыя напрамкі. Але абедзве з'явы зусім не выключаюць адна адну. Яны не тое што мірна суіснуюць — яны выконваюць агульную задачу нашага савецкага мастацтва. Праўда, кожны ідзе да агульнай мэты сваім шляхам. Яны падыходзяць да мэты быццам з розных флангаў. Я выкажу нават кашчунную з пункту погляду апалагетаў таго або другога мастака думку: гэтыя мастакі, магчыма, нават не ўсведамляючы таго, памагаюць адзін аднаму...

КРЫТЫК або мастацтвазнаўца, які не можа меркаваць пра з'явы мастацтва на падставе тых законаў, паводле якіх гэтыя з'явы ўзнікаюць і існуюць, заўсёды будзе абмежаваны ў сваіх меркаваннях (наколькі б яны ні здаваліся арыгінальнымі). Ён рызыкуе застацца адэптам толькі пэўнага стылявога напрамку.

Сапраўды, вартыя жалю колішнія прынцыповыя праціўнікі так званай «урубелеўшчыны». Яны не маглі не стаць анахранізмам.

ЛАСТАЎКА ляціць проста на цябе, бы самалёт пікіруе, — вось-вось уляціць у адкрытыя насцеж дзверы балкона і ў самую апошнюю долю імгнення — выходзіць з піке...

ТРЭБА было напісаць артыкул пра адзін дзень Мінска. Напісаў. А пачынаў з таго, што кожную раніцу бачу праз вакно — недзе на восьмым альбо дзявятым паверсе мікраraённага гмаха сушацца пялёнкі, асляпляльна ззяюць на сонцы. Ужыў метафару: гэта, маўляў, сцягі нашага аптымізму! Рэдактарскі аловак выкрасліў і пялёнкі, і сцягі нашага аптымізму.

А яны, гэтыя пялёнкі, гэтыя — паўтару! — сцягі нашага аптымізму ззяюць сабе на сонцы. Сохнуць, грэюцца — і ўсё тут!.. Але што стандартнаму мысленню да гэтых сцягаў!.. Ты яму звыклыя параўнанні падавай.

КОЛЬКІ наслухаўся на выстаўцы акварэляў Віталя Канстанцінавіча Цвірко спрэчак: такія вось горы бываюць, а такі вось колер — зусім неверагодны...

І вось яны, горы: фіялетавыя, рудыя, чарнільнага колеру. Нават такія, якімі іх яшчэ не напісаў ніводзін мастак — можа, баючыся, што яму скажуць: так не бывае. Міжволі прыгадваецца каларыстычная смеласць Цвірко. Пачынаеш зайздросціць — прыемна ж было пісаць такую прыгажосць! І — набраўшыся смеласці — сам ідзеш у горы з... эцюднікам і фарбамі.

Вось уладкаваўся... І быццам бы добра пайшоў эцюд!.. Але... мухі!.. Маленькія, ды неадольныя. Вось і працуй тут, калі адмахнуцца ад іх проста немагчыма...

ПАД СОНЦАМ

Уладзімір БОЙКА

Калі за ім прыехала хуткая дапамога, каб назаўсёды (ён ведаў гэта) забраць у больніцу, спакойна сабраўся...

І ўжо ў больніцы, ні на што не спадзеючыся, многае паспеў.

Аддаў неабходныя распараджэнні жонцы. Напісаў ліст вучням... Вялікі ліст! Нікога не забыў.

Ад аперацыі адмовіўся. Ведаў—не паможа.

І вось яшчэ рыса паслядоўнасці: загадаў, каб на пахаванні века труны не адкрывалі. Хацеў, каб памяталі і ўяўлялі сабе такога, якім кожны запомніў яго ў жыцці.

І века было зачынена. І жалобная музыка гучала не пра тое, што памёр, а быццам нагадвала: і ў смерці чалавек мусіць заставацца чалавекам...

Этычнае—да смерці самай. Дакладна, як і ў графіцы: усё важна—ад першага штрыха ў эскізе будучага эстампа да адбітка.

Паміраць таксама трэба ўмець. Гэта ж апошні «адбітак» жыцця.

МІНУЛАЕ прарастае ў наш сённяшні дзень. І нагадвае пра сябе. І памагае ісці туды, у будучыню.

Так, трава прабівае асфальт...

Аказваецца, расліны не гінуць нават пад горным абвалам!..

Вось не так даўно ля Чорнага мора на заходнім схіле Аю-Дага знайшлі расліны, якія прабіліся да нас з далёкага мінулага.

Каля часоў Юстыніяна I тут узнікла паселішча. Яно праіснавала да XV стагоддзя. І людзі вымушаны былі яго пакінуць — зямля папаўзла і скінула іх жытло ў мора. А тыя будынíны, якія не спаўзлі, былі прыдаўлены каменнымі глыбамі.

І вось вучоныя ўстанавілі: тут праз камені прабіліся і растуць інжыр, аліўкавыя дрэвы, арабіна, вінаградная лаза — ад колішніх сярэдневяковых карэнняў!.. Колькі ж шукалі выйсця з-пад камянёў тыя карэнні!..

ДУХОЎНАЕ ўзаемадзеянне літаратуры і выяўленчага мастацтва... Без уліку створанага Уладзімірам Андрэевічам Фаворскім на тэмы «Слова аб палку Ігаравым», Шэкспіра, Пушкіна сённяшняе наша ўяўленне пра творы Пушкіна, Шэкспіра і пра «Слова» было б няпоўнае.

Ці можна тое ж сказаць, напрыклад, пра трактоўку «Кургана» Янкі Купалы Арленам Кашкурэвічам? Цяжка сказаць. Але зусім ясна, што Купала шмат у чым вызначыў пошукі Кашкурэвіча—не меней, прынамсі, чым Гутуза ці Кольвіц.

ЛЕВІТАН, пра якога столькі чытана-перачытана, чые творы ведаеш і па Траццякоўцы, і нават па зборы ў нашым Дзяржаўным мастацкім, раптам зусім па-новаму адкрываецца, калі ў Ялце на Аутцы, у доме, дзе калісьці жыў Чэхаў, бачыш на каміне, проста на каміне напісаны ягоным пэндзлем пейзаж!.. Так сціпла, так задушэўна і так шчодра.

З УСІМ немудрагелістая задумка можа быць у аснове кампазіцыі, але — змястоўная. Вось, напрыклад, у карціне Барыса Заборава «Дойлід» чалавек трымае храм на руках, як трымаюць немаўлёнка...

Дойлід—наш далёкі продак, быццам нагадвае: вяду з вамі маўклівую размову пра неадольную моц духу творчасці. Як вядзе яе Сафійка Полацкая або Скарына з гравюрнага партрэта... Ах, як патрэбна чалавеку ўмець пачуць гэтую размову!..

З ДАРАЕЦЦА, мяркуем, што мастакоў можна падзяліць на «традыцыяналістаў» і «наватараў», паколькі існуюць між імі больш-менш прынцыповыя разыходжанні ў трактоўцы каларыту, пластыкі і да т. п.

На справе ж і ў тых, і ў другіх куды больш агульнага, чымся разыходжанняў. Бяда ў тым, што іх часам «аб'ядноўвае» недастаткова глыбокае мысленне. Так, менавіта пра гэта варта задумацца. Наколькі б розныя ні былі «почыркі» ў палотнах, не так ужо часта сустракаем творы сапраўды глыбокія, філасофскі напоўненыя.

Шматвекавая практыка жывапісу сцвярджае: можна напісаць партрэт так, як, напрыклад, піша Яўген Зайцаў, і можна так, як піша Леанід Шчэмелеў. А спрачацца пры гэтым варта, мабыць, не столькі аб манеры пісьма, колькі аб змесце партрэта, аб думцы, заключанай у ім. Аб ступені раскрыцця інтэлекта партрэтуемага. А значыцца і аб інтэлекце... аўтара партрэта.

Як часта вядуцца спрэчкі аб розніцы жывапісных манер і на другі план адыходзіць роздум аб тым, што гэтыя розныя па манеры творы недастаткова глыбокія па падыходзе да ўнутранага свету персанажа!..

Сацыялістычны рэалізм прадугледжвае рэалістычны змест і разнастайнасць творчых почыркаў. Падмяняць жа спрэчкамі аб почырках спрэчкі аб ступені глыбіні зместу—ці даравальна гэта ў метадалагічных адносінах?.. Ці можна адно адрываць ад другога?..

ШТО ТАКОЕ наватарства? У навуцы для гэтага існуе вельмі красамоўны тэрмін: **нестандартныя рашэнні.**

Судак. Рэшткі Генуэзскай крэпасці.

БУДЫНКІ новай, сучаснай архітэктуры—строгія, лаканічныя. Яны, гэтыя гармоніі і дысанансы плоскацей і аб'ёмаў, куды лепей выглядаюць ураніцы. Паветра яшчэ вільготнае і сонца сваімі асляпляльна белымі плямамі падкрэслівае па кантрасце з ценямі аб'ёмы. Афарбаваныя ў яркія тоны балконы і квадраты блікуючых вокнаў становяцца сакавітымі, яшчэ не абагуленымі манатоннасцю дзённага святла. Тады ж, ураніцы, і аднастайная летняя зеляніна здзіўляе багаццем адценняў—паўтонаў, іх нюансаў.

Акварэлісту цяжка авалодваць новай архітэктурай. Але — магчыма. Першыя асвоілі новую архітэктуру варэлісты авалодваюць больш магрфікі. У матэрыяле. У эстампе. Акрудна. Тэхніка, матэрыял супрацьстаяць? Наўрад. На выстаўках з'явіліся першыя ластаўкі — акварэлі з матывамі мікрараёнаў. Новае асвойваецца ў эстэтычных адносінах не заўсёды хутка.

Цікава, ці ўзнікалі аналагічныя цяжкасці перад мастакамі, калі, скажам, узоры класіцызму ў архітэктуры былі ў навінку?

Калі ўжо аб новай архітэктуры — дык вельмі выразная яна тады, калі ў таямнічых контурах і ігры ценяў вячэрняга змроку на першы план выступае архітэктура электрычнага і неонавага святла...

НЕ ЎСЕ мастакі—каларысты. Ёсць і не каларысты. Ёсць жывапісцы, для якіх святло—на другім плане клопатаў. Колер, нават, можа, фарба—на першым. Дык ці варта асуджаць такіх мастакоў за тое, што не пішуць святло, паветраную перспектыву? І ці можна?

Ускраіна вёскі пад Мінскам. Мал. аўтара.

МАЛАДЫ жывапісец Н. напісаў карціну пра 1905 год. І там у чалавека, які нясе сцяг,—вочы фанатыка.

А рэвалюцыю ж рабілі не фанатыкі. Ёю кіравалі людзі найвышэйшага інтэлекту. Так, найвышэйшага інтэлекту, хаця і не заўсёды высокай адукацыі. Прыгадаем, напрыклад, Паўла Уласава з горкаўскай «Маці»—хіба маглі быць у яго вочы фанатыка? Наўрад.

У тыя ж дні, калі экспанавалася на выстаўцы тая карціна, выпала паглядзець кінастужку пра Дзяржынскага—«Подзвіг». Якія непаўторныя людзі прайшлі перад вачыма — з тых, што рабілі рэвалюцыю. А сам Дзяржынскі! Натура, яшчэ не ўвасобленая мастацтвам ва ўсёй веліччы і, як казаў Маркс, «рэмбрантаўскімі фарбамі». Дзяржынскі, які любіў прыроду і рваўся да яе. Дзяржынскі, які так любіў дзяцей і які ўсклікваў: «Я абавязаны быць жорсткім!».

ДОБРА ВЯДОМА: славуты жывапісец Макоўскі груба казаў пра «Дзяўчыну, асветленую сонцам» Валянціна Сярова. Леў Талстой спрачаўся з Шэкспірам. Стасаў называў Урубеля «калекам», недаацэньваў Барысава-Мусатава, не зразумеў Дэга, несправядліва строга судзіў Радэна...

Хіба не павучальна? Хіба не доказ, што існуюць—хочам мы таго ці не—палярна процілеглыя думкі нават пра шэдэўры?

Дык ці варта спадзявацца, што твая ацэнка твора мастацтва можа прэтэндаваць на значэнне ісціны ў апошняй інстанцыі? Мабыць, куды істотней не сама па сабе ацэнка, колькі аргументы яе? І яшчэ—ці варта спадзявацца, што тую або іншую тваю ацэнку абавязкова павінны падзяляць усе?..

СПРЭЧКА ў мастацтве не заўсёды фіксуецца стэнаграмай. Гэтая спрэчка нярэдка маўклівая—яе вядуць самі творы. Каб пераканацца, параўнайце хаця б пейзажы Шчадрына і Васільева, Шышкіна і Левітана, Рылова і Рамадзіна, ды і нашых, тутэйшых—Малішэўскага і Карасёва або скульптуры Мурамцава і Якавенкі.

УВІЛЬНІ падышоў да мяне ў Кафедральным саборы чалавек і спытаў, паказваючы на карціну Фердынанда Рушчыца: «Навошта гэтую школьную пэцканіну павесілі? Такую залу сапсавалі!..» І не паспеў я нават вымавіць «Ці бачыце...», як ён адразу, вырашыўшы, што і я «з гэтых», рашуча махнуў рукою і пайшоў...

Такому цікавая толькі ўласная думка. І як на яго крыўдзіцца?

„ХІБА белая званіца спалучаецца з сінім небам і залатым жытам пад Суздалем па-другому, чым пад Кастрамою або Угліччам?»—пытае Уладзімір Салаухін, ужо самім пытаннем даючы адназначны адказ.

І ўсё ж—па-другому!.. Нават для розных людзей па-рознаму—адна і тая ж званіца, адно і тое ж жыта, адно і тое ж неба. Нават для аднаго чалавека пры розным стане ягонай душы...

Мабыць, жывапісец, які не бачыць такой вось розніцы,—не каларыст.

І пісьменнік, напэўна, можа быць і не быць каларыстам.

У АНГЛІІ,—сведчаць падарожнікі,—паказваюць домік, у якім нарадзіўся Шэкспір. Час прымусіў усё памяняць у доміку, усе дэталі. Уласна ад Шэкспіра, сапраўды шэкспіраўскага засталося там мала—напрыклад, металічны стрыжань, да якога малога Вільяма прывязвалі, каб ён, поўзаючы, не дабраўся да каміна і не абпёкся...

У Міхайлаўскім, у Пушкіна, таксама не на шмат болей уласна пушкінскага: пару більярдных шароў ды кій, металічны стрыжань для трэніроўкі рукі, каб не трымцела пры стральбе з пісталета (трэніраваўся дзеля дуэляў!)... І яшчэ—зэдлічак для ног. Ён—пад шклом. На гэты зэдлічак ставіла ножку Анна Пятроўна Керн...

Толькі асобныя дрэвы дажылі ў Міхайлаўскім ды Трыгорскім да нашых дзён. І вось дайшоў гэты зэдлічак—зялёны, абцягнуты аксамітам, здаецца... Ды яшчэ—алея Керн.

Гады два-тры назад над Міхайлаўскім пранёсся ўраган. Шмат пушкінскіх дрэў пацярпела...

А вось «нерукатворныя помнікі» і Шэкспіра, і Пушкіна будуць існаваць, мабыць, і тады, калі на ўсёй Зямлі ад усяе шэкспіраўскай эпохі застанецца адзін, скажам, толькі Вестмінстэр...

Чамусьці зусім не хацелася доўга затрымлівацца ў гэтым доміку-макеце з інтэр'ерам, адноўленым паводле вядомай карціны Мікалая Ге «Пушчын у Пушкіна ў Міхайлаўскім». Цягнула да сябе Сораць. Яна—«дакументальней».

Сораць разлілася па-веснавому. Разліў быў падобны на возера. Лес на тым баку разліву быў ахутаны бэзава-блакітнаю дымкаю.

Хвалі плёскаліся, затухаючы ў неверагодна зялёнай траве плоскага берагу.

І ўсё было насычана адценнем бэзавага. Непаўторна бэзавага. Гэта не давала спакою ні над зарослым балотцам колішніх Ганібалавых сажалак, ні над фіялетавай сцяжынкаю славутай алеі Керн, ні ля старой каменнай кладкі пабудаванага пушкінскім нашчадкам склада, ні тут, над Сораццю...

Пасля прыгадалася ў нейкі момант —гэта ж ты бачыў у Бялыніцкага-Бірулі!..

Вось гэтак жа і пры Пушкіне ўсё было напоена тут увесну гэтым загадкавым бэзавым чарадзействам прыроды тутэйшай...

Можа быць менавіта тут варта было б знайсці дакладныя словы аб пачуцці супрыналежнасці да Расіі пушкінскай. Дзеля гэтага пачуцця няпроста знайсці дакладныя словы. Тым больш, што і там, над Сораццю, у словы гэта не ўкладвалася...

Поле высокага пушкінскага напружання?..

Цяпер зусім інакш пачуваю сябе перад пейзажамі, пісанымі ў гарах: цяжкасці не толькі каларыстычныя, але і самыя што ні на ёсць звычайныя—накшталт мух...

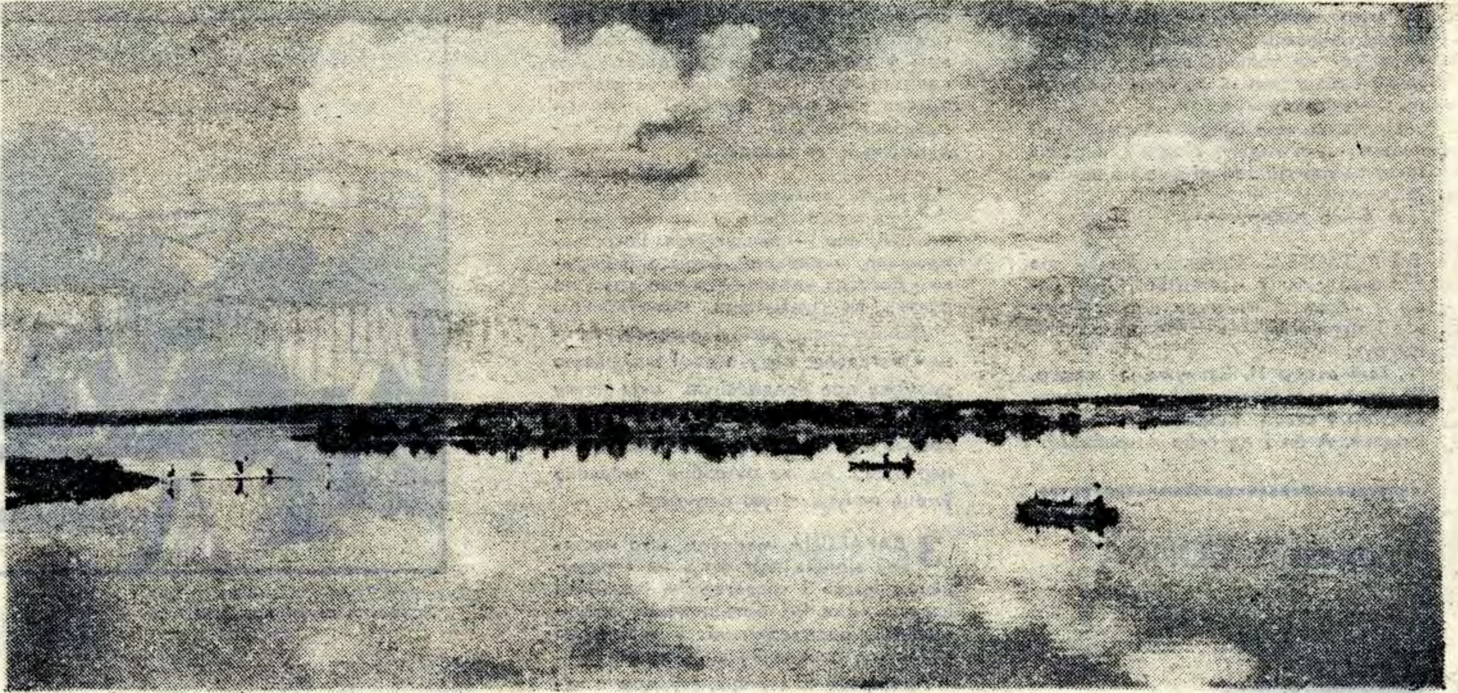
Прачытае гэта Цвірко—засмяецца і скажа: «А я хадзіў, глядзеў, а пасля пісаў па памяці... Мухі мне не заміналі...».

А я—не паверу.

МАСТАЦТВА... Прышвін казаў пра паводзіны ў мастацтве... Дык чаму ж часам забываемся, што эстэтычнае і этычнае тут—як счэпленыя пальцы рук.

...Быў акцёр Н. Заслужаны акцёр. Чалавек, здавалася, не заўсёды справядлівы ў сваёй патрабавальнасці да людзей. А ён і ад сябе патрабаваў.

ЦІШЫНЯ.

Фота Ул. КРУКА.

З МАРКАЙ ВЫДАВЕЦТВА «ВЫШЭЙШАЯ ШКОЛА»

ВЫЙШЛІ Ў СВЕТ

Я. ЧАРНЯУСКАЯ. САВЕЦКАЯ ДЗІЦЯЧАЯ ЛІТАРАТУРА. (На рускай мове.). Першы ў краіне дапаможнік для факультэтаў педагогікі і методыкі пачатковай адукацыі педагагічных інстытутаў. Аналізуецца творчасць вядомых дзіцячых пісьменнікаў — К. Чукоўскага, С. Маршака, С. Міхалкова, Л. Касіля, А. Барто, М. Прышвіна і інш.

М. ПАЛКІН. ПЫТАННІ ТЭОРЫІ ЛІТАРАТУРЫ. (На рускай мове.). Першы ў нас дапаможнік па тэорыі літаратуры для абітурыентаў вну.

С. НІСНЕВІЧ. БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫЧНАЯ ЛІТАРАТУРА. (На рускай мове.). Перавыданне дапаможніка для навучэнцаў музычных вучылішч.

РЫХТУЮЦЦА ДА ДРУКУ

А. НАЛІВАЙКА, Т. БУРЭЙКА. БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА. Першы ў нашай рэспубліцы дапаможнік па беларускай літаратуры для навучэнцаў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў.

Я. ПАДГАЙСКІ. СЛОВАЗЛУЧЭННЕ У БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ. Даследуюцца беларусkія словазлучэнні і адпаведныя словазлучэнні рускай, украінскай, польскай, чэшскай і балгарскай моў.

М. ЯНКОЎСКІ. ПАЭТЫКА БЕЛАРУСКІХ ПРЫКАЗАК. На шматлікіх прыкладах даследчык разглядае асацыятыўнасць прыказак, іх эстэтычна-вобразную прыроду, інтанацыйна-рытмічны і гукавы лад, узаемадзеянне структурных адзінак прыказкі.

Я. КАМАРОЎСКІ. БЕЛАРУСКАЯ МОВА. АРФАГРАФІЯ. Вучэбны дапаможнік для філалагічных факультэтаў вну БССР. З'яўляецца вычарпальным даведнікам па сучасным правапісе.

М. ГУРСКІ. ПАРАЎНАЎЧАЯ ГРАМАТЫКА РУСКАЙ І БЕЛАРУСКАЙ МОЎ. Аўтар разглядае асноўныя пытанні фанетыкі, графікі, арфаграфіі і марфалогіі рускай, беларускай і ўкраінскай моў.

М. НОВІКАЎ. ПАВЕЛ ВАСІЛЬЕВІЧ ШЭЙН. КНІГА АБ ЗБІРАЛЬНІКУ І ВЫДАЎЦУ РУСКАГА І БЕЛАРУСКАГА ФАЛЬКЛОРУ. (На рускай мове.). Аўтар аналізуе багаты фактычны матэрыял — рукапісы П. Шэйна і яго карэспандэнтаў.

Папярэднія заказы на гэтыя кнігі можна зрабіць праз магазін «Кніга — поштай» (Мінск, пляц Свабоды, 19).

З пошты ЛіМа

ШКОЛА ЧАКАЕ

ШКОЛЬНІК прыйшоў у мастацкі музей. Што яго прывяло ў храм мастацтва? Жаданне пабачыць, як працуюць майстры? Паглядзець на карціны, аб якіх чуў на ўроках ад настаўніка малявання?

На жаль, часцей ні тое і ні другое.

Яго прывёў класны кіраўнік, які ў час канікул прывёз сваіх выхаванцаў у вялікі горад, каб паглядзець яго выдатнасці, а заадно і музеі наведаць. Потым у графе-справаздачы па эстэтычным выхаванні настаўнік паставіць «птушачку». Але ці многа дало школьнікам гэтае кароткае спатканне з цудоўным?

Што гавораць дзецям маўклівыя сведкі сівой мінуўшчыны: палотны ў пазалочаных рамах, бронза і мармур скульптуры, пажаўцелыя ад часу малюнкі? Вельмі мала. Бо часта школьнікам проста незразумелая мова мастацтва, яны не падрыхтаваны да яго ўспрыняцця, у іх бедны запас жыццёвых назіранняў, абмежаванае веданне гісторыі чалавечай культуры.

Калі ж пачынаць знаёмства з тайнамі мастацтва? Зразумела, чым раней, тым лепш. Дзе? Школьніку, вядома, у школе.

Мастацтва, якое створана і ствараецца пакаленнямі мастакоў, што марылі аб духоўнай дасканаласці чалавека, слаба прыцягваецца школай для выхавання новага чалавека, чалавека камуністычнай будучыні. Вядомы савецкі мастак, сакратар праўлення Саюза мастакоў СССР Б. Неменскі, палымяны прыхільнік рэформы эстэтычнага выхавання школьнікаў, пісаў: «Сцвярджаць, што школа забяспечвае хоць бы мінімум эстэтычнага выхавання, значыць рабіць **духоўную прыпіску»**.

Сёння няма праблемы даступнасці да твораў мастацтва. Радыё і тэлебачанне, кнігі і рэпрадукцыі, тэатры і канцэртныя залы, музеі і выстаўкі адкрыты кожнаму. Але ці значыць гэта, што праблемы эстэтычнага выхавання не існуе? Ці не стварае гэта пэўнай **ілюзіі духоўнага дастатку?** Гэтая акалічнасць, на мой погляд, і з'яўляецца выратавальным аргументам для тых, ад каго залежыць лёс эстэтычнага выхавання школьнікаў.

Сам факт наяўнасці пласцінак і рэпрадукцый, як і іншых крыніц, не вырашае праблемы эстэтычнага выхавання хоць бы па той простай прычыне, што сам тэрмін — выхаванне — прадвызначае мэтанакіраванае ўздзеянне з мэтай фарміравання патрэбных якасцей выхаванца. Можна слухаць музыку — і не чуць яе, можна глядзець жывапіс — і не бачыць яго. Гэта аксіёма. Можна нагадаць нямала прыкладаў. Вось адзін з іх. Мне даводзіцца часта спрачацца наконт жывапісу рускіх і савецкіх мастакоў, якіх мае апаненты (часцей настаўнікі) абвінавачваюць у неахайнасці, неакуратнасці пісьма. Спрэчкі ўзнікаюць не вакол глыбіні зместу, ідэйнай значнасці твора, індывідуальнасці творчага почырку, а вакол «чысціні» пісьма і меры фатаграфічнага падабенства. Калі гладка і блішчыць, дык, значыць, прыгожа, і наадварот. Твор жывапісу такому гледачу гаворыць вельмі мала. Каляровая фатаграфія, бясспрэчна, больш адпавядае яго запатрабаванням. Дзідро гаварыў: «Краіна, у якой вучылі б маляваць гэтак жа, як вучаць чытаць і пісаць, пераўзышла б хутка ўсе астатнія краіны ва ўсіх мастацтвах, навуках і майстэрствах».

Вялікае значэнне ўрокам малявання ў школе надавалі М. І. Калінін і Н. К. Крупская. М. І. Калініну належаць словы, якія ён сказаў яшчэ ў гады першай пяцігодкі: «Маляванне і чарчэнне набываюць цяпер асабліва вялікае значэнне таму, што мы ўшчыльную заняліся авалоданнем тэхнікай, што механізацыя працэсаў працы развіваецца не толькі ў горадзе, але і ў вёсцы».

УМЕННЕ маляваць (інакш — графічная пісьменнасць) у перыяд суцэльнай пісьменнасці не можа разглядацца як нейкі «дар боскі», бязвіннае хобі. Чалавек, які не ўмее раней, чым што-небудзь зрабіць, уявіць яго ў малюнку або чарцяжы, не можа быць стваральнікам, творцам, рацыяналізатарам або вынаходнікам.

А пачатковай пісьменнасцю і інжынера, і мастака, і канструктара з'яўляецца графічная пісьменнасць. І пачынаецца яна ў першым класе з урокаў малявання.

Зрэшты, ні адзін з прадметаў школьнай праграмы не мае такога практычнага прымянення ўжо ў сценах школы, як маляванне. І афармленне школьных інтэр'ераў, і распаўсюджаных у апошнія гады школьных музеяў, і выпускі насценных газет, і маляванне розных вучэбных табліц, альбомаў — неабмежаваная прастора для творчасці.

Дзеючая праграма па выяўленчым мастацтве ў сваёй тлумачальнай запісцы правільна вызначае мэты і задачы прадмета: фарміраваць эстэтычнае стаўленне школьнікаў да прадметаў і з'яў навакольнай рэчаіснасці, навучаць іх адчуваць і разумець цудоўнае, даць ім неабходны мінімум ведаў па пытаннях мастацтва, выхоўваць цікавасць і любоў да мастацтва, разуменне сусветнага значэння і наватарства мастацтва сацыялістычнага рэалізму, непрымірымасць да рэакцыйнай ідэалогіі ў мастацтве, развіваць мастацкія густы...

Сапраўды цудоўныя мэты! Але глабальнасць мэт і задач эстэтычнага выхавання ў школе павінна быць канкрэтызавана, зыходзячы з мясцовых магчымасцей у рэспубліцы. Вопыт эстэтычнай практыкі ў радзе рэспублік Прыбалтыкі, Грузіі, Украіны дае вельмі багата прыкладаў, вартых пераймання.

Як вядома, у аснове метаду авалодання пісьменным рэалістычным малюнкам ляжыць адзіна правільны метад — маляванне з натуры. Ён патрабуе нескладаных, але абавязковых умоў: добрай бачнасці натуры, абавязковай нізкай пастаноўкі для больш поўнага яе ўспрыняцця, дадатковага асвятлення для выяўлення формы, патрэбнага нахілу плоскасці да ліста малюнка, да вугла зроку пры адначасовым успрыняцці натуры і малюнка. Усё гэта азбучныя ісціны ў спецыяльных мастацкіх навучальных установах.

Школьнікі ж малююць, седзячы за традыцыйнымі партамі, якія прыгодны для ўсіх урокаў, акрамя ўрокаў малявання з натуры.

А ці складана палепшыць гэтую справу? Думаецца, не. Не так ужо цяжка зрабіць спецыяльныя класы з мальбертамі замест парт і сталоў. Магчыма, гэта ўжо і робіцца ў асобных гарадскіх, сталічных школах, дзе выяўленчай творчасці школьнікаў надаецца належная ўвага. Цяпер жа выкладанне большасці школьных прадметаў пераводзіцца на кабінетную сістэму. Кабінеты выяўленчага мастацтва — настойлівае патрабаванне часу. Не так ужо многа трэба для такога кабінета: мальберты, якія першапачаткова могуць быць зроблены ў школьнай майстэрні або нават заменены крэсламі з планшэтамі; шторы на вокнах для зацямнення пры дадатковым або цалкам штучным асвятленні натуры; экран і эпідыяскоп і фільмаскоп для дэманстрацыі дыяфільмаў.

Цяпер пра методыку. У сучасны момант найбольш распаўсюджаная «методыка» ў выкладанні малявання ў школе — методыка неўмяшання, таму што значная частка настаўнікаў пачатковых і сельскіх васьмігадовых школ мастацкі непісьменныя. Яны або навязваюць неўласцівыя дзіцячаму мысленню складаныя перспектывы, погляды і паняцці мастакоў-дылетантаў, або пускаюць выкладанне «на волю лёсу».

Погляд на маляванне, як на другарадны прадмет з няпэўнымі патэнцыямі, адсутнасць кваліфікаванага кантролю з боку органаў асветы (у рэспубліцы няма ні аднаго інспектара-мастака) нарадзілі неверагодную блытаніну ў методыцы выкладання гэтага прадмета.

І, нарэшце, пра самае галоўнае — пра кадры. Ніякая праграма, нават самая дасканалая, нічога не зменіць, калі ў школу не прыйдуць мастакі-педагогі. Школы адчуваюць вострую патрэбу ў кадрах выкладчыкаў малявання і чарчэння, нават гарадскія, сталічныя, не кажучы пра сельскія, дзе мізэрная колькасць гадзін як па адным, так і па другім прадмеце. Дагрузка выкладчыкаў малявання ўрокамі па працы, як гэта іншы раз практыкуецца, нічога не вырашае.

Было б няправільна недахоп кваліфікаваных настаўнікаў малявання і чарчэння ў школах рэспублікі тлумачыць недастатковасцю іх падрыхтоўкі. У нас, у рэспубліцы, ужо два дзесяткі гадоў рыхтуюць гэтыя кадры дзве навучальныя ўстановы: Віцебскі мастацка-графічны факультэт пединстытута і Мінскае мастацкае вучылішча. Аднак выпускнікоў гэтых устаноў у школе амаль няма.

Праблемы, бадай, не было б, калі б настаўнікі пачатковай школы былі падрыхтаваны выкладаць гэты прадмет. Менавіта пачатковая школа ў эстэтычным і мастацкім выхаванні і адукацыі адыгрывае першаступенную ролю. Яна закладвае першыя карэнні будучых пачуццяў, яна заклікана прывіваць любоў і разуменне прыгажосці як у жыцці, так і ў мастацтве, выпрацоўваць першапачатковыя навыкі мастацкага самавыяўлення.

Але ці робіць яна гэта кваліфікавана? Дабіцца, каб прадметы эстэтычнага цыкла (спяванне і маляванне) вяліся з першага класа спецыялістамі, магчыма толькі там, дзе ёсць або могуць быць гэтыя спецыялісты. Пакуль гэта магчыма толькі ў буйных школах, галоўным чынам у гарадскіх.

Трэба самым рашучым чынам перабудаваць практыку падрыхтоўкі настаўнікаў пачатковых класаў па эстэтычных дысцыплінах. За гады вучобы ў вну або педвучылішчы неабходна належным чынам рыхтаваць будучых настаўнікаў па эстэтыцы, па малюнку і жывапісе, па кампазіцыі і рабоце ў матэрыяле на ўзроўні патрабаванняў спецыяліста старшых класаў. Настаўнік пачатковай школы абавязаны валодаць мастацкімі навыкамі, ведаць гісторыю мастацтва, валодаць методыкай выкладання.

Праўда, Міністэрства асветы павінна падумаць і аб матэрыяльнай зацікаўленасці настаўніка малявання, каб ён у пошуках нагрузкі не вандраваў па некалькіх школах.

Іван КАЛЕНІК,
настаўнік малявання
Ратамскай сярэдняй школы.

ВЯСНОВЫЯ ЛІЎНІ

Алесь ДЗЯТЛАЎ

АПАВЯДАННЕ

КОЖНУЮ раніцу стары настаўнік, цяжка апіраючыся на кіёк, выходзіў на вуліцу. Ён шоргаў па надворку, адчыняў вузкія, рыпучыя, з тонкіх штыкецін веснічкі ў садок, ступаў колькі крокаў і цяжкавата апускаўся на халаднаватую лаўку. Ён прыстаўляў да сцяны кіёк, далоняй узнімаў брыль старой кепкі і глядзеў туды, дзе ў далёкай яснасці ўставала сонца. Было яно чыстае, халаднавата-зыркае; неўпрыкмет вышэла і вышэла над голай вёскай, што двума радамі хат абвіла невялікі грудок. Там, ля самых гародаў, няроўнай палоскаю бялеўся снег: крышку бліжэй жухлай травою шарэла сенажаць: тут ужо снегу не было. Толькі дзе-нідзе ў ніжэйшых месцах ляжалі бруднавата-белыя пасмы.

Старому настаўніку здалося, што зямля пахне нечым да шчымлівасці дарагім. Яно цячэ ў душу кідкім хараством вось гэтай зыркай раніцы, б'ецца ў кожнай жылцы. Настаўнік любіў гэтую светлую крышталёвую раніцу, гэты тоненькі лядок, якім зацягвала ноччу лужыны, свой невялікі голы садок, яшчэ па калена ў снезе. Усё здавалася для яго новым, нейкім нязвыклым, не такім, якім было ў тыя, мінулыя вёсны. У жыццёвым тлуме ён неяк не заўважаў усяго гэтага. Раней вясна была для яго звычайнай парой года, першая трава — як напамінак аб блізкім цяпле, а кветкі — пачатак экзаменаў, клопатаў. І вось цяпер ён да болю ў сэрцы зразумеў, як многа ён прапусціў міма; і адначасна быў шчаслівы, што гэта пачуццё усё ж прыйшло да яго, адкрылася ў сваёй навізне і першароднасці. «А можа, усё гэта было б сёння для мяне не такім шчымліва-свежым і новым, калі б прыйшло раней? А можа, гэта ніколі не надакучвае чалавеку, заўсёды свежае, кідкае і дарагое? А мо... Ды што ты, Піліп Пятровіч, радуйся таму, што так нечакана адкрыў для сябе, і што цяпер будзе з табою вечна. Яно тваё, і ніхто яго ад цябе не адыме. Але каб зразумець гэта, трэба было перажыць доўгую цяжкую зіму, перасіліць хваробу, што, здавалася, злыгала на ўсё жыццё»...

І ён раптоўна зразумеў, што цяпер ён будзе жыць, і што гэтае новае пачуццё дапаможа яму, яно будзе з ім. Гэтая думка ледзь-ледзь затрымцела ў ягонай душы, неўпрыкмет мацнела, і вось яна ўжо завалодала ім. Ён адчуў, што балючая задушная зіма ззаду, што ён не такі, якім быў яшчэ ўчора. Нібы жыццё рэзка раздзялілася на дзве няроўныя палавіны, і сённяшняя раніца — мяжа між тым, што прайшло, і гэтым, будучым, што наступіла. Яму стала вальней, ён сядзеў і ўсміхаўся, і не хацелася падымацца, ісці ў хату, кідаць усю гэту таямнічасць, што адкрылася так нечакана...

Хвароба падкасіла Макарчука ўвосень, на шостым дзесятку жыцця. Ён жыў, працаваў і амаль што забыўся на тое, што калісь гаварыў яму франтавы хірург: «Гэта — на ўсё жыццё. Можа, яшчэ абыдзецца. Але беражыся, беражыся...»

Ён не чуў хваробы, нават забываўся на тое, што нешта чакае яго ў будучым. Але ўсё ж часам нейкі маленькі востранькі асколачак ныў у сярэдзіне, вярэдзіў нешта ў душы. І тады ён хмурнеў, яму як бы нечага неставала, быў усім незадаволены.

Макарчук пачуў, што гэта прыходзіць у класе, Потым ён правёў яшчэ адзін урок, прыцёгся дадому і тут зразумеў: заўтра ён не пойдзе ў школу, можа, ужо ніколі не будзе вучыць дзяцей. Стары настаўнік думаў пра самае горкае, што можа здарыцца, рыхтаваў сябе да гэтага. І калі ўрачы вынесуць свой прысуд, ён ведаў, што сустрэне яго спакойна. Чаканне найгоршага — гэта нібы яго імунітэт у цяжкай і зацятай барацьбе з хваробай, якую ён вёў усе гэтыя гады. І ўсё ж дзесь у сярэдзіне ліпеў кволенькі спадзяванак: можа, пройдзе, можа проста дзе застудзіўся, і праз дзень-два падымецца, пойдзе ў школу. Зноў думкі выслізгвалі, нібы жывыя, ён імкнуўся іх злавіць, дабіцца нейкай пэўнасці — і не мог.

Урачы паставілі дыягназ: сэрца, рэўматызм. Ён стрэў гэта спакойна, падрыхтаваўся да доўгіх цягучых месяцаў, дзе надзея і горыч, ён ведаў, будуць змяняць адна другую...

Макарчук паволі ўзняўся з лаўкі, узяў свой кіёк і пасунуўся ў сад. Ён брыў, нібы сляпы; асцярожна, як бы баючыся кудысь праваліцца, ступаў на насок, потым паволі апускаўся на ўсю ступню. Гэтак жа сама падцягваў другую нагу, дробненька стукаў у зямлю кійком, нібы намацваючы трывалейшае месца. Ён дацягнуўся да бліжэйшай яблыні, спыніўся і цяжка абапёрся локцем на ніжнюю адгаліну. Вакол яблыні ляжаў брудны, здаецца, з веднае гразюкі, снег. Тоненькі ручаёк выцек з-пад гэтай камлыгі, прабіў сабе яшчэ ў мерзлаватай зямлі кароценькае ложва і паціху цурыўся ў разору. На маладой яблыні набраклі почкі; каб не калючыя начныя марозікі, здаецца, ураз выкінула б свае лісты, зацвіла. «Якое магутнае жыццё стаілася ў гэтых цемнаватых камячках, — падумаў Макарчук. — Прыйдзе час, і яно шугане нястрымна і шырока, нібы плынь. І ніхто яе не зможа спыніць»...

...Тады, у сорак чацвёртым, таксама была вясна. Вось гэтак па начах застывалі на марозе лужыны, а потым звонка і ясна ўставала раніца. Востра рэзаў лесавую ціш стрэл, рэха несла яго далей, і дзесь там, за ракою, заглухала, нібы зашывалася ў гнілыя балоты. А з другога боку, ад ракі, паласаваў лес кулямёт: немцы аблажылі іх невялікую партызанскую групу з усіх бакоў. Тры дні яны адбіваліся, а на чацвёртым іх змялі, упляскалі ў балота.

Піліп Макарчук ляжаў крайнім, ля самай твані. Гэта яго і ўратавала. Першая міна чмякнулася ў балота, другая вухнула зусім побач, аглушыла. Нешта цяжкае шкуматнула паўкажушак, балюча выцяла плячо. Ён гатовы быў праваліцца ў нешта цёмнае і гарачае, і намаганнем волі адцягваў гэты міг. Нібы ў тумане, які заслаў вочы, згледзеў, як наперадзе за голым кустом арэшніку матлянуліся постаці. Ён зразумеў, што там, за паўсотню крокаў, яго смерць, ад якой няма ратунку. Перш, чым страціць прытомнасць, ён зрабіў адзінае, што яшчэ мог зрабіць. Калі фігуркі ўзняліся і порстка рвануліся наперад, крышку наўскасяк ад яго, на цэнтр іх абароны, ён здаровай рукой падвёў мушку аўтамата да адзінай бярозкі, у якой асколкам зрэзала верх, ямчэй прыставіў прыклад да пляча і стаіўся. Вось немцы залеглі, а потым неяк раптоўна шэравата-цёмныя постаці выраслі ля самай бярозкі. Піліп націснуў на курок... Там, у рэдкім тумане, падалі, курчыліся фігуркі ў доўгіх шынялях, некаторыя адпаўзалі назад. А ён страляў і страляў. Дрыжаў аўтамат, нібы жывы, Піліп чуў сябе моцным. Ён не помніць, колькі так працягвалася. Нешта цёплае ўдарыла ў галаву, туманам заслала вочы, і ён, здаецца, кудысь праваліўся.

Немцы яшчэ доўга не падыходзілі. Потым акружылі яго, адзін з іх адкінуў нагой аўтамат, выцяў нагой па баку і задаволена зарагатаў:

— Зэр гут!

Потым карнікі сарвалі з яго кажушок і пайшлі.

Усяго гэтага не чуў Піліп. Акрыяў ён уначы. Адплюшчыў вочы, учуў глухі, журкатлівы плёскат вады. Спачатку з жахам падумаў, што сляпы, а потым, калі вочы прызвычаіліся да цемнаты і ён убачыў вакол сябе высокія чорныя цені, з палёгкай уздыхнуў: жывы. Крыху ачомаўся і зразумеў: у лесе бушуе лівень. Ён глуха сек па вершалінах, нібы хто аграмадны цягаў па голлях сувой палатна. Дождж ішоў роўна; Піліпу здалося, што ўсё вакол гэтай ноччу мокрае: і ён, і зямля, і дрэвы. Хацеў павярнуцца на бок, нешта балючае тарганула ў плячо, і ён зноў праваліўся ў глыбокую цемень...

На трэцюю ноч яго падабралі партызанскія разведчыкі. Усклалі на самаробныя насілкі і гэтак неслі па лесе. А потым, як крыху акрэп, адправілі за лінію фронту, да сваіх.

Раны зацягнуліся хутка. Толькі ногі нібы не свае, а чужыя, нейкія патырчакі. Прайшло лета, восень, а Піліп ляжаў у шпіталі.

— Будзеш жыць, вось толькі...

Доктар не дагаварыў, нібы баяўся сказаць.

— Гаварыце, доктар, я ўсё вынесу. Ці буду я хадзіць?

— Хадзіць будзеш. Але... рэўматызм, гэта надоўга. Сэрца — вось за што я баюся. Тыя тры дні на марозе, мокры... Я здзіўляюся, як ты выжыў...

...Сонца павышэла, угравала зямлю. Яно як бы спацела, размякла. Вялікі лапік снегу ў канцы саду ўвачавідкі асядаў, наздрыўся, як бы хто знізу яго падшавельваў.

— Піліп, ідзі ў хату. Нешта сёння ты замнога ходзіш, — загукала з двара жонка.

«Вось дзівак, — усміхнуўся Макарчук. — Я тады баяўся, а цяпер... Што ты скажаш цяпер? Мне трэба было захварэць другі раз, каб я павершў у сябе, перастаў баяцца».

— Піліп, ці чуеш ты?..

Ён толькі цяпер учуў, што яго кліча жонка, спахапіўся, вышаргаў на сушэйшае месца і пасунуўся дадому.

З жонкай ён пражыў трыццаць год. Дзеці выраслі, раз'ехаліся, малодшая — Галя — вучыцца ў педінстытуце: будзе настаўніцай. Сёлета здасць экзамены, і, магчыма, прыедзе настаўнічаць сюды, у Чыжэвіча...

Той настрой, які быў з раніцы, не пакідаў яго. Нешта новае, дзіўнае завалодала ім. Макарчуку захацелася штосьці рабіць. Глянуў на свае старыя канспекты, што ляжалі на ніжняй паліцы этажэркі, і зразумеў, як доўга не быў у школе. Клас... Яго клас, фізіка... Як гэта ўсё далёка. Тады здаваліся яму заняткі часам шэрымі буднямі, нудлівым абавязкам. Чвэрці ішлі за чвэрцямі, урокі, доследы, планы. Стары настаўнік уздыхнуў: «Яшчэ раз, хоць адзін раз, увайсці ў клас, правесці ўрок, і тады...»

Ён прайшоўся па пакоі, зазірнуў у кухню, дзе ля печы завіхалася жонка, і зноў прыцёгся на чыстую палавіну. Неадчэпна білася нейкая думка, матлялася, знікала і зноў прыходзіла: успамінак пра работу. «Ах, стары дурань, рана думаць пра смерць. Табе сёння лепш, вось і падумаў пра работу».

Піліп Пятровіч узяў з паліцы Тургенева. Ён любіў яго, у кожную вольную хвіліну чытаў і перачытваў.

— Піліп, ці чуў ты навіну? — у пакой зайшла жонка.

Ён схамянуўся, запытальна глянуў на яе.

— Гэты самы, ну, Ганнін Пятрусь...

Макарчук няўцямна глянуў на яе, потым даўмеў, што гаворка ідзе пра аднавяскоўца, яго былога вучня, ужо з цікавасцю пацвердзіў:

— А, Пятрусь Салевіч. Помню такога. Дужа ён вучыцца не хацеў. Ледзь выграбся са школы.

— Дык вось, ішла з магазіна Наста Савейкава, казала, што Пятрусь ледзь не загінуў. Нешта там на будоўлі ратаваў. Гавораць, пры смерці ляжыць, а ўсё ж іншых спас. Ганна паехала сёння да яго...

Жонка пайшла ў кухню. Макарчук стаў ля акна, глядзеў на ціхую вясковую вуліцу. Перад вокнамі туды-сюды матляўся жалезны вочап: за гародчыкам быў калодзеж. Ён думаў пра таго, хто калісь быў яго вучнем, а цяпер недзе ляжыць у бальніцы.

«Пятрусь, Пятрусь Салевіч... Ніколі не скажаш, што адкрыецца ў чалавеку ў будучым. Калі б мне хто сказаў, што Пятрусь на нешта здольны, то я... Як мы ўсе часам памыляемся ў людзях!»

Піліп Пятровіч адышоўся ад акна прысеў на канапу. «Вось я і пачаў жыць, у трэці раз. Не, мусіць, гэта толькі розныя павароты аднае дарогі. Я памыляўся ў жыцці, што-кольвечы не разумеў ці не хацеў разумець. Той самы Салевіч. Штосьці было ў ягонай душы, а я не мог дакапацца. Эх, калі б пачаць усё спачатку! А мо не трэба шкадаваць пра тыя гады, якія сплылі і больш ніколі не вернуцца? Нехта іншы зробіць тое, што не паспеў ты. Але ўсё ж у тым, іншым, будзеш прысутнічаць і ты. Тое, што раздаваў людзям, не прападае...»

Уначы нацягнула лівень. Ён ударыў нечакана, змыў з гародаў апошнія брудныя лапікі снегу. Раніца чакалася свежай, маладой і вабнай.

ФЕСТЫВАЛЬНЫЯ СУСТРЭЧЫ

Некальні дзён у кінатэатрах Мінска ішлі фільмы, якія былі паказаны на VII Маскоўскім міжнародным кінафестывалі. Жыхары беларускай сталіцы пазнаёміліся з мастацкімі стужкамі Польшчы, Чэхаславакіі, Югаславіі, Англіі, ЗША, Мексікі і іншых краін. З мінчанамі сустракаліся зарубежныя ўдзельнікі фестывалю — госці з Югаславіі і Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам.

Яны пабывалі ў Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, наведалі мемарыяльныя комплексы «Хатынь» і «Курган славы».

НА ЗДЫМКУ: удзельнікі VII Маскоўскага міжнароднага кінафестывалю перад сустрэчай з гледачамі ў кінатэатры «Мір».

Фота В. ДУБІНКІ.

ЗВІНІЦЬ ЗВАНІЦА

Уладзімір ПАЎЛАЎ

Неўзабаве ў выдавецтве «Беларусь» выходзіць мой новы паэтычны зборнік «Начная балада», у які ўключана і паэма «Стук падковы».

...У нас на радзіме, на Замошскіх могілках, стаіць над магілай Савы Паўлава сціплы помнік, пастаўлены сельсаветам. Сава Паўлаў — першы замошскі камуніст-падпольшчык, расстраляны інтэрвентамі ў 1919 годзе.

Лёс галоўнага героя маёй паэмы Крыжанка шмат у чым нагаданы жыццём першага камуніста-земляка.

Прапаную ўвазе чытачоў раздзел з паэмы. АЎТАР

Звон клікаў усіх да капліцы,
Звон медную глотку дзёр.
Адна ў адной маладзіцы
Пыталіся:
— Хто памёр?

Хоць ведалі: на памінкі
Іх сёння ніхто не зваў.
—А можа... а мо, мужчынкі,
Мір на зямлі настаў?!

Прыбеглі. Капліца — тая ж.
Нікога нідзе няма.
Званіца ж, нібы жывая,
Звініць і звініць сама.

Народ з усёй вёскі прэцца
Мудрэй, чым на свята ў шынок.
Дзятва, каб крыху сагрэцца,
Бэйсае між жанок.

Халоднае сонца свеціць.
Ад хлюпкай слаты — патоп.
Стружкі змахнуўшы ў павеці,
Сюды прыкульгаў Пракоп.

Узняўшы ўгару мыліцу,
Гразіўся ён:
— Хопіць, злазь!
А не — паляціш са званіцы
Разам са звонам у гразь!

Бабулям адно: хрысціцца, —
Не ведаючы, што да чаго.
— Божухна, матыліцы
Розум з'елі ў яго.

— Хіба так ляяцца можна
У месцы гэтым святым!
— Што ж гэта будзе, божа?!
— Зірніце, ідзе Нікадзім...

А следам ішоў Андронік,
(Твар яго, нібы ў Хрыста).
Дык што ж гэта за беззаконнік
Сядзіць на званіцы там?!

Ужо паўгадзіны перыць,
І вецер той звон нясе.
Пол раптам:
— Хто ў бога верыць,
Хутчэй на калені ўсе!

Настала святое знаменне,
І свету прыйшоў канец.
А зверху у пацвярджэнне:
— Так, сапраўды, айцец!

Поп Нікадзім сумеўся,
Ад страху мацней засоп.
Як раптам, нібыта ў лесе,
Кульгавы зароў Пракоп:

— А, братка, дабрайся ўсё-ткі,
Кінуў усё ж акоп?!
Ну, што я казаў вам, цёткі,
Хіба мог зманіць Пракоп?!

Дзяўчыне суседскай Матрошы
Ён, радасны, так крычаў:
— Казаў жа табе, харошая,
На фронце я страчаў!..

Пакуль разабраліся толкам,
Хто там, адкуль ды як,
Прайшоў шумок па натоўпу:
— Крыжонак малы... Зямляк!

А ён — не малы, не хілы
(Столькі мінула гадоў!) —
І ростам і, бачна, сілай
Падобны стаў на братоў.

З якімі й яго саслалі
Катаргу адбываць,
Калі яны спрабавалі
У пана зямлю адабраць...

Ляшча са старой званіцы
Ляцеў, аглухаючы, звон,
Як выйшаў з дзвярэй капліцы
І стаў на грудочку ён.

Убачылі ўсе — пазналі
Свайго ў перакрыжжы дзяг.
А там, дзе вісець медалю,
Бант чырванеў на грудзях.

Папаха сядзела лоўка,
Хоць выцерта, як і шынель,
А з-за спіны вінтоўка
Выглядвала ў небе цэль.

Пакуль яго не абкружылі,
У роспыты не ўзялі,
Ён павітаўся з усімі —
Паклон адбіў да зямлі.

І радасны пошум хлынуў,
Прайшоўся зноў навакол.
Крыжонка ў якую хвілю
Людскі абступіў частакол.

А ён, руку ўгару узняўшы
І вычакаўшы спакой:
— Таварышы, ўлада наша! —
Сказаў і махнуў рукой. —

Склікаў я не на маленне,
І рады сказаць вам, людцы, я:
Прыйшло нарэшце збавенне —
Рэ-ва-лю-цы-я!

Ляцела ў вушы вёсцы заспанай
І ў слоце асенняй азяблай:
— Няма больш над намі ні
цара, ні пана
І ні часовага д'ябла!

Хопіць нам спіны гнуць і калені,
Кроў праліваць за банкіравы
грошы...
Так сказаў нам таварыш Ленін,
І я ад яго ў Замошшы.

Кончым вайну, зямлю забяром
І зажывём, як людзі...
Уздыхалі замошцы:
«Мы скарэй памром,
Чым такое і праўда будзе.

Леніну лёгка так гаварыць,
Бо ён ад Замошша далёка,
А тут жа нам, не каму-
небудзь, жыць
У Гармысона пад бокам...»

Замошцам і ў Пятым галовы
тлумілі,
І ў Лютым шнырала па вёсцы
паліцыя.
Глядзі, і цяпер мо каб іх
не зманілі,
Каб бокам не вылезла ім
рэвалюцыя.

Не раз жа шумелі,
«таварышаў» слухалі,
А дома ды ў ссылцы з надзеяй
памерлі.
І тых, хто застаўся, ўзялі,
як свінухаў,
Ды перад сабой
у акопы паперлі...

І ўсё ж пра зямлю, што чужая
навокала,
Відаць, адзін Ленін толькі
і ведаў...

Эх, жыць — дык арлом,
а памерці — дык сокалам,
А больших не зведаць, чым
зведалі, бедаў!..

Крыжонка шчыльней
абступілі —
Хацелася верыць усім
У тое, што толькі пачулі,
Што ўсё пераменіцца з ім.

А ён:
— Камуну тут ладзіць
Будзем мы ў дзве рукі.
Бядзе ніякой не зладзіць
З намі тады, землякі!

Сказаў і сарваў папаху
І гэтак рукой махнуў,
Быццам каго на плаху
З сілаю ён пікнуў.

Поп аж затросся ад страху,
Вочы ўзняў угару,
Убачыў: наўскос папаха
Стужкай чырвонай гарыць.

ДЗЕЦІ ІДУЦЬ У ТЭАТР

З ДАЕЦЦА, крытыкі паламалі ўжо коп'і, спрачаючыся адносна таго, ці не стаў тэатр лішнім, калі ў кожную кватэру прыйшло мастацтва блакітнага экрана, і пагадзіліся, што пакуль «эрзаца» тэатральнага мастацтва ніхто не знайшоў, што непаўторныя ўражанні ад асабістай сустрэчы гледача з жывым акцёрам і з заўсёды святочнай ілюзіяй сцэны застаюцца па-ранейшаму нашымі натуральнымі і харошымі ўражаннямі. Іх атрымліваеш толькі там, у зале тэатра. Асабліва яркія яны ў дзіцячыя гады. Штосьці ў эстэтычным выхаванні робіць тэатр і толькі тэатр. Зразумела, успрымаецца сцэнічнае мастацтва маленькімі наведвальнікамі тэатра цяпер, калі для іх ёсць і TV, своеасабліва, не так, як было некалі, калі тэатр быў рэдкасцю для дзяцей наогул.

І ўсё ж працэс эстэтычнага выхавання нашы дзеці пачынаюць пад моцным уплывам тэатра. Першы такі тэатр—лялечны. Самыя даходлівыя, зразумелыя ўсім, яркія ўражанні пакідаюць драўляныя артысты, лялькі або марыянеткі, здольныя ўразіць і знаёмым вобразам з казкі, і нечаканым партрэтам героя, аб якім дзецям пакуль што не расказвалі ні бацькі, ні выхавацелі ў дзіцячым садзіку. Іменна на спектаклях гэтага тэатра хлопчыкі і дзяўчынкі ўпершыню сутыкаюцца з тэатральным мастацтвам, тут закладваюцца асновы іх будучага густу, у сценах гэтага тэатра, калі ён добры, першае знаёмства з тэатральным мастацтвам можа перайсці ў дзяцей у захапленне, а затым і ў любоў на ўсё жыццё.

Рэспубліканскі лялечны тэатр у Мінску існуе каля 20 год. Ён мае маленькі, але ўтульны стацыянар. У тэатры стабільны мастацка-кіруючы састаў. Галоўны рэжысёр А. Ляляўскі і галоўны мастак Л. Быкаў працуюць у тэатры больш чым па дзесяць год. За час свайго існавання тэатр паставіў каля сотні розных спектакляў. У дзеючым рэпертуары — 16 дзіцячых і 3 спектаклі для дарослых.

Стабільнае творчае кіраўніцтва адыграла становучую ролю ў станаўленні калектыву, і тэатр зрабіўся сталым творчым арганізмам, якому пад сілу складаныя ідэйна-мастацкія задачы. У калектыве ёсць сур'ёзныя прафесійныя сілы—заслужаныя артысты БССР У. Калашнікаў і У. Уласаў, вопытныя артысты Л. Мікула, М. Каладзінскі, С. Стэфановіч, І. Пахомава, Я. Рагачоў, здольная творчая моладзь — В. Пакрашынская, У. Зайцаў, В. Зельскі і А. Шкілёнак. Радуе таксама тая акалічнасць, што ў тэатры растуць і набіраюць сілы малады рэжысёр В. Казлова і мастак А. Фаміна — выпускніцы нашага тэатральна-мастацкага інстытута. Яны паставілі шэраг цікавых спектакляў, якія ўвайшлі ў «залаты фонд» тэатра. Два з іх былі паспяхова паказаны на фестывалі лялечных тэатраў Прыбалтыкі і Беларусі.

Акцёры тэатра любяць сваю прафесію і шмат сіл аддаюць маленькім гледачам. Дастаткова сказаць, што ў 1970 годзе было дадзена 1025 спектакляў на стацыянары і выездах замест прадугледжаных планам 866.

За гэтымі лічбамі — вялікая напружаная праца акцёраў, за якую ім шчыра ўдзячныя юныя гледачы. І ўсё ж... 160 спектакляў звыш плана—ці мэтазгодна такая перагрузка акцёраў, ці не адбіваецца гэта на якасці спектакляў бягучага рэпертуару і падрыхтоўкі новых? У адным са сваіх выступленняў народны артыст СССР М. Яншын сказаў: «Хіба ж сакрэт, што спектаклі для дзяцей у некаторых кіраўнікоў тэатраў з'яўляюцца перш за ўсё артыкулам даходу?» Думаецца, што гэта мае адносіны і да нашага лялечнага тэатра.

У Мінску ёсць 348 дзіцячых садоў, у якіх выхоўваюцца 62 тысячы дзяцей, і каля 75 тысяч школьнікаў 1—5 класаў. Калі ўлічыць, што ўсе яны наведваюць лялечны тэатр арганізавана, па графіку, зацверджаным гарАНА, то стане ясна, што тэатр можа не клапаціцца пра запаўненне глядзельнай залы. У такіх умовах калектыў мае ўсе магчымасці паглыбляцца ў вялікія творчыя праблемы, удасканальваць сваё майстэрства.

Калі ў пачатку 60-х гадоў калектыў творча вырас, то ў апошнія 3-4 гады ён топчацца на месцы і не стварыў новых значных спектакляў, якія заваявалі б сімпатыі шырокай грамадскасці. Тэатр не мае выразнага творчага аблічча і арыгінальнага рэпертуару. Са ста пастановак толькі шэсць па п'есах беларускіх драматургаў! Чаму такі мізэрны працэнт сапраўды арыгінальных, а таму ўдвая цікавых для рэжысуры (так было заўсёды ў дарослых, і ў дзіцячых тэатрах) твораў? Пагартайце кніжкі Я. Маўра, В. Віткі, В. Вольскага, П. Макаля, А. Кобец-Філімонавай, Р. Барадуліна, С. Грахоўскага, Э. Агняцвет, А. Якімовіча і іншых аўтараў, якія пішуць для маленькага чытача. Колькі ў іх і гатовых для пастаноўкі сюжэтаў, і патэнцыяльна багатых на тэатральную рэдакцыю твораў — паэтычных, казачных, гістарычных, фантастычных. А галоўны рэжысёр і калектыў беларускіх лялечнікаў пакідаюць гэта па-за ўвагай. Фактычна некранутым застаецца і фальклорнае багацце.

З ПЕСНЯЙ ПРАЦАВАЦЬ СПАРНЕЙ

Артысты канцэртных брыгад Беларускай філармоніі — частыя госці на сяле. Толькі за сем месяцаў гэтага года яны далі 296 канцэртаў і канцэртаў-лекцый. Артысты дапамагаюць сельскім універсітэтам культуры.

Нядаўна філармонія запрасіла прыняць удзел у канцэртах артыстаў Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР. Першы такі канцэрт адбыўся гэтымі днямі ў клубе саўгаса імя ЧБВА Уздзенскага раёна. Бурныя апладысменты рабочых саўгаса былі заслужанай узнагародай салістам оперы — дыпламанты Усесаюзнага конкурсу вакалістаў Клаўдзіі Старыкавай, Валерыі Ясафавай, заслужанай артысткі БССР Людміле Ганестаевай, Міхаілу Пушкарову, народнаму артысту БССР Віктару Чарнабаеву, салістам балета — Жане Летняковай, Святлане Цітовіч, заслужанай артыстцы БССР Марыне Пятровай і іншым удзельнікам канцэрта.

У праграме канцэрта былі арыі з опер рускіх, беларускіх і заходнееўрапейскіх кампазітараў, песні савецкіх кампазітараў, беларускія, рускія і ўкраінскія народныя песні, балетныя нумары.

Гастролі канцэртнай брыгады будуць праходзіць у жніўні і верасні ў Мінскай і Гродзенскай абласцях.

І. МЫСЛІЎЧЫК,
дырэктар-распараджальнік канцэртна-лекцыйнага бюро філармоніі.

«ГЕАГРАФІЯ» АДНАГО ПОПЫТУ

Спачатку заметка паявілася на старонках рэспубліканскай «Сельской газеты». Затым інфармацыя такога ж зместу друкавалася ў цэнтральнай газеце «Сельская жизнь». Сутнасць паведамлення такая: пятнаццаць сельскіх ткачых выконваюць заказы слонімскай фабрыкі мастацкіх вырабаў «Чырвоная зара» — ткуць на даму дывановыя дарожкі, пакрывалы і іншыя саматканыя вырабы. Называлася імя адной з майстрых — слонімскай калгасніцы Соф'і Данілаўны Юрык, якая ўжо больш за дванаццаць гадоў на кроснах і іншых прыстасаваннях хатняй вытворчасці вырабляе прыгожыя тканіны з беларускім малюнкам. Мастацкі савет Міністэрства мясцовай прамысловасці зацвердзіў для вытворчасці чатыры ўзоры яе вырабаў.

Дык вось, пасля паяўлення заметкі ў «Сельской жизни» у адрас Слонімскай фабрыкі мастацкіх вырабаў «Чырвоная зара» ў літаральным сэнсе слова пасыпаліся пісьмы.

Вось з сяла Лескава Варонежскай вобласці. Аўтар яго Вольга Данілаўна Сынко звяртаецца непасрэдна да слонімскай ткачыхі Соф'і Данілаўны Юрык: «Мілая мая сястрычка. Ты — Данілаўна і я Данілаўна. Прачытала ў газеце «Сельская жизнь» аб тваіх залатых руках. Дзвюх дачок сваіх аддала я замуж. А хутка будзе вяселле ў трэцяй. Як я хацела б надарыць ім пакрывала, вытканае тваімі залатымі рукамі...»

Пісьмы такога зместу працягваюць паступаць у Слонім. Штэмпелі на канверце даюць багатае ўяўленне аб геаграфіі пакупнога попыту. Пішуць, як гаворыцца, з усіх куткоў нашай краіны — з Амурскай вобласці і Алтайскага краю, з Херсонскай, Архангельскай і Стаўрапольскай абласцей.

Першая партыя пакрывалаў з беларускім арнаментам пайшла ўжо на Ленінградскую гандлёвую базу.

М. РЫЛЬКО.

Безумоўна, ніхто не будзе забараняць пісаць п'есы самім рэжысёрам або артыстам. Гэта здараецца і на «дарослай» сцэне. Але без шырокага аўтарскага актыву поспеху не дасягнуць!

Выкарыстоўваць інсцэніроўкі і абкатаныя на іншых сцэнах краіны творы можна і трэба: тут і рызыкі няма, і фінансавы план будзе выконвацца. Затое радасці адкрыцця новага не дачакацца. Імкненне жыць у мастацтве адкрытым кімсьці іншым ніколі не вядзе да ўдач. Хоць знешне, бывае, усё выглядае як мае быць: ёсць і рэпертуар, і гледачы. Гонар для кожнага сцэнічнага дзеяча— выступаць першаадкрывальнікам п'ес, тэм, вобразаў.

Здзіўляе, што і ў самой трупе ёсць людзі, якія лічаць арыгінальныя п'есы так званым «фестывальна-аглядным» дадаткам: маўляў, трэба штосьці такое ставіць, каб было што паказаць на рэгіянальнай або на ўсесаюзнай сустрэчы лялечных тэатраў. А для гэтага, зразумела, хапае і адной пастаноўкі ў тры гады! Ды нельга ж такія меркаванні лічыць сапраўды творчымі, і правільна робяць тыя артысты тэатра, якія аспрэчваюць іх. Так, час пераходзіць ад выпадкаў у рэпертуарнай лініі да планамернай і ўдумлівай працы тэатра з драматургамі.

Акцёры гэтага тэатра ў асноўным з самадзейнасці. Яны палюбілі сваю прафесію, чакаюць, што з імі будзе весціся творчая работа для павышэння кваліфікацыі. І дзіўна, што галоўны рэжысёр на гэта ім адказвае: «У нас тэатр, а не студыя...»

У тэатры не праводзіцца педагагічнай работы з дзецьмі. Адзіны педагог, які быў у штаце тэатра, са згоды галоўнага рэжысёра звольнен, а стаўка ліквідавана ў мэтах эканоміі сродкаў.

Мастацкі савет збіраецца рэдка і практычна на творчы лёс тэатра ўплыву не мае. Сустрэч з педагогамі школ і выхавацелямі дзіцячых садоў тэатр амаль не праводзіць.

У некаторых тэатрах часта змяняюцца кіраўнікі, і гэта звычайна нервуе творчыя калектывы. Тут жа галоўны рэжысёр працуе 13 год. Таму да яго мы можам прад'явіць сур'ёзныя патрабаванні. А. Ляляўскі як рэжысёр можа забяспечыць далейшы творчы рост гэтага калектыву, але як кіраўнік ён павінен перагледзець свой стыль работы: не баяцца рызыкаваць пры выбары новых п'ес і ў першую чаргу паклапаціцца аб стварэнні самабытнага рэпертуару, дзеля чаго больш актыўна прыцягваць беларускіх аўтараў і займацца павышэннем прафесійнага ўзроўню акцёрскай трупы.

НАСТУПНАЯ «прыступка» на лесвіцы эстэтычнага тэатральнага выхавання — тэатр юнага гледача. Мушу адразу сказаць, што Рэспубліканскі ТЮГ імя 50-годдзя камсамола Беларусі амаль штодня мяняе «профіль»: то іграе спектаклі для самых маленькіх, то ўключае ў рэпертуар зусім «дарослыя» п'есы («Ваўкі і авечкі» або «Неспакойная старасць»), то арыентуецца на студэнцкую моладзь і «выконвае абавязкі» маладзёжнага тэатра. Гэта можна зразумець, бо ў Мінску няма тэатра для вучняў старэйшых класаў, студэнтаў, маладых рабочых. І ўсё ж не варта, відаць, забываць на тое, што ў назве яго ёсць вельмі адказнае слова «юнага». А для такога гледача, як усе мы ведаем і любім часта паўтараць, трэба іграць таксама, як і для дарослага, толькі лепш, значна лепш.

Не ведаю, што і каго мела на ўвазе крытык Т. Арлова, калі на старонках часопіса «Театр» № 6 за гэты год выказала наступную думку: па прафесійным узроўні палова трупы тэатра юнага гледача ў Мінску не адпавядае патрабаванням сапраўднага мастацтва. Але нават калі такі прысуд выглядае празмерна строгім і катэгарычным, калектыву варта задумацца. Далёка не ўсе яго спектаклі радуюць нашу грамадскасць. Бывае, не адчуваеш яснай рэжысёрскай задумы, бачыш рамесніцкія прыёмы ігры, адзначаеш дрэнную дыкцыю, неахайныя адносіны да выканання роляў. Пра гэта гавораць прадстаўнікі Упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР, крытыкі, якіх часам запрашаюць на абмеркаванні прэм'ер, настаўнікі школ.

Калі мы гаворым пра творчы ўзровень такога тэатра, як ТЮГ, трэба мець на ўвазе яшчэ такую акалічнасць. Юны глядач ідзе сюды часам і з гатовым уласным уяўленнем аб тым, якімі героі спектакля павінны быць (скажам, «Бялее ветразь адзінокі» або «Тры мушкецёры»). Мастацтва артыста тут выступае канкурэнтам дзіцячай фантазіі, у якой былі такія дасканалыя «падказчыкі», як ілюстрацыі ў кнігах. Трэба іграць на вышэйшым узроўні, бо задача амаль невыканальная — пераадолець абрыс знаёмых вобразаў, які ўжо склаўся, і пераканаць юнага гледача, што такім і толькі такім быў, скажам, Гаўрык або Атос, Пеця Бачэй або д'Артаньян... Прынамсі, на час спектакля хлопчык, седзячы ў зале тэатра, павінен верыць, што перад ім самая сапраўдная мастацкая праўда, адзіна правільнае тлумачэнне і асэнсаванне тэмы і персанажаў. І тут ён не даруе, калі толькі адчуе, што можа быць і бывае інакш, чым на прадстаўленні ТЮГа—больш дасканала, пераканаўча.

Калі акцёр вымушаны сёння іграць для аўдыторыі самых маленькіх, а заўтра — для тых, хто ўжо стаіць у чарзе ў ЗАГС, перасяляцца з аднаго «драматургічнага клімату» ў зусім іншы, у яго траціцца адчуванне пэўнага напрамку ў творчасці. Зразумела, прафесіянал абавязаны ўмець іграць сёння распусніка, а заўтра рыцара, раніцой—казачнага ліса, а ўвечары — партызана-падпольшчыка. І ўсё ж штосьці ў яго бывае галоўнае, а штосьці ён робіць як бы «мімаходзь». Рэпертуар ТЮГа цяпер будуецца так, што і спектаклі для дарослых, і казкі для самых маленькіх іграюцца тут аднолькава «мімаходзь». Гэта кладзе свой адбітак на манеру акцёрскіх паводзін на сцэне: у казцы, здараецца, старанна падкрэсліваецца падтэкст, зразумелы толькі дарослым, а ў псіхалагічнай драме дзейнічаюць інфантыльныя героі. Філасофскі змест збядняецца, казачны характар не вытрымліваецца і г. д.

Некалі ў тэатры была вельмі пільная і патрабавальная з пункту гледжання тэатральнай педагогікі Любоў Мазалеўская, яна не даравала артыстам зніжэння майстэрства, трымала трупу ў добрым мабілізацыйным стане, пашырала рэпертур за лік п'ес арыгінальных, спецыяльна для гэтага тэатра напісаных. Калі гэта захоўваецца, ТЮГ і сёння мае дасягненні, а калі нешта з запаветаў стваральніцы тэатра забываюць, грамадскасць трывожна адзначае зніжэнне ўзроўню творчай дзейнасці калектыву. Гэта ж Л. Мазалеўская стварыла традыцыю сумеснай працы трупы з драматургамі—І. Козел, І. Шамякін, В. Зуб, П. Макаль і А. Вольскі, А. Маўзон, У. Мехаў, К. Губарэвіч, М. Гамолка выступалі як драматургі на сцэне тэатра юнага гледача. Хай не ўсе п'есы, напісаныя для яго, былі дасканалымі, затое тэатр назапасіў добры вопыт. І калі б ён не зніжаў патрабаванняў, прымаючы ў рэпертуар творы на адказныя тэмы, плён такой садружнасці быў бы большым.

У тэатры ёсць сталае «ядро» артыстычнай трупы. Тут і вопытныя акцёры старэйшага пакалення—У. Говар-Бандарэнка, Л. Міхайлаў, А. Ротэр, і выхаванцы Л. Мазалеўскай — В. Лебедзеў, Р. Маленчанка, Л. Цімафеева, Л. Барташэвіч, Б. Барысёнак, і здольныя маладыя сілы — В. Турмовіч, Ю. Палосіна, Л. Улашчанка... Мабыць, мне даруюць, што я не магу назваць усіх вартых добрага слова. Але і названыя мной артысты часам іграюць так, што мы не адчуваем іх творчага росту, яны паўтараюць раней знойдзеныя прыёмы, карыстаюцца штампамі. Вінаваціць ва ўсім адных артыстаў, зразумела, будзе памылковым. Прэтэнзіі варта звярнуць да рэжысуры тэатра. Яна абавязана выхоўваць трупу, раскрываць і замацоўваць індывідуальнае багацце кожнага акцёра.

Па некаторых спектаклях цяперашняга галоўнага рэжысёра тэатра Б. Ганагі можна меркаваць, што ён часта спадзяецца на ўстойлівую рэпутацыю таго або іншага выканаўцы, на «амплуа» (успомнім хоць бы «Горад на світанні» А. Арбузава, дзе большасць акцёраў ігралі «саміх сябе», без паглыблення ў індывідуальнасць персанажаў). А другі рэжысёр тэатра Л. Тарасава часцей захапляецца пастановачнымі эфектамі, у яе спектаклях не адчуваеш кантакту паміж рэжысурай і выканаўцамі (адсюль героі выглядаюць статычнымі, унутрана скаванымі, аднапланавымі). Ці разумеюць гэта маленькія гледачы? Магчыма, не. Іх рэакцыя больш непасрэдная: або падабаецца, і тады яны смяюцца і апладзіруюць, або, наадварот, сядзяць абыякавыя. Абыякавасць адштурхоўвае дзяўчынку ці хлопчыка ад такога тэатра. Мастацтва, якое ў «нечым» для юнага гледача не зусім зразумелае, не сагравае, цікавасці да сябе не выклікае. Але трупа абавязана правяраць сябе і перад прафесійнай крытыкай, перад калегамі па мастацтве. Ад гэтай катэгорыі гледачоў артысты ТЮГа, відаць, выслухалі б больш заўваг. І аб трафарэтнасці ў раскрыцці некаторых вобразаў у спектаклі «Юнацтва рыцара», і аб стылявой раскіданасці ў «Дарозе праз ноч», і...

Тут я спыню сябе. Бо наспела пытанне склікаць своеасаблівую нараду, паладзіць творчае абмеркаванне шляху і стану тэатра юнага гледача. Комплекс праблем, з якімі ён сутыкаецца, вялікі, складаны. Скажам, калі Беларускае тэатральнае аб'яднанне такую нараду скліча, то мы даведаемся пра тое, як забяспечвае наш тэатральна-мастацкі інстытут кадрамі спецыфічнага профілю—артыстамі, спецыяльна падрыхтаванымі да выступленняў на тюгаўскай сцэне. Не сакрэт жа, што ў першую чаргу самых лепшых выпускнікоў бяруць вядучыя калектывы — Акадэмічны тэатр імя Купалы, тэатр імя Коласа, Рускі тэатр БССР. А можа варта было б набіраць студэнтаў з «прыцэлам» і арыентацыяй на тэатр юнага гледача? Тады іх прафесійны «ўхіл» будзе не выпадковы, яны і падрыхтуюць сябе іграць таксама, як для дарослых, толькі лепш. Пакуль што далёка не пра ўсіх з трупы можна сказаць, што яны гэта ўмеюць. А тэатр— рэспубліканскага значэння, і гэта абавязвае.

На нашу думку, перш-наперш тэатр адчувае патрэбу ва ўмацаванні рэжысёрскага складу, ад якога залежыць яго далейшы творчы лёс.

Перакананы, што для гэтай трупы прадугледжаны занадта вялікі план—503 спектаклі ў год. Пры такім плане застаецца вельмі мала часу на рэпетыцыі і павышэнне майстэрства маладых артыстаў, тым больш, што тэатр абавязан выпускаць 7 прэм'ер у год. Усё гэта не садзейнічае далейшаму росту творчага калектыву, а значыць, і паўнацэннаму эстэтычнаму выхаванню юнага гледача, які сюды ходзіць.

НАШЫ дзіцячыя тэатры маюць высакародныя і адказныя задачы. Але ёсць у іх і патрэба ў вялікай паўсядзённай увазе з боку грамадскасці, камсамольскіх арганізацый, Упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР. Ім павінна быць аказана сур'ёзная дапамога. Пра гэта варта паклапаціцца на пачатку новага сезона.

С. КРУШЫНЦАЎ.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

УЛАДАРЫ ПЕСЕННЫХ СКАРБАЎ

ЗАСЛУЖАНАМУ ДЗЕЯЧУ МАСТАЦТВАЎ БССР Таццяне ЛАПАЦІНАЙ — 80 ГАДОЎ

Калі глядзіш на гэтую маленькую, знешне такую звычайную, простую старую жанчыну, ніколі не скажаш, што імя яе стала амаль легендарным і належыць да ліку самых паважаных у нашым нацыянальным музычным мастацтве песнятворцаў. Так, Таццяну Карнееўну Лапаціну — адну з першых у рэспубліцы калгасніц (стаж яе з 1929 года), стваральніцу вядомага на ўсю краіну Азершчынскага хору, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, чалавека на дзіва сціплага і душэўна шчырага—нельга не любіць.

Я назваў тут Таццяну Карнееўну песнятворцам і адразу ўявіў, як яна будзе дакараць мяне, калі прачытае гэтыя радкі. Атрымаў жа я аднойчы «вымову», запытаўшы ў Т. Лапацінай пра яе асабістую работу над стварэннем песні.

— Сама я нічога не раблю, усё разам з хорам. Я ж не кампазітар, не паэт, каб складаць песні. Чаго мяне адрываць ад калектыву!

І ўсё ж, калі б не Таццяна Карнееўна, не было б у нас яркіх азершчынскіх песень «Пра Леніна» на вядомыя словы Дзям'яна Беднага («Сняжынкі»), «Дзень добры, Масква» (словы Я. Купалы), «Дняпро» (словы А. Русака), а таксама «Мір зямлі шчаслівай», «Падзяка», «Дождж ідзе», «За Азершчынай палі залатыя», «Прыязджайце да нас у калгас», паэтычныя словы для якіх яна ж сама разам з сяброўкамі і складала.

Яна, здаецца, усё жыццё імкнецца паказаць у песні багацце жыцця савецкіх людзей, глыбіню іх светаадчування, паказаць узаемасувязі ў мастацтве мінулага, традыцыйнага і сучаснага. Аснова гэтых песень —выдатныя ўзоры старажытных беларускіх народных мелодый, пакладзеныя на паэтычныя тэксты нашых паэтаў або на вершы, створаныя самім калектывам. Такія песні, як «Наша вёска», «Кучаравая вішня», прасякнутыя хараством народнага меласу («Учора было лецейка» і «Едуць мазуры») пераканаўча сведчаць пра зайздросную здольнасць Таццяны Карнееўны адчуць рысы сучаснасці ў традыцыйнай мелодыі, і не толькі адчуць, але і пераасэнсаваць старажытны мастацкі вобраз, напоўніць яго подыхам нашых дзён.

Цудоўны знаўца «ўсіх сакрэтаў» беларускага народнага спявання — у Азершчынскім хоры выкарыстоўваецца і «гуртавое» спяванне, і «падводка», і «пералівы», і іншыя формы народнага шматгалосся, — Таццяна Карнееўна беспамылкова ведае, якую песню ў якой манеры трэба выконваць, як яе «распець». Разам з тым яна ніколі не захаплялася старажытнасцю дзеля старажытнасці. Не губляючы самабытнасці, нацыянальнай глебы арыгінальных азершчынскіх мелодый, яна ўзбагачае іх рысамі, характэрнымі для сучаснай масавай песні народаў нашай краіны. Такім цікавым і ўражлівым сплавам песенных інтанацый і прыёмаў братніх народаў у творчасці Т. Лапацінай з'яўляюцца «Дняпро», дзе адчуваецца ўплыў мелодыкі У. Захарава, або «Песня пра Леніна», у якой ёсць водгукі «Замучен тяжелой неволей».

І яшчэ адно. Па трапнай думцы нашай фальклярысткі Л. Мухарынскай, Т. Лапаціна — гэта рэжысёр песні і мастак яе музычных адценняў. Яна заўсёды «перачытвае» кожны твор пасвойму, не баючыся нават змяніць шматгалосую фактуру песні.

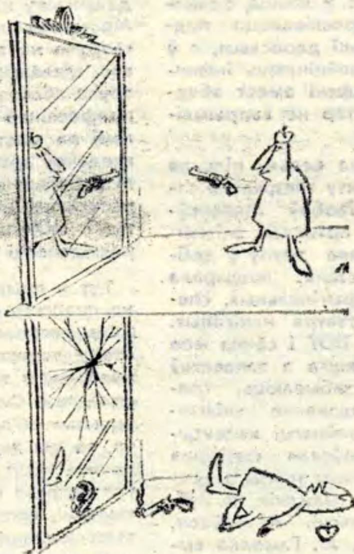
Праз два дні Таццяне Карнееўне Лапацінай споўніцца 80 гадоў. Адзначаць гэтую дату ўсе, каму дарагая родная песня, хто разумее, якіх мастацкіх вяршынь дасягнула ў савецкую эпоху простая беларуская сялянка з вёскі, дзе галеча і смутак панавалі стагоддзямі. Але жнівень бягучага года звязаны яшчэ з адной непаўторнай з'явай у развіцці нашага нацыянальнага мастацтва, са з'явай, неадрыўнай таксама ад жыцця Т. Лапацінай. Трыццаць пяць гадоў назад, 20 жніўня, упершыню прагучаў па радыё ў Рэчыцы жаночы сямейны хор з адзінаццаці родных і стрыечных сясцёр Лапаціных. Так пачаў сваё творчае жыццё народны калектыў, слава якога пераступіла далёка за межы не толькі раёна і вобласці, але і Беларусі. Разам з імем сваёй стваральніцы народны Азершчынскі калгасны хор — пераканаўчае і хвалюючае сведчанне яркага росквіту нацыянальнага мастацтва ў нашай краіне. І хочацца верыць, што ніколі не згасне творчае гарэнне ў азершчынскіх спевакоў, як не згасне талент іх цудоўнай натхніцельніцы Таццяны Лапацінай.

І. НІСНЕВІЧ.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

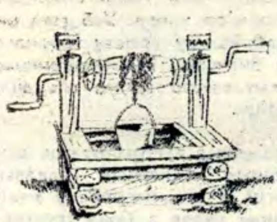

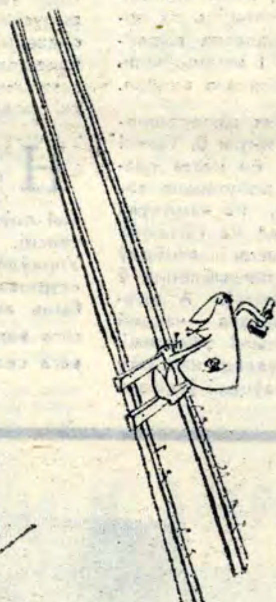
— Як я пачаў рабіць гумарыстычныя малюнкі? Амаль выпадкова... Аднойчы папрасіў мяне сябра «падкінуць» у рэдакцыю яго малюнкі. Я згадзіўся і... згубіў іх у тралейбусе. Што было рабіць? Перад сябрам нямёмка і рэдакцыю падвесці нельга. Аднавіў малюнкі па памяці. Спадабалася. З таго часу і займаюся гэтай справай, але дасылаю малюнкі ў рэдакцыю толькі па пошце, заказным лістом.

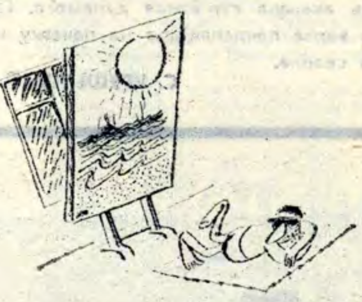
Л. ВЯЗНІКАЎ.

Алесь КАВІНЬКА

СОЛЯЦЬ, НА ЖАЛЬ, НЕ БОРШЧ...

ШТО РАБІЦЬ, запытаем сябе мы, каб дзеці не былі разумнейшыя за бацькоў?

Ну, вось такія маленькія, што на свае дзіцячыя ножкі пачынаюць станавіцца, трымаючыся за стол, і такія, што ўжо самі ходзяць, бегаюць і самастойна вымаўляюць:

— Мама! Тата, гам!..

Мы ведаем, што дзетвару такога кантынгенту маральна выхоўваюць у дзіцячых садах. Навучаюць далікатна, навучаюць цярпліва.

Вучаць, каб яны былі ласкавыя, каб яны былі і дасціпныя.

Там, напрыклад, такой мудрасці не вучаць: «Яно ж у мяне такое рэзвае, бойкае, такое памятлівае. Хочаце верце, хочаце не верце, я толькі адзін раз паказала, а цяпер яно так завучыла ўсё, што і мяне ў гэтай навуцы за пояс заткне... Само і плюецца, само і кукіш дае...»

Такому, прызнаемся, у дзіцячых садах не навучаюць. У дзіцячых садах навучаюць ветлівасці, добрым паводзінам.

Ну, а што ж, запытаемся, рабіць, калі дзеці ўранку і ўвечары дома, у бацькоў знаходзяцца, — то ці іх па-хатняму, маральна выхоўваць, і можа, ціхенька, непрыкметна вучыць, па мяккім месцы «гладзячы»?..

Бо цяпер жа такія дзеці пайшлі, такія жэўжыкі растуць, што абавязкова яшчэ бацьку і маці павінны навучаць і настаўляць.

І такія бацькі рэкамендуюць: дома трэба ўзяць суровую выхаваўчую лінію.

У суровую лінію, як вядома, уваходзіць падбор маральнага запасу слоў:

— Э-ге, што ж гэта ты там робіш? Куды ж ты, балбес, дзюркаеш? Вунь ідзе бацька. Ідзе і рамяняку нясе...

Вядома, дзіцё папружкі баіцца, спужалася і з перапалоху пачынае пырскаць на пярэсценькія штонікі.

Тады ўжо ад тэорыі слоўнікавага запасу пераходзяць да практычнага спосабу навучання: за мокранькія штонікі, як кажуць, трэба павучаць праз заднія вароты:

— Ах,божухна! Толькі ж сёння надзела зусім новенькія, чысценькія штонікі, а яно ўжо ўсё абмачыла, ухвэцала. Волечка, прынясі дзяркачык, я яго і папалашчу, я яго і пасушу!

Такім чынам, у дапамогу да гэтай суровай практыкі па кутках у доме нарыхтоўваецца: а) дубец, або хварасцінка; б) сухое сцябло з-пад сланечніка; в) дзяркачык; г) мокры трапкач з джгурамі...

Мокры трапкач ужываецца з папярэджаннем:

— Мама! Ам.. Мама, ам, ам...

— От не амкай над душою, бо як амкну, дык і губы самкнеш!

Часам ужываюць апалонік або чарпак.

— Сядзь, — загадваюць.

Дзіцё не сядзіць, смяецца, забаўляецца. Тады загадваюць больш строга і мацней:

— Я каму кажу — сядзь? Сядзь!! Пакуль во гэтым апалонікам не пасадзіла!

Села дзіцянё, есць з місачкі.

— Мама! Яно салёнае!..

— Вы бачылі яго?! Маці наварыла, а яно яшчэ бэрляе, капрызы свае тут паказвае. Вось зараз я табе пасалю!

Соляць, на жаль, не боршч і не бульбяную кашу...

Загольваюць сарочку, а калі хлопчык, то скідаюць порткі і пачынаюць саліць...

Ну, і што ж — парадак! Дзіцё, як шоўкавае.

Ніякіх табе слёз, ніякіх табе нораваў.

Пачынае разумець бацькоў.

Так... Так... Не кажыце: мараль, мараль! Мяне бацькі таксама гэтак навучалі. Ну і што? Ды нічога!... Самі бачыце, усё жывое, цэлае, непашкоджанае... Вы хоць пішыце, хоць распішыце, а я на сваім стаю: яно, малое, добрага слова не разумее. Скажу яму: «Ціха, Вася! Ціха, сыночак!» Не слухае — раве...

А цыкнеш: «Цыц! Каб табе зарвала!» — дальбог, адразу нямее.

□

Вось, вось!.. Я дык думаю, а што, каб такім «выхавальнікам» ды самім па тым самым месцы, дзе ў іх порткі? Дручком, дручком!

Як бы яно было: маральна ці амаральна?

Пераклаў з украінскай мовы
Іван ГРАМОВІЧ.

Мікола ПРЫС

САТЫРЫЧНЫЯ МІНІЯЦЮРЫ

ЦАНА ДЫФІРАМБАЎ

Хвала у адрас юбіляра
Падчас гучыць зусім не дарам
Яна, як плата за білет,
Калі прадбачыцца банкет.

ЗАЯЦ-РАМАНІСТ

«Трусішка зайка шэранькі
Пад елачкай скакаў...»
Заскачаш, бо рэцэнзію
На Зайца Воўк пісаў!

КАРМІЦЕЛЬ

Дзень за днём страчыў пра тое
і пра гэта —
Рэпартаж, заметку, фельетон.
Дапамагаў пісаць яму ў газету
Высокаўдойны тэлефон.

УСЯ РОЗНІЦА

«На жалезе я сяджу» —
Так у прозе я скажу.
«На сяджу жалезе я» —
Гэта ўжо паэзія.

КНІЖКА НА РЫЛЬЦУ БУТЭЛЬКІ

У чэхаславацкіх крамах шмат рознага, харошага і недарагога віна. Перш чым купіць бутэлечку, лепш за ўсё зняць з яе рыльца маленькую кніжачку і пачытаць, што там напісана. Такая кніжачка — цікавы і карысны дапаможнік. Мяркуйце самі. Вось некалькі старонак з гэтай кніжачкі.

«Прызначэнне келіха віна ў тым, каб дазволіць нам хвіліну спрыяльнай спакойнасці, а таксама міру і радасці. Мусіце паспрабаваць шклянку віна, бо без гэтага не можаце быць яго знаўцам.

Глыток віна для кожнага! Але — увага! Піце віно абачліва і ў меру. Не п'ем віна для таго, каб зваліцца, а для таго, каб узнесціся. Не трэба ўмельства за гадзіну напіцца, але трэба ўмець піць віно і не стаць горкім п'яніцам».

На апошняй старонцы кніжачкі з рыльца бутэлькі змешчаны такі верш:

ДЗЕСЯТКА

1 — шклянка быццам мёд
2 — коціцца ў рот
3 — прагі дабаўляе
4 — ніхто не стрымае
5 — хваліць не нахваліш
6 — смагі не стрымаеш
7 — пляцеш несуразна
8 — голаў як у блазна
9 — валовыя вочы
10 — паўзеш апаўночы

Дык узяць віна ці не? Мусіць трэба. Тым больш, што апошнія радкі кніжкі гавораць: «Шклянка віна табе не зашкодзіць, а поўную бочку не вып'еш».

Пераклаў з чэшскай мовы
С. ПАНІЗНІК.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Індэкс 63856 АТ 07838